

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Το «πούπουλο»

Η βιομηχανία της Νάουσας πριν το 1940

Το τραγούδι
της προσφυγοπούλας

Καλλιέργεια σπαραγγιού
στην Επαρχία Γιαννιτών

Οι βαριλάδοι στη Νιάουστα

Έκθεση ευρημάτων αρχαίας Μακεδονίας
στην Αυστραλία

Εσώρροπη αζωτοκαλλιούχος λίπανση των φυτών

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου
«ΟΛΥΜΠΟΣ» ΟΤ

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

των συνδρομητῶν τῆς
Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς
του ἔτους 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ὁρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη

Δημοσία Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βερόιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1989
ΕΤΟΣ ΙΓ' — ΤΟΜΟΣ ΣΤ' — Τεύχος 49

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσοιαλα - Ζεγκίνη
Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Βασ. Φιλίππου 21 - 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Σήμα Εργοστασίου

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη.

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

Γλωσσολογικά

ΤΟΥΣΙΜΗΣ ΓΕΩΡΓ. Αναφορές και απόψεις για το «πούπουλο» της Νάουσας	σελ 136
ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Έγγραφο του αρχείου του Αλή Πασά σχετικά με την ΚΔ Μακεδονία	138
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ ΕΜ. Οι δραγοβίτες και η Επισκοπή	142
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΚΑΣ. Έκθεση ευρημάτων αρχαίας Μακεδονίας στην Αυστραλία	143
ΜΠΑΓΓΙΤΣΗΣ ΔΗΜ. Η βιομηχανία της Νάουσας πριν το 1940	144
ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ ΑΓΓ. Η γέννηση των Τεχνικών Σχολών	148
ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ Θ. Το τραγούδι της προσφυγοπούλας	149
ΣΠΑΡΤΣΗΣ ΝΙΚ. Οι βαριλάδοι στη Νιάουσα	151
ΓΚΟΥΤΑΣ ΑΧΙΛ. Εξωκλήσια και παραδόσεις	157

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά

Παιδαγωγικά — Ιατρικά

ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ ΝΙΚ. Μεταφορά τεχνογνωσίας από την Ελλάδα προς τις αναπτυσσόμενες χώρες	158
ΣΠΑΡΤΣΗΣ ΝΙΚ. Τα όμοια των σακχάρων αμυντικά των φυτών	161

Γεωργικά — Δενδροκομικά

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΡΗΓ. Καλλιέργεια απαργαγιάς στην Επαρχία Γιαννιτσών	159
ΜΟΥΛΑΛΗΣ ΔΗΜ. Χριστουγεννιάτικο δέντρο. Ένα παρεξηγημένο έθιμο	165
ΣΠΙΝΘΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΑΡ. Η ευτυπίαση	169
ΣΙΜΩΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ Ισορροπη αζωτοκαλλιούχος λίπανση των φυτών	170
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Ποικιλίες μηλιάς, αχλαδιάς Κορνήδωση Παρθενοκορπία Υποκείμενα	172

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΕΥΧΕΤΑΙ ΕΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1990

Αγαπητέ φίλε,

Το «πούπουλο» είναι ένα αξιόλογο φαινόμενο κοινωνικής υφής και ταξικής διαμάχης που εμφανίσθηκε μονάχα στη Νάουσα στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας. Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» έχει δημοσιεύσει αρκετά ενδιαφέροντα άρθρα που φώτισαν αρκετά το «πούπουλο». Τα άρθρα αυτά στηρίζονταν σε ελληνικές πηγές. Σήμερα ευρισκόμαστε στην ευχάριστη θέση, να δημοσιεύσουμε σχετικό άρθρο για το «πούπουλο» ειδικού συνεργάτη μας στηριζόμενο σε ξένες πηγές.

Στις αρχές του 19ου αιώνα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ο περιβόητος Αλή Πασάς των Ιωαννίνων κυριαρχούσε σ' όλο το χώρο της Δυτικής και Κεντροδυτικής Μακεδονίας. Ειδικός συνεργάτης του περιοδικού μας, που ερεύνησε το αρχείο του Αλή Πασά της Γενναδειού Βιβλιοθήκης, παρουσιάζει, αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία που αναφέρονται, στην Κ.Δ. Μακεδονία (Νάουσα, Βέροια, Έδεσσα κ.λ.π.). Έτσι ο αναγνώστης πληροφορείται κάτω υπό ποιες συνθήκες ζούσαν οι Έλληνες τα χρόνια της σκλαβιάς

Στα τέλη του 19ου αιώνα η Νάουσα δοκιμάζει την τύχη της. Τότε μπαίνουν οι βάσεις της βιομηχανικής ανάπτυξης και αξιοποιούνται οι υδατοπτώσεις και τα φθηνά εργατικά ημερομίσθια. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η πόλη εξελίσσεται σε αξιόλογο βιομηχανικό κέντρο. Αναμφισβήτητα η βιομηχανία συνέβαλε και συμβάλλει, αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Ας μάθουμε λοιπόν πως οι δραστήριοι Ναουσαίοι, του εξωτερικού ίδρυσαν τα πρώτα εργοστάσια (νηματοουργία, υφαντήρια κλπ) και πως λειτούργησαν. Ας πληροφορηθούμε πως εξελείχθηκε και αναπτύχθηκε η βιομηχανία στην πόλη. Στα παραπάνω ερωτήματα υπάρχει απάντηση στο σημερινό τεύχος.

Το Ναουσαϊκό κρασί έχει μία πλούσια παράδοση αιώνων. Τα παλιά χρόνια το κρασί το «παρασκεύαζαν» στα βαρέλια. Τότε οι βαρελάδες είχαν έν επαγγελμα αξιοπρόσεχτο. Οι «βαριλάδοι» είχαν τον πρώτο λόγο. Οι βαρελάδες σήμερα ανήκουν στην Ιστορία. Η προσφορά τους υπήρξε αξιόλογη και πολύτιμη. Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν τους ξεχνά. Σήμερα τους τιμούμε

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.000
Δήμοι, Κοινότητες, Συν/σμοί	2.500
Εξωτερικού δολάρια	25

Απόψεις και αναφορές ξένων για το «πούπουλο»

της Νάουσας

Του
Γιώργου Τουσίμη

Το φαινόμενο του «πούπουλου» αποτελεί μοναδικό φαινόμενο κοινωνικής υφής και ταξικής διαμάχης στο χώρο της Μακεδονίας κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Διότι, όπως διαπιστώνεται, δεν είναι ένα απλό ενδοκοινοτικό ζήτημα ή έρις που συνετάραξε τη κοινότητα για αρκετό διάστημα. Αλλά σαφώς είναι: φαινόμενο κοινωνικο-ταξικής διαμάχης μεταξύ των δύο κοινωνικών τάξεως της πόλεως.

Για το λόγο αυτό μία κατά βάθος και ολοκληρωμένη μελέτη του φαινομένου ως προς τα αίτια, την έκταση, τις προεκτάσεις και τις συνέπειες μέσα στη κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλεως είναι επιτακτική ιστορική ανάγκη.

Για την προσέγγιση λοιπόν αυτού του στόχου, εις τα μέχρι τώρα σχετικά σημαντικότερα άρθρα του περιοδικού ας προστεθεί και η παρακάτω ενδιαφέρουσα αναφορά στο φαινόμενο. Προέρχεται από τα αρχεία της Εξαρχίας και είναι γραμμένη από κάποιον σύγχρονο με τα γεγονότα υπεύθυνος πρόσωπο.

Πρόκειται: για τις διαπιστώσεις και κρίσεις, από τη δική του βέβαια σκοπευιά, του Αρχιερατικού Επιτρόπου της Εξαρχίας στη Θεσσαλονίκη Αρχιμανδρίτου Νικοδήμου, και είναι: καρποί επιτόπιων έρευνας κατά τη τακτική ετήσια περιοδεία του στα εξαρχικά χωριά του καζά Βεροίας κατά το σχολικό έτος 1909-1910.

Η έκθεση παρέχει: μία εκτίμηση και μία εικόνα της καταστάσεως που προκάλεσε ο ξεσηκωμός της πτωχολογιάς της Νάουσας εναντίον της άρχουσας τάξης των Τσορμπατζήδων. Τα γεγονότα εκτιμούνται και αιτιολογούνται αποκατάλλητα, πολλές δε πληροφορίες διασταυρώνονται με πληροφορίες από άλλες πηγές, δημοσιευμένες στο περιοδικό «Νιούστα».

Προπαντός όμως διαπιστώνονται: μάταιες προσπάθειες της Εξαρχίας να αποκτήσει: έστω και: ένα σπαθό της στην πάντοτε ελληνικότατη Νάουσα.

Το αφορών το «πούπουλο» τμήμα της εκθέσεως, κατά πιστή μετάφραση, έχει ως εξής:

Βουλγαρική Μητρόπολις

Θεσσαλονίκης

Αρ. Εγγράφου 1867/11.6.1910

Προς τον Μακαριώτατον

Εξαρχον κ. Ιωσήφ Ι

Κωνσταντινούπολις:

Ιδού και μερικές πιο θετικές πληροφορίες για τη Νάουσα:

Ο αγώνας διεξάγεται: μεταξύ μίας μερίδας παλαιών τσορμπατζήδων από τη μία πλευρά και των πτωχών «πουπουλάρων» κατοίκων της πόλεως από την άλλη. Επί κεφαλής του «πούπουλου» βρίσκεται: ένας τσορμπατζής.

Αρχικά τα αίτια της διαμάχης ήταν καθαρώς οικονομικά. Οι παλαιοί πρόκριτοι εκμεταλλεύοντο υπερβολικά τους πτωχούς «πουπουλάρους», είτε με την αυθαίρετη επιβολή φόρων στα σταφύλια, στα κρασιά, στα φασόλια, είτε και με αυθαίρετη αναγκαστική επιβολή εισφορών για τις εκκλησίες. Διότι τα εκκλησιαστικά συμβούλια τα οποία πάντοτε αποτελούνταν από τσορμπατζήδες εκμεταλλεύοντο για λογαριασμό τους τα εκκλησιαστικά έσοδα, χωρίς ποτέ να δίδουν λογαριασμό της διαχείρησής των. Μόνο μιά χρονιά που οι «πουπουλάροι» είχαν αναλάβει το εκκλησιαστικό συμβούλιο μιάς εκκλησίας, κατόρθωσαν να παρουσιάσουν καθαρό αποθεματικό

ποτόν πάνω από 400 τουρκικές λίρες.

Με την πάροδο του χρόνου ο αγώνας γίνεται: όλο και πιο οξύς. Οι εκκλησίες άρχισαν να καταλαμβάνονται: βίαια, είτε από τη μιά, είτε από την άλλη μερίδα. Την ημέρα των Αγίων Θεοδώρων οι τσορμπατζήδες κατεδάφισαν τον τοίχο μιάς εκκλησίας για να την σφετερισθούν.

Έγιναν πολλές αναφορές στις Διοικητικές αρχές και στον Μητροπολίτη. Ο τελευταίος φανερά μάλιστα είναι: με το μέρος του «πούπουλου» κρυφά όμως υποστηρίζει: τους τσορμπατζήδες. Γπήρξαν περιπτώσεις που οι τσορμπατζήδες δεν επέτρεψαν στους ιερείς να τελέσουν το μυστήριο του γάμου σε οικογένειες «πουπουλάρων», οπότε αυτοί οι τελευταίοι κάλεσαν για την στέψη τον παπα-Γιώργη. (Εννοεί τον Εξαρχικό ιερέα των Μονόσπιτων ο οποίος ήταν ανεπίσημος αρχιερατικός επίτροπος στα εξαρχικά χωριά του καζίπου. Σημ. δική μας). Αλλά και ο παπα-Γιώργης δεν τόλμησε να τελέσει το μυστήριο.

Πάνω στην οργή τους οι «πουπουλάροι» απειλούν πως θα αναγνωρίσουν εκκλησιαστική τους αρχή την Εξαρχία παρά να υποκύψουν στους προκρίτους. Αυτό όμως το λένε μόνο σε ώρα ψυχικού ανύψωσμού.

Σύμφωνα με τις έως τώρα πληροφορίες σε αυτή τη διαμάχη δεν υπάρχουν εθνικιστικά κίνητρα, παρά μόνον ταξικά. Η οργή όμως υπήρξε μεγάλη και η κάθε πλευρά κατόρθωσε να σφετερισθεί από δύο ναούς. Οι τσορμπατζήδες φυλάγουν τις εκκλησίες τους με τους καθάστρες. Προσπαθούν να εξαγοράσουν με χρήματα μερικούς πτωχούς και να τους έχουν με την πλευρά τους. Λένε μάλιστα πως τους πληρώνουν ένα άσπρο μετζήτι τη μέρα. Οι δικοί μας χωρικοί ειρηνικά λένε για την περίπτωση: Τα άσπρα (εννο

είναι μετ'ήγνια) ξεχύθηκαν στη Νάουσα. Ο Μητροπολίτης δεν αναλαμβάνει καμμία πρωτοβουλία για συμφιλίωση.

Κανείς δεν μπορεί να προβλέψει την έκβαση αυτής της διαμάχης. Σήμερα όμως η διαμάχη κατέστη πύλο πειριαιτώδης και δεν περιορίζεται μόνο στις εκκλησίες. Ο επικεφαλής του «πούπουλου» διαδίδει φήμες για ίδρυση συνεταιριστικών καταστημάτων. Ο ίδιος σιχτήγρησε σχετικά και με μερικούς εύπορους χωρικούς από τα εξαρχικά χωριά του κάμπου.

Κατά την περιοδεία μας στα πεδινά χωριά, πληροφορηθήκαμε ότι στη Νάουσα δολοφονήθηκε ένας Έλληνας. Φαίνεται, πώς αυτό είναι αποτέλεσμα ανταρσίας. Αν αληθείς, αυτό το χάσμα μεταξύ των δύο στρατοπέδων γίνεται ακόμη πιο ευρύ.

Άραγε από αυτό τον ανταγωνισμό θα προκύψει κανένα όφελος για μας; Η καλύτερα, θα μπορούσαμε να σχηματίσουμε βουλγαρική μερίδα στη Νάουσα, πράγμα που ακόμα πιο δύσκολο είναι να προβλεφθεί.

Εν πάση περιπτώσει πρέπει να γίνουν γνωστά ορισμένα πράγματα.

Το περασμένο καλοκαίρι οι Ναουσαίοι εξεδίωξαν από την πόλη, με ναουσαϊκή οικογένεια επειδή ανήκε στην εξαρχία. Πυροβόλησαν τον αρχηγό της οικογένειας. Οι τοπικές αρχές για να τον προφυλάξουν του επέτρεψαν να οπλοφορεί. Έτσι, πατέρας και δύο γιοί διέσχισαν ολόκληρο το καλοκαίρι την πεδιάδα ένοπλοι.

Ο ημέτερος παπα - Γιώργης (εννοεί τον εξαρχικό ιερέα των Μονόσπιτων) μιάς πληροφορήσε ότι δυο τρεις μέρες πριν επισκεφθούμε τον Άνιο Κοπανό, τον επισκέφθηκε κάποιος Ναουσαίος αδελφός του γαμπρού Σταύρου, που κατάγεται από την Κατράντσα, σπούδασε στην Αθήνα, αλλά δυο χρόνια κατόπιν στο Παρίσι, εξήσχησε το ιατρικό επάγγελμα προ Χουριέτ στα Βιτώλια

και τώρα το εξασκεί στη Νάουσα. Ο Ναουσαίος αυτός του επρότεινε να διορισθεί ο αδελφός του κάπου αλλού σαν εξαρχικός γιατρός, γιατί βρέθηκε πλέον να ζεί στη Νάουσα κάτω από συνεχείς άγριες επιθέσεις εκ μέρους των Ελλήνων, που συνεχώς τον αποκαλούν βούλγαρο. Αλλά, ενώ υποσχέθηκε να παρουσιασθεί την επομένη για να λάβει απάντησή, όσο καιρό βρισκόμασταν εκεί δεν παρουσιάστηκε.

Ο γιατρός έχει στη Νάουσα, δυο αδελφούς, δυο αδελφές, όλοι παντρεμένοι, και πολλούς συγγενείς.

Οι περισσότεροι «πουπουλάροι» έχουν εγκατασταθεί εδώ από χωριά της Εδέσσης και της Βέροιας. Έχουν στενούς συγγενικούς δεσμούς με εξαρχικούς και βρίσκονται σε διαρκή επικοινωνία μαζί τους. Οι αγώνες τους στη Νάουσα, πολλές φορές υπήρξαν αντικείμενο συζητήσεων. Επανηληθμένα οι εξαρχικοί τους διεμήνυταν να πάνε με το μέρος τους. Ακούσθηκε και αυτή η απάντησή. Στο τέλος μπορεί να γίνει και αυτό.

Οι «πουπουλάροι» ερχόμενοι σε επαφή με εξαρχικούς χωρικούς εξετάζουν κατά πόσον η επιρροή των τελευταίων είναι ισχυρή και εκμεταλλεύσιμη. Πολύ κρυφά διαδίδεται ότι οι «πουπουλάροι» έχουν σχέδιο πρώτα από όλα να καταλάβουν τις εκκλησίες και κατόπιν να ανακηρυχθούν ανεξάρτητοι από το Πατριαρχείο, αναγνωρίζοντας την εξαρχία σαν πνευματική - εκκλησιαστική κεφαλή τους. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει τώρα.

Προπαντός δεν πρέπει να παραδόμεναι το γεγονός ότι η πλειονότητα των «πουπουλάριων» βρίσκεται σε στενή και άμεση οικονομική εξάρτηση από τους Έλληνες, σαν εργάτες στα εργοστάσιά τους. Αν κλείσουν τα εργοστάσια μόνο για δυο εβδομάδες, έλεγε κάποιος Ναουσαίος «πουπουλάρος», και αυτά είναι: έξ οι «πουπουλάροι» θα πεθάνουν από την πείνα». Δεν είναι άσχετο

με αυτό τη πρόσφατη εξασθένιση των ημετέρων και τη δυνάμωσή των γραικομένων.

Η ρωμικανική προπαγάνδα εργάζεται και αυτή εντατικά στη Νάουσα. Έχει τους δικούς της οπαδούς, αν και οι περισσότεροι δεν εκδηλώνονται φανερά. Κάθε εβδομάδα οι προπαγανδιστές περνούν από την πόλη.

Ημέτερος δεν υπάρχει: ούτε ένας.

Ένας μόνον έχει: την δυνατότητα να προπαγανδίζει από τους έξω. Ο ιερέας των Μονόσπιτων παπα - Γιώργης. Αλλά και αυτός, ενώ σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζεται περισσότερο αποφασιστικός και ορμητικός, σε αυτή την περίπτωση εμφανίζεται πολύ προσηνός. Κατηγορηματικά αρνείται να αναμιχθεί σε αυτή τη διαμάχη των Ναουσαίων. Αυτή τη συμπεριφορά του μπορεί να εξηγηθεί και με το γεγονός ότι το περασμένο φθινόπωρο οι Ναουσαίοι αποπειράθηκαν να τον δολοφονήσουν.

Τα πάντα προχωρούν μόνον τους. Δεν μπορεί να γίνει και διαφορετικά, διότι δεν διαθέτουμε πρόσωπα για σοβαρή εργασία.

Αρχιμανδρίτης Νικόδημος

Αυτές είναι οι αντικειμενικές διαπιστώσεις του εξαρχικού αντιπροσώπου στη Θεσσαλονίκη, οι οποίες κατά ένα μέρος συμβάλλουν στη μελέτη του κοινωνικού φαινομένου στη Νάουσα της Τουρκοκρατίας, του «πούπουλου».

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

«ΦΙΛΑΟΥΣΤΑ»

Τα έγγραφα του αρχείου του Αλή Πασά των Ιωαννίνων της Γενναδειού βιβλιοθήκης, που αναφέρονται στην Κ.Δ. Μακεδονία¹

1. Είναι γνωστό ότι από το πλουσιότετο Αρχείο του Αλή Πασά των Ιωαννίνων σώθηκαν ελάχιστα λυτά έγγραφα, είτε στα χέρια διαφόρων οικογενειών, ως κειμήλια σχετιζόμενα με ακίνητη ή άλλη περιουσία τους, είτε στα αρχεία σημερινών δήμων - κοινοτήτων κ.λ. Μια άλλη κατηγορία εγγράφων ανήκει σε συλλογές δημόσιων κ.ά. βιβλιοθηκών, που προέρχονται από αγορές ή δωρεές.

Είναι γνωστό, ότι η μεγαλύτερη συλλογή εγγράφων του Αρχείου του Αλή Πασά, που δημοσιεύτηκε μέχρι τώρα, είναι εκείνη του Αρχείου του Γ. Σταύρου, που καταχωρήθηκε στον ΙΔ' τόμο (1939) του περιοδικού «Ηπειρωτικά Χρονικά» (της πρώτης περιόδου), με πετυχημένη εισαγωγή-παρουσίασή του από τον Σωκράτη Κουγέα.

Η πλουσιότερη συλλογή (απ' όσο ξέρω) ανέκδοτων εγγράφων του Αρχείου του Αλή Πασά υπάρχει (στην Ελλάδα τουλάχιστο) στη Γενναείου βιβλιοθήκη της Αθήνας και αποτελείται από 1.499 έγγραφα.

2. Από δακτυλογραφημένη, 16σέλιδη έκθεση, η οποία είναι ανώνυμη και χρονολογητή, μαθαίνουμε όσα σχετίζονται με το Αρχείο τούτο. Από ότι μου είπαν από τη διεύθυνση της βιβλιοθήκης (το 1971, όταν μελέτησα το Αρχείο τούτο) συντάκτης της είναι ο τώρα πανεπιστημιακός καθηγητής κ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, ο οποίος κατέγραψε, ταξινόμησε και μελέτησε τούτο.

Από τότε αναμενόταν η έκδοση του Αρχείου, όπως είχε προαναγγελθεί. Ήδη, αναγγέλθηκε ότι θα εκδοθεί τούτο, το έτος αυτό (1988), από τον ίδιο με τη συνεργασία του κ. Π. Δ. Μιχαηλάκη, ως υπ' αριθμό 37 έκδοσης του Κέντρου Νεοελ-

Του
Γιώργου Χ. Χιονίδη

ληνικών Ερευνών (Κ.Ν.Ε.) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

3. Στα 1971 μελέτησα (στον βαθμό που αποδίδει την αλήθεια, με ακρίβεια, η λέξη αυτή για πνευματική εργασία που συντελέστηκε στα περιορισμένα χρονικά πλαίσια ενός διήμερου), με την άδεια της τότε διευθύνσεως της Γενναείου Βιβλιοθήκης, ολόκληρο το Αρχείο, εξετάζοντας-διαδάζοντας το καθένα έγγραφο, με οδηγό την προαναφερμένη έκθεση και τα αντίστοιχα σημειώματα με τη στοιχειώδη περίληψή τους. Έτσι, εντόπισα όσα αναφέρονται στη Μακεδονία (και συγκεκριμένα στην Κ. Δυτική περιοχή της, μια και στην Ανατολική δεν επεκτενόταν η επικυριαρχία του Αλή Πασά των Ιωαννίνων) και απόκτησα ύστερα φωτογραφίες τους. Στη συνέχεια, έκαμα τη μεταγραφή και τη δακτυλογράφηση των εγγράφων, την ίδια χρονιά.

Γπήρξαν διάφορες σκέψεις μου προς την αξιοποίηση των εγγράφων αυτών. Μία ήταν να τα εκδώσω με γενική εισαγωγή για όλα και σχολιασμό του καθενός, ως ιστοριοδιφική εργασία. Η άλλη ήταν να επεκτείνω και να διευρύνω την έρευνα και (παίρνοντας αφορμή και βάση τα έγγραφα αυτά) να εξετάσω όλα τα θέματα, τα οποία σχετίζονται με την επικυριαρχία του Αλή Πασά σ' αυτήν την περιοχή, ώστε να εντάξω και αυτά (σε παράρτημα) στα πλαίσια μιας γενικότερης, συνθετικής μονογραφίας. Έτσι, στα επόμενα τρία-τέσσερα χρόνια (1971-1974) μελέτησα τη σχετική βιβλιογραφία,

έκαμα εκατοντάδες καρτέλες, βρήκα και άλλα, λυτά ανέκδοτα έγγραφα από τα Αρχεία του Αλή Πασά, σε άλλες βιβλιοθήκες κ.ά. και προέβλεπα αρκετά στην προεργασία της ανήγγελα δε κατεπανάληψη, τη έκδοση της μονογραφίας σε άλλες εκδοθείσες ήδη μελέτες μου (Ηθ. Ουν. όμως, απρόοπτες εξελίξεις στην προσωπική ζωή μου, οι οποίες ανέτρεψαν το πρόγραμμά μου και έτσι δεν κατόρθωσα να περατώσω ούτε και το προκαταρκτικό στάδιο της μελέτης.

Έμεινε λοιπόν ημιτελής η εργασία, ενώ δημοσίευσα (στα «Μακεδονικά») άλλα έγγραφα, που είχε μαζέψει στην προσπάθεια της προεργασίας της, όπως και μερικές, ανέκδοτες, σχετικές εργασίες άλλων (όπως του Ιωάννου Πετρώφ: «Περαιτός κλεφτουριά της Μακεδονίας: Θεσσαλονίκη 1972, «Το ποίημα του κλεφτόπουλου» (ο Νικοτσάρας) του Γεωργίου Λασσάνη και οι ιστορικές πληροφορίες του», «Αρχείον Θεσσαλονικών Μελετών», ΣΤ' (1982) 168-244, και, κυρίως, «Οι ανέκδοτες αναμνήσεις του Γιώτη (Παναγιώτη) Ναούμ για τους Βλάχους της Ηπείρου και της Μακεδονίας στη διάρκεια του 19ου αιώνα και για την επανάσταση του 1878 στη Μακεδονία», «Μακεδονικά» 91 (1984) 36-97).

4. Η σημερινή ανακοίνωσή μου θα περιοριστεί στην απλή αναφορά της περιλήψεως του περιεχομένου των 28 εγγράφων (που εντόπισα ως σχετιζόμενα με την Κ.Δ. Μακε-

Σημείωση! Κείμενο ανακοινώσεως που έγινε στο Θ' Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας (Θεσσαλονίκη, 20-22/5/1988.

νον(α), όπως την είχα γράψει το 1971.

Ελπίζω ότι μετά 4-5 χρόνια θα μπορέσω τελικά και οριστικά να αξιοποιήσω το περιεχόμενο τούτων (όπως και άλλων εγγράφων, κατάστιχων, δημοτικών τραγουδιών, μελετών κ.λ., που έβριχα—όπως προσημειώθηκα—σ' άλλες βιβλιοθήκες και αρχεία), ώστε να δει το φως της δημοσιότητας μια περιεκτική, ιστορική μονογραφία με τον (προαναγγελημένο) τίτλο: «Η επικυριαρχία του Αλή πασά των Ιωαννίνων στην Μακεδονία».

Βέβαια, η πραγματοποίηση της αναγγελθείσας δημοσιεύσεως ολόκληρου του Αρχείου της Γενναδειού Βιβλιοθήκης θα μειώσει (αν δεν εξαφανίσει) την πρωτοτυπία της μελέτης από ιστοριοβιβλική άποψη, αλλά, όμως, η σε βάθος έρευνα του θέματος και η αξιοποίηση και άλλων στοιχείων δεν θα καταστήσει άχρηστη μία συνθετική και κριτική θεώρησή τους. Αυτά, άλλωστε, έχει η έρευνα, όταν εξωτερικές ή εγγενείς δυσκολίες δεν επιτρέπουν την έγκαιρη δημοσίευση των αποτελεσμάτων κόπων πολλών ετών. Για όλους, όμως, ανατέλλει ο ήλιος της προφοράς και της ευγενούς άμυνας, με βραδείο την ικανοποίηση, που νιώθει όποιος συνεδνητοποίησε ότι σημασία έχει, κυρίως, η παραγωγή και η εμφάνιση νέων εργασιών, άσχετα με το ποιος τις παρουσίασε και πήρε τα πρωτεία της δημιουργίας στον εξωτερικό κόσμο. Αρκεί να προχωρεί, να εξελίσσεται η έρευνα και να προοδεύει η ιστορική επιστήμη...

Η περιληψη των 28 εγγράφων του αρχείου

Τα έγγραφα αυτά ταξινομήσα και μετέγραψα με χρονολογική σειρά και αυτό το κριτήριο χρησιμοποίησα και εδώ, στη δημοσίευσή της περιλήψεώς τους.

Να λειπόν, ποιο είναι το περιεχόμενό τους:

1. Αναφορά των προκρίτων της

Κοζάνης προς τη «Σουλτάν Χανούμ Φατμέ», που στάλθηκε, από την Κοζάνη, στις 13 Φεβρουαρίου 1984. Την ευχαριστούν, γιατί ο νέος αστυνομός, τον οποίο διόρισε, ο Οσμάν αγά, έδειξε μεγάλη κατανόηση για τα ζητήματα της πόλεως. Ζητούν να τον περιβάλλει πάντοτε με εμπιστοσύνη, και εάν ακόμα τον διαβάλουν οποιοδήποτε, γιατί αλλιώς θα κινηστούσαν να εγκαταλείψουν την Κοζάνη και οι λίγοι κάτοικοί της, οι οποίοι απόμειναν σε τούτη.

2. Γποσχετικό γράμμα Σερβιτών, γραμμένο στα Σέρβια, τη 17 Σεπτεμβρίου 1791. Οι κάτοικοι υπόσχονται στον Αλή ότι θα παραμείνουν πιστοί σ' αυτόν και στον εκπρόσωπό του Χατζή Χαλίλαγα, αλλιώς δέχονται να καταβάλλει 5.000 γρόσια όποιος παραπονήσει.

3. Γράμμα του μητροπολίτη Πελαγονίας Νεκταρίου (Μοναστηρίου), της 25 Μαΐου 1796. Ο αποστολέας του εξιστορεί στον Αλή, γιατί κατέφυγε στην Κωνσταντινούπολη, πιστεύοντας ότι ο διεκδικητής του θρόνου Μελέτιος είχε την υποστήριξη του πασά. Τον ευχαριστεί δε γιατί, από τα απαντητικά γράμματα του Τεπελενλή, διαπίστωσε ότι αυτός έχει την υποστήριξη του και τον παρακαλεί να γνωστοποιήσει τούτο και στον διοικητή της επαρχίας Μοναστηρίου Αχμέτ αγά, ώστε να μάθουν όλοι ότι αυτός ο ίδιος είναι άνθρωπος του Αλή.

4. Αναφορά του Βελή πασά προς τον πατέρα του Αλή σταλμένη από το Λιδάδι, την 5.6.1797. Του δίδει πληροφορίες για τις ενέργειές του και για την κατάσταση στις περιοχές Σερφίτσας, Μοναστηρίου, Φλώρινας, Οστρόβου, Καστοριάς, Γρεβενών κ.λ.

5. Αίτηση των Ναουσάιων, της 26.6.1801, με την οποία διαφεύδουν ότι είναι εγκατεστημένοι στην πόλη τους Σαμαρινιώτες, φυγάδες των τελευταίων 6-12 μηνών, αφού όσοι τέτοιοι κατοικούν σ' αυτή ήλθαν πριν 30 χρόνια. Παρακαλούν δε τον Αλή να τους πιστέψει, ώστε να στα-

ματίσει η αναστάτωση που προκάλεσε η άφιξη του ταμία-θησαυροφύλακά του Ισούφ αγά και η διαταγή του να επιστρέψουν τούτοι στη Σαμαρίνα.

6. Αναφορά των Βελδεντινών, της 7.7.1801, με την οποία πληροφορούν τον Αλή ότι συνελήφθησαν, έξι από τον Βελδενδό, 8 κάτοικοι, που εργάζονταν στην εβδομαδιαία αγορά της Βέροιας. Αφέθηκαν με ύστερα ελεύθεροι, αλλά μονάχα οι 3, όπως και 2 ξένοι. Γράφει σχετικά και ο διοικητής της επαρχίας, όπως και ο αρματολός Σιαπέρας, ζητώντας την απελευθέρωση και των υπόλοιπων.

7. Αναφορά των Εδεσσαίων, της 10.11.1804. Οι «Βοδενιώται» του γνωρίζουν ότι μετά τον θάνατο του Αχμέτ μπέη ο νέος αντιπρόσωπός του επανεξέτασε τις υποχρεώσεις της επαρχίας και ότι την ημέρα του Αγίου Δημητρίου συγκεντρώθηκαν οι κάτοικοι και διαπίστωσαν ότι «τα έξοδά του» είναι δίκαια, γι' αυτό και στάλθηκε σε τούτον, προς έγκριση-επικύρωση, το σχετικό κατάστιχο των φόρων.

8. Αναφορά 117 κατοίκων της Σιάτσας, με την οποία εξιστορούν όσα σχετίζονται με το θέμα που προέκυψε μεταξύ τούτων και των δύο σαρφήδων της πόλεως, δηλαδή του Οσμάν αγά και του Έλληνα Κωνσταντίνου, ως προς τα κατάστιχα των φόρων, γι' αυτό και έστειλαν αντιπρόσωπό τους στα Γιάννινα. Είναι πολύ σημαντικό έγγραφο, γιατί διισώζει τα στοιχεία πολλών αρχηγών οικογενειών, που ήσαν όλες ελληνικές. Στάλθηκε τη 15.7.1807 από τη Σιάτιστα.

9. Αναφορά Κολινδρινών, της 9.11.1807. Διετραγωδεύεται η παραχή που σημειώθηκε στην κωμόπολή τους μετά τη διαταγή του Αλή, με την οποία διατασσόταν η καταβολή των οφειλών με διευκολύνσεις. Τα όργανα του Αλή, όμως, Ξυλοκόπησαν αρκετούς και μάλιστα 1-2 Έλληνες μέχρι θανάτου, ενώ φυλάκισαν πολλούς, σφράγισαν σπίτια και

κινδύνευαν γυναίκες και παιδιά να πεθάνουν από τη δίψα. Ζητούν, λοιπόν, να στείλει έναν έμπιστό του για να εξετάσει την κατάσταση και να παύσει τη ταλαιπωρία, ώστε να πληρώσουν μεν αλλά με διευκολύνσεις.

10. Επιστολή του Έλληνα Άγγελου, της 28.4.1808, από το σημερινό χωριό Κέλλη της Φλώρινας προς τον (πολύ γνωστό γραμματέα του Αλή) Μάνθα Οικονόμου, με την οποία τον πληροφορεί, μεταξύ άλλων, για τη συμπεριφορά των αγάδων της Έδεσσας, οι οποίοι προσπαθούσαν να καταστρέφουν το Πόζαρ (Αριδαία) και τους προύχοντές του, γι' αυτό και έκαμαν συλλήψεις και εκτοπίσεις.

11. Επιστολή του Ιωσήφ, επίτροπου του μητροπολίτη της Βέροιας, της 24.11.1808, με την οποία του στέλνει (με Βεροιώτες) στα Γιάννινα το κατάστιχο των φόρων ολόκληρης της επαρχίας της Βέροιας.

12. Αναφορά των Ελλήνων, πρώην πειρατών, Νικόλα, Δήμου, Λάξου και Γιάννη Τζακνάκη, της 9.6.1809, σταλμένη από το Λιτόχωρο, με την οποία αναγνωρίζουν και πάλι την εξουσία του Αλή και τον προσκυνούν, όπως διέταξε ο αρχιστράτηγος Καπιτάν πασιάς.

13. Επιστολή του Βελή πασά, της 1.10.1810κ από τη Ρεντίνα, προς τον Αλή, με την οποία του γνωρίζει ότι πληροφορήθηκε πως τον διόρισαν (δηλαδή, τον Βελή) στρατάρχη του Βιδινίου και ότι θα πάει στη Σόφια (μέσω των Σερρών), μάλιστα λάβει το σχετικό έγγραφο. Ζητεί από μεν την Κωνσταντινούπολη να του καταβληθούν τα αναγκαία, από δε τον πατέρα του να του στείλει τον αξιωματικό Μέρτζε Μπόνο, με αρκετόν στρατό, ενισχυόμενον από τις περιοχές Σαρτηκιδί, Νχοκλήσι, Κοστούρι, Μοναστήρι κ. λ., ώστε να συγκεντρωθούν 2.000 άνδρες. Ζητάει, ακόμα, τους πασάδες του Εμίπασανισού, όπως και τους πασάδες Αβουλάχ, Ιμπραχίμ και Σουλεϊμάν, με 1.500-2.000 άνδρες, γιατί έτσι θα ξεθευτούν βέ-

δεια 200.000 γρόσια, αλλά το γεγονός τούτο θα εκτιμηθεί από την Υψηλή Πύλη, όσο εκτιμήθηκε και το δεδομένο ότι (ο Αλή πασάς) ξόδευσε 2.000-3.000 πουργιά, στη διάρκεια ενός χρόνου, χωριστά ότι, μετά από τούτο, θα θαμιάζει τον Αλή ολόκληρος ο κόσμος.

14. Αναφορά των Γραμματικοβιωτών, της 28.3.1813, που σχετίζεται με έναν εργάτη.

15. Επιστολή τριών Κολινδρινών, της 20.8.1814. Στην πραγματικότητα υπάρχουν γραμμένα δύο γράμματα στο ίδιο κομμάτι χαρτιού.

Από το πρώτο πληροφορούμαστε ότι σημειώθηκε επιδημία πανούκλας στον Κολινδρό, με αποτέλεσμα να διασκορπιστεί ο πληθυσμός του και να γίνει δύσκολη η είσπραξη των φόρων. Γι' αυτό ζητείται η αποστολή εκπροσώπου του, με αυστηρές διαταγές, το αργότερο μέχρι τη 15 Σεπτεμβρίου, ώστε να συγκεντρωθούν οι φόροι, γιατί η είσπραξη θα είναι ύστερα δυσκολότερη. Ακόμα, δίνονται πληροφορίες για τα υπόλοιπα δικαιώματα του Αλή.

Στο άλλο τμήμα της επιστολής ο ένας Κολινδρινός εξιστορεί το καθυστέρησιν της είσπραξης του Κολινδρού στο «Βεργότικο».

16. Αναφορά Κουτσουφλιανιτών, της 9.5.1816, σχετικά με την επιστροφή συγχωριανών τους, που κατέφυγαν στη Νάουσα και διατάχθηκαν να επιστρέψουν. Ένας, όμως, κρύφτηκε, με αποτέλεσμα να φύγουν και άλλοι από το χωριό τους, να εγκατασταθούν στη Νάουσα και έτσι να μειωθεί ο πληθυσμός του τσιφλικιού. Γι' αυτό ζητούν την έκδοση νέας διαταγής του. Τον παρακαλούν δε να εξαιρέσει από την ιδιοκτησία του το βουνό, όπου έχουν τα αμπέλια τους.

17. Αναφορά κατοίκων του Χωροπανίου (σημερινής Στενημάχου) της Νάουσας, της 3.2.1817, με την οποία ζητούν από τον Αλή τη μείωση των φορολογικών υποχρεώσεών τους, γιατί τούτο (το τσιφλίκι του-

χωριό τους) καταστράφηκε, αφού μερικοί κάτοικοί του χάθηκαν και άλλοι πέθαναν, όσοι δε επέζησαν, δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ούτε τα εντελώς αναγκαία για να ζήσουν, γιατί η καλλιεργήσιμη γη ήταν λίγη και οι καίριες και καλλιεργητικές συνθήκες ήταν δυσμενείς.

18. Αναφορά Κοζανιτών, της 3.6.1817, σχετικά με χρεώγραφο του αστυνόμου Μουσταφούλη Κοντζιώτη, 2.100 γροσίων, ο οποίος τα ξόδευσε στην Κωνσταντινούπολη, χωρίς να ωφεληθεί «το χωριό» του. Το χρέος τούτο—όπως γράφουν—ανάγεται στην περίοδο εκείνη, κατά την οποία υπήρχαν στην Κοζάνη παρατάξεις και μερικοί θέλησαν να χάσουν τούτον αστυνόμο. Ζητούν, λοιπόν, να τους χαρισθούν ο τόκοι, ώστε να μπορέσουν να πληρώσουν το κεφάλαιο.

19. Αναφορά των Βελβενδινών, της 26.12.1817, με την οποία του γνωρίζουν ότι κατέβαλαν 5.830 γρόσια πριν από λίγο χρόνο και για τα υπόλοιπα, που ζητάει ο Χατζή Χαλίλ αγάς, στέλνουν στα Γιάννινα έναν συγχωριανό τους (τον «Έργου»), ώστε να γίνει απευθείας συνεννόηση μαζί του, μια και με τον Χαλίλ αγά δεν μπόρεσαν να διαπραγματευθούν.

20. Αναφορά, πάλι, των Βελβενδινών, της 21.1.1818, με την οποία του γνωστοποιούν ότι του έστειλαν τις 400 οκάδες «πεζυράλαδου», όπως ζήτησε.

21. Αναφορά 55-56 Ναουσαίων, της 19.6.1818. Του γράφουν ότι έλαβαν γνώση του φερμανισού και της διαταγής του, σχετικά με το χρέος τους. Του γνωρίζουν δε ότι, από την αντιπαραβολή που έκαμαν με τα αντίγραφα, διαπιστώθηκε ότι είχαν πληρώσει τα «άσπρα», τα οποία τους ξαναζητούνταν, όπως φαίνεται από τα βιβλία της κοινότητάς τους, αλλά ο Μάμαντης, πολιτικός αντίπαλος του Ζαφειράκη, προστάως (της Νάουσας), τα πήρε μαζί του, όταν έφυγε από την πόλη του.

(Βλ. αναλυτικά για τα γεγονότα Α π. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, σ. 574-575). Ακόμα, των αναφέρουν ότι υπέφεραν πολύ οικονομικά, όταν ήσαν διοικητές της Θεσσαλονίκης ο Μπεκίρ και Χουρσίτ πασάδες, που τους ζήτησαν να μεταδούν στη Θεσσαλονίκη για να λογαριασθούν, αλλά τους απάντησαν (οι Νάουσαίοι) ότι έπρεπε να έλθουν εκείνοι στη Νάουσα, σύμφωνα με τα προνόμια που είχε η πόλη, με σουλτανικό φερμάνι. Του στέλνουν, λοιπόν, 2.410 γρόσια και ζητούν από τον Αλή να στείλει αντιπρόσωπό του στην πόλη τους, γιατί οι ίδιοι δεν μπορούν να στείλουν δικό τους στα Γιάννινα.

22. Αναφορά κάποιου Τάσιου (ίσως του τότε αρματολού Καρατάου), της 4.7.1812 (από Βέροια), με την οποία παραπονιέται, γιατί αν και εκδόθηκε διαταγή του προς τους βρεβόδες και τους αγάδες να του δώσουν το «χάρτζι» του γιανιού, δεν τον άφησαν αυτοί να το μαζέψει ο ίδιος, αλλά του έδωσαν 1.500 γρόσια μονάχα, με αποτέλεσμα να χάσει άλλα 1.000, αφού δεν δέχθηκαν την εισπραξή τους, με βάση κατάστιχο, όπως συνηθίζοταν.

23. Αναφορά των Βελθενδιών, της 15.1.1819, με την οποία του γνωστοποιούν ότι του έστειλαν δύο Έλληνες και δύο Τούρκους, σύμφωνα με τη διαταγή τους, όπως τον πληροφορούν και ο ιεροδικαστής και ο Αποστόλ αγάς. Τέλος, ζητούν ευνοϊκή μεταχείρησή τους ως προς τον κεφαλικό φόρο, γιατί υπέφεραν απεριγραπτα τη χρονιά που πέρασε.

24. Επιστολή, από τη Σιάτιστα, της 2.3.1819, του Μάρκου Μοραφτή, έμπιστου ανθρώπου του, ο οποίος παραπονιέται: γιατί δεν έλαβε τις οδηγίες του Αλή, αν και του είχε στείλει 7.700 άσπρα, με άλλο γράμμα του. Γράφει, ακόμη, ότι αναστατώθηκε το χωριό του εξαιτίας του Γεωργίου Νιόπλιου και του Ιωάννου Ζάχου (οι οποίοι «επύρραν το μπαζάκι»), όπως και άλλων, οι ο-

ποίοι εξέλεξαν δικόν τους εισπρακτορα.

25. Διαταγή, της 20.4.1820, του διοικητή (βαλή) της Θεσσαλονίκης (Σεγίτ Σερά) Χαλίμ (ο οποίος αναφέρεται και ως «και ηγεμών του σατζακίου») προς τους Βεροιώτες, με την οποία τους γνωστοποιεί ότι αρχηγός των δερβενίων (διαβάσεων) διορίστηκε ο διοικητής των Τρικάλων Σουλεϊμάν πασάς Χελιραχλιάρης και ότι ο τελευταίος διόρισε δερβέναγα των περιοχών της Βέροιας, της Νάουσας και της Έδεσσας τον Ιμπραχίμ αγά. Γι' αυτό καλούνται, στη Θεσσαλονίκη, ο ιεροδίκης, οι αγάδες και «οι πρότιστοι των ραγιαδίων προεστώτες και γέροντες της Βεροιας», για να συζητήσουν και να πάρουν διαταγές.

26. Αναφορά, της 8.6.1820, από την Καστοριά, του Μεχμέτ Κουτούρ, ανθρώπου του Αλή, με την οποία του γνωστοποιεί τις επαφές που είχε με διάφορους αγάδες και μπέηδες, σχετικά με τη στάση τους απέναντι στον Αλή, μετά την εχθρική στάση του σουλτάνου, ότι ο διοικητής της Ρούμελης ζήτησε από τους Καστοριανούς να στείλουν προύχοντες τους στα «Μπιτώλια», όπου είχε πάει και ο Πλιασλή Αλεχίμπεγης κ.ά. Του ανακοινώνει ότι συναντήθηκε και συζήτησε με τους Βελή αγά, Ισούφ μπέη, Ρουσέν μπέη και Ισλιόμ αγά, οι οποίοι του είπαν ότι δεν μπορούν να κάμουν τίποτα, είναι δε αποφασισμένοι να πάνε στα Γιάννινα και να σταθούν στο πλευρό του. Η επαρχία (του Ισούφ μπέη) της Ανασελίτσας δεν έχει μεν ταραχθεί, αλλά δεν μπορεί να στείλει στρατό. Ο Ιμπραήμ Αράπης δεν εισάκουσε τη συμβολή του και βγήκε από την περιοχή του, με αποτέλεσμα να καούν οι πύργοι, ενώ ο Καραμίτης του μένει πιστός και θα μεταβεί στα Γιάννινα.

27. Αναφορά 25 προκρίτων της Βέροιας (αχρονολόγητη), με την οποία τον παρακαλούν (όπως και όλοι οι κάτοικοι της επαρχίας) να διατάξει τον Χαλίμ αγά να πληρώ-

σει την αναλογία του στους φόρους, γιατί λείπουν τα «άσπρα», υπάρχει μεγάλη στασιμότητα στις εργασίες και η κατάσταση είναι δύσκολη, ενώ οι αγγελιοφόροι του παραμένουν στην πόλη τους, με αποτέλεσμα να την επιβαρύνουν και με άλλα έξοδα, και:

28. Αναφορά, από τη Βέροια, της 4.5.(182;) του Ιουσούφ, ανθρώπου του Αλή, για διάφορα θέματα.

Έτσι γράφει ότι:

Α'. Ερευνήσε τα σχετικά με τον θάνατο του Πολίτη και διαπιστώσε ότι δεν τον συνέλαβαν οι κλέφτες, αλλά άνθρωποι του Παζαίτη, που τον παρέδωσαν στον καπετάν Αποστόλη, τον Σχοινιώτη, και τον σκότωσαν, με σκοπό να αναγκάσουν τους υπεύθυνους της τηρήσεως της τάξεως να τους καταδιώξουν στα βουνά.

Β'. Ο μουλάς του δεν διεκδικεί πια τα χωριά και δέχεται να εγκατασταθεί οπουδήποτε, δηλαδή στην Κατερίνη, ή στη Βέροια ή στα Γιάννινα.

Γ'. Ο Χαλίμ αγάς παρέλαβε βία το σιτάρι, που υπήρχε στο τσιφλικί του Παζαίτη, και το μετέφερε στο τσιφλικί Κουρνός, με την πρόφαση ότι ζητούν σιτηρά στην Κωνσταντινούπολη, αλλά ο ίδιος δεν πρόσφερε από τα δικά του.

Δ'. Για τον Νούρα του γνωρίζε ότι δεν βρίσκεται στην Έδεσσα, αλλά στο χωριό του.

Ε'. Για την επιδρομή των κλεφτών στη Βλαχοκλεισούρα, πρέπει να ενεργήσει κανένας με τελειότητα. Στην Έδεσσα και στη Νάουσα χρειάζονται αυστηρές διαταγές, γιατί στη Νάουσα είναι όλοι συνεννοημένοι με τους κλέφτες και χρειάζεται πολύς χρόνος.

ΣΤ'. Διαδίδεται ότι ο Χαλίμ αγάς θα γίνει διοικητής στο Μοναστήρι, γι' αυτό και μετέδθηκε στη Θεσσαλονίκη.

Ζ'. Στη Λάρισα έχουν συμπλακεί οι Βλάχοι του Περιβολισού και της Αβδέλλας με τους ιδιοκτήτες των βοσκών και υπάρχουν θύματα.

Οι Δραγοβίτες και η Επισκοπή

Ο φίλος Γιώργος Χιονίδης σε δημοσίευσά του στην «ΝΙΑΟΙΣΤΑ» με 50 περιεκτικές ερωταποκρίσεις δίνει μια ευκαιρία ευρύτατης θέωρησης της Ιστορίας της Βέροιας και της περιοχής. Είναι οι ερωταποκρίσεις ένας πολύ καλός τρόπος συμπύκνωσης της ιστορικής αλήθειας και μια πάντοτε ενδιαφέρουσα μέθοδος απόκτησης γνώσεων.

Με το σημερινό μου σημείωμα θα σταθώ σε μια «ερωταπάντηση», την 34, τη σχετική με το τί ήταν οι Δραγοβίτες.

Η απάντηση του κ. Χιονίδη βρίσκεται στη σελίδα 94 του 48ου τεύχους του περιοδικού «ΝΙΑΟΙΣΤΑ» και θα πώ ευθέως ότι δεν με βρίσκει σύμφωνο.

Ο κ. Χιονίδης στηρίζεται σε δυο εντελώς εξωτερικά στοιχεία για να υποστηρίξει την άποψη ότι οι Δραγοβίτες, που αναφέρονται από τους ιστορικούς ως σλαβικό φύλο, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Επισκοπής Ναούσης, όπου «πρέπει να είχε την έδρα της η Επισκοπή Δραγοβιτίας και έτσι σώθηκε και το τοπωνύμιο Επισκοπή».

Το πρώτο επιχειρήμα του κ. Χιονίδη (το αντλώ από το βιβλίο του Ιστορία της Βέροιας), είναι ότι στην περιοχή ομιλείται το γνωστό σλαβικό «δίλωμα». Το δεύτερο, ότι το τοπωνύμιο Επισκοπή μπορεί να αποτελεί μαρτυρία εγκαθίδρυσης στην περιοχή της Επισκοπής Δραγοβιτίας.

Για το δεύτερο θα παρατηρήσω ότι πέρα του ότι η προέλευση των ονομάτων, η ονοματοθεσία, είναι πολύ πιο πολύπλοκη υπόθεση, Επισκοπή υπάρχει και στο Ρουμλούκι. Και αν δεχτούμε ότι οι Δραγοβίτες εγκαταστάθηκαν μεταξύ Θεο)νίκης και Βεροίας θα ταίριαζε να τοποθετηθεί η Επισκοπή Δραγοβιτίας στην περιοχή του Ρουμλουκιού. Αλλά σημαίνει στην ιστορία να μην ισχύει η αρχή της μεταφοράς της

ιδέας στην πραγματικότητα κατά τον τύπο: έτσι φαίνεται, να είναι έτσι πρέπει να είναι, έτσι είναι.

Εκείνο που θα υποστηρίξω είναι: ότι οπουδήποτε και αν έχει ιδρυθεί επισκοπή Δραγοβιτίας αυτό δεν σημαίνει ότι οι κάτοικοι της περιοχής

Του Εμ. Βαλοαμίδη

ήσαν ή έμειναν Δραγοβίτες. Οι τύχες των λαών, και στην προκειμένη περίπτωση των οрдών της εποχής εκείνης, είναι τόσο ρευστές, ώστε το τοπωνύμιο να αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις θύμηση μιας προσωρινής διαμονής ή ενός κάποιου συμβάντος. Αυτά συμβαίνουν ακόμα και σήμερα. Π.χ. το Δημοτικό δάσος στο Βέρμιο είναι το δάσος του Κανέλλη. Οι Ναουσαίοι ξέρουν το γιατί. Δεν ξέρω όμως πόσοι Ναουσαίοι γνωρίζουν γιατί μια περιοχή στο Βέρμιο λέγεται: Ιταλικά. Στάθηκε αρκετή μια προσωρινή στρατιωτική κατασκήνωση Ιταλών στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και η περιοχή βαφτίστηκε «Ιταλικά».

Παρά τις ισχυρές ιστορικές μαρτυρίες (μιλάμε για Σλαβούς και εγκαταστάσεις του Ζ' αιώνα), ερευνώντας προσεκτικά την περίοδο εκείνη οδηγούμαστε στα εξής ασφαλή συμπεράσματα.

1. Την περίοδο του Μαυρικίου η Σκλαβηνία και οι Σλαβίτες βρίσκονται πέρα από τον Δούναβη.

2. Όταν ο Μαυρίκιος αποφασίζει τη διακεκοπή του στρατού του πέρα από το Δούναβη, μέσα στη χώρα την Σκλαβηνών, ανατρέπεται: και αυτοκράτορας αναγορεύεται ο Φωκάς.

3. Επί Φωκά ξεσπάει αβυσσάλος και φρικιαστικός εμφύλιος πόλεμος που διαλύει τον στρατό και τη διοίκηση.

4. Την περίοδο αυτή με την πί-

εση των Σλαβών που περνούν τον Δούναβη, κάποια «πολυώνυμα» φύλα σλαβικά (:), όπως οι Δραγοβίτες, Σαγουδάτες, Βελεγεζήτες, Βαιουνήτες κ.ά. φτάνουν λεηλατώντας την ύπαιθρο μέχρι της Θεο)νίκης και επιχειρούν ανεπιτυχώς την κατάληψή της (677-681).

5. Ο αριθμός των επιδρομών ανέρχεται κατά τους ιστορικούς στις 80.000.

6. Το έτος 688 μεταφέρεται από την περιοχή της Θεο)νίκης το σύνολο της παραπάνω ορδής, πάνω από 80.000, όπως παρατηρεί ο VASILIEV, στην Μικρά Ασία από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό τον Β'.

7. Η εγκατάσταση των ανωτέρω γίνεται στη Βυθινία στο θέμα του Οφικίου.

8. 30.000 από τους παραπάνω στρατεύονται από το Βυζάντιο και συμμετέχουν στον πόλεμο κατά των Αράβων στη Συρία. Σε κρίσιμο σημείο της έκδοσης του πολέμου αυτομολούν στους Άραβες με αποτέλεσμα να κατασφαγούν και οι δικούς τους, που είχαν μείνει πίσω στη Βυθινία, από τον αυτοκρατορικό στρατό.

9. Κατάλοιπο μοναδικό αυτής της εγκατάστασης είναι μια σφραγίδα της στρατιωτικής αυτής αποκικίας της Βυθινίας που ανήκει στο θέμα του Οφικίου.

10. Η μεταφορά ανεπιθύμητων φυλών από και προς τη Μικρά Ασία και η στρατεύσή τους είναι τακτική του Βυζαντίου, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές τον αποδεκατισμό τους.

11. Η μελέτη των ονομάτων των φύλων αυτών δημιουργεί στους ειδικούς ερωτηματικά ως προς τη σλαβική τους προέλευση.

Σχετικά με το σλαβικό «δίλωμα» που ομιλείται στην περιοχή της Επισκοπής νομίζω ότι τα πράγματα συνεχίζονται στη σελίδα 143

190.000 ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΕΙΔΑΝ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Τεράστια η πολιτική αξία της

Σημ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ: Αναδημοσιεύουμε άρθρο αυστραλιανής εφημερίδας σχετικό με την επιτυχία της έκθεσης των ευρημάτων της αρχαίας Μακεδονίας που πραγματοποιήθηκε στα μουσεία των τεσσάρων αστικών κέντρων της Αυστραλίας (Μελβούρνη, Βρισβάνη, Σύδνεϋ, Αδελαΐδα). Το σχετικό άρθρο μας το έστειλε ο φίλος και συνεργάτης του περιοδικού κ. Δημ. Τζιούρτζιας τον οποίο και ευχαριστούμε.

Η πολυσήμερη έκθεση των ευρημάτων της Αρχαίας Μακεδονίας, μετά από τις μεγαλύτερες εκθέσεις που έχει ποτέ οργανώσει η Ελλάδα στο εξωτερικό, επιστρέφει αυτή την εβδομάδα με την ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ στην Αθήνα, προερχόμενη από Αδελαΐδα, τελευταίο σταθμό της 11μηνης περιόδου της στην Αυστραλία.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, συνολικά 190.000 επισκέπτες είδαν την έκθεση στα μουσεία των τεσσάρων μεγάλων αστικών κέντρων της Αυστραλίας, Μελβούρνη, Βρισβάνη, Σύδνεϋ και Αδελαΐδα.

Αναλυτικά την έκθεση επισκέφθηκαν!

- 45.000 στην Μελβούρνη
- 35.000 στην Βρισβάνη
- 70.000 στο Σύδνεϋ και:
- 40.000 στην Αδελαΐδα.

Υπολογίζεται πως το περίπου 50% του συνολικού αριθμού των επισκεπτών ήταν Ελληνο-Αυστραλοί. Ανεξάρτητα από τον εξαιρετικά μεγάλο, για τα αυστραλιανά δεδομένα, αριθμό επισκεπτών που είδαν την έκθεση, ιδιαίτερα εντυπωσιακή υπήρξε η ποιότητα των Αυστραλών επισκεπτών της.

Συγκεκριμένα, η έκθεση είχε προσελκύσει το έντονο ενδιαφέρον του ακαδημαϊκού, πολιτικού και δημο-

σιογραφικού χώρου που την επισκέφθηκαν μαζικά. Δεδομένου άλλωστε ότι ήταν και η μεγαλύτερη έκθεση του τύπου της που είχε ποτέ επισκεφθεί την Αυστραλία.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που επίσης συντέινε για το έντονο ενδιαφέρον των ακαδημαϊκών, ήταν το γεγονός ότι πολλά από τα ευρήματα της έκθεσης έχουν ανακαλυφθεί πολύ πρόσφατα και εκτέθηκαν για πρώτη φορά σε μουσεία. Ακόμη, ότι μεταξύ των εκθεμάτων υπήρχαν ευρήματα του καθηγητή της έδρας Αρχαιολογίας του Σύδνεϋ κ. Ανεξάνδρου Καμπίτσου, που από χρόνια κάνει αρχαιολογικές α-

νασκαφές στον χώρο της Μακεδονίας.

Τα εγκαίνια της έκθεσης που έγιναν, όπως είναι γνωστό, στην Μελβούρνη τον περασμένο Νοέμβριο από τον πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Χρήστο Σαρτζετάκη, είχαν προκαλέσει τις έντονες αντιδράσεις των Σλαβομακεδόνων με την δημιουργία αθλιότητων έξω από το μουσείο της Μελβούρνης.

Έκτροπα είχαν σημειωθεί από τους ίδιους στα εγκαίνια της έκθεσης στο Σύδνεϋ, χωρίς ωστόσο να επηρεάσουν την πολύ μεγάλη επιτυχία της.

Γενική εκτίμηση των ειδικών είναι πως θα περάσουν πολλά χρόνια για να ξαναεπισκεφθεί την Αυστραλία μια έκθεση με ευρήματα παγκόσμιας ακτινοβολίας και σπουδαιότητας.

Από καθαρά ομογενειακή άποψη, η έκθεση, ξέχωρα από την τεράστια πολιτιστική της αξία, αποσκόμισε και τους παραχαράκτες της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΚΑΣ ΤΡΙΤΗ 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1989.

Οι Δραγοβίτες και η Επισκοπή

Συνέχεια από την σελίδα 142
έχουν ξεκαθαρίσει. Το ιδίωμα αυτό είναι προϊόν πάλης δύο γλωσσών. Της Ελληνικής και της Σλαβικής. Μιας πολύ δυνατής γλώσσας και μιας πολύ αδύνατης. Δυστυχώς στις γλώσσες δεν νικάει ποτέ η δυνατή. Νικάει πάντοτε η αδύνατη. Το συνταχτικό όμως του ιδιώματος αυτού είναι Ελληνικό και αυτό λέει πολλά. Όπως και η συνειδηση αυτών που το μιλούν. Μια επίσκεψη στην Επισκοπή την Κυριακή της Ορθο-

δοξίας θα πείσει για την ιστορική τοποθέτηση της Ορθοδόξου Ελληνικής Κοινότητας της Επισκοπής την περίοδο του Βουλγαρικού σχίσματος.

Τέλος θα ήθελα να επισημάνω ότι σέβομαι ως σημαντικότερο το έργο του κ. Χιονίδη και δέχομαι ότι δεν είχε καμιά πρόθεση να δώσει Δραγουβιτική ταυτότητα στους συνεπαρχιώτες μας κατοίκους της Επισκοπής και της ευρύτερης περιοχής συμπεριλαμβανομένης και της Ναούσης.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ 194

Εισαγωγή

Η Νάουσα που καυχάται για την πρωτοπορεία της σε όλους τους τομείς, πνευματικούς και επαγγελματικούς κατείχε από τον περασμένο αιώνα τα σκήπτρα της Ελληνικής βιομηχανίας. Δημιούργησε μιά βιομηχανία που έφτασε ως τις μέρες μας δυναμικά και στάθηκε πηγή επιδίωξης για τον φτωχότερο που ήταν και έφτασε εδώ από όλα τα μέρη της Ελλάδας και μέσω πλουτισμού για τους ιδιοκτήτες των εργοστασίων της.

Στη Δημογραφική καταγραφή του 1928 η Νάουσα υπολογίζεται σε μιά από τις μεγαλύτερες πόλεις της Μακεδονίας με πληθυσμό 10.

250 κατοίκους. Τη χρονιά αυτή γίνεται γενική μελέτη και στα οικονομικά της Μακεδονίας με σκοπό την προτιότερη εκμετάλλευση του πλούτου της.

Ο λευκός άνθραξ

Σημαντική πηγή πλούτου είναι η υδραυλική, αφού η Βόρεια πλευρά του Βερμίου από Βέροια μέχρι Βλάντοβο έχει προικισθεί από τη φύση με εφθονες πτώσεις υδάτιν. πέρα του Αλιάκμονα ο οποίος περικλείει πλουσιότερες δυνάμεις.

Επί Τουρκοκρατίας δεν έγινε καμιά εκμετάλλευση αυτών των δυνάμεων από το κράτος. Χάρη όμως στην ιδιωτική πρωτοβουλία των Ναουσαίων βιομηχάνων κατορθώθηκε

η μερική χρησιμοποίηση των πτωσεων των πόλεων Βέροιας και Έδεσσας. Κάτι γαίες προς αυτή την κατεύθυνση με την κίνηση των τούρκων, οι Βαλκανικοί πόλεμοι και ο 1ος Παγκόσμιος πόλεμος, έως ότου το Ελληνικό κράτος αναθέσει το 1917 σε λείο μηχανικών τη μελέτη των μεταλλευτών τους.

Η επιτροπή αυτή υπέβαλε το 1919 το πρόγραμμα της μελέτης

Του Τάκη Μπαίτον

υπόμνημα στην Κυβέρνηση. Στο υπόμνημα τονίζονταν οι υδραυλικές δυνάμεις της Κεντρικής Μακεδονίας μπορούν χωρίς μόνον ανυψωτικά και διοχευτικά έργα αποδώσουν δύναμη 40.000 περίπου, προερχομένων 20.000 τη λίμνη του Οστρόβου, 12.000 από τους καταράκτες Βλάντοβο (Άγρα) και Έδεσσας, 4.000 τις υδατοπτώσεις Νάουσα και 1.000 από της Βέροιας. Παράλληλα ο τεχνικός Μπουσαί ασχολήθηκε με τη χρησιμοποίηση των υδραυλικών δυνάμεων του Αλιάκμονα, αποφανθείς ότι με την κεντρική δύσ φραγή των θα είναι δυνατή η παραγωγή δύναμης 150 ίππων ικανή ώστε να τροφοδοτήσει την Ελλάδα.

Πέρασαν αρκετά χρόνια να προχωρήσει η κατασκευή έργων αυτών, γιατί οι αρμόδιοι σκευαν ότι η μελέτη έπρεπε να γίνει εντατικά συμπληρωμένη και των πτώσεων των τριών πόλεων Βέροιας, Νάουσα και Έδεσσας, γεγονός που βρήκε αντίθετους τους βιομηχανούς της Νάουσα.

Πίστευαν οι τελευταίοι ότι το κράτος πρέπει να αξιοποιήσει τις νεκρομεταλλευτά ύδατα και όχι

του δικαιοματικά πλέον εκμεταλλεύονται αυτοί.

Εν τω μεταξύ οι βιομηχανίες των τριών πόλεων που δημιουργήθηκαν επί τουρκοκρατίας, χρησιμοποιούσαν στην Έδεσσα 3.000 ίππους, στη Νάουσα 4.000 και στη Βέροια 1.500. Επειδή για τη Νάουσα δεν ήταν επαρκής η δικά της δύναμη, λάμβανε και την αναξιοποίητη της Βέροιας, την οποία μετέφερε με σιδηρένιους πύργους, περνώντας μέσα από τα χωράφια της επαρχίας μας. Αυτό συνέβαινε ως το 1930, χρονιά που στην Ελληνική Κυβέρνηση υπέβαλαν προτάσεις δύο όμιλοι, ο ένας για την εκμετάλλευσή των πτώσεων της Βέροιας και ο άλλος των πτώσεων Έδεσσας - Βλάντσου από τους Μπουσά και Ντάβις αντίστοιχα.

Η βιομηχανία στη Νάουσα

Η σιωπά οργανωμένη βιομηχανία στη Νάουσα που ξεκίνησε το 1874 συνάντησε αρκετές δυσκολίες. Οι δημοσιονομικές και οικονομικές συνθήκες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν τέτοιες που όχι μόνο δεν ενθάρρυναν την ανάπτυξή της, αλλά αντίθετα την απογοήτευσαν ολοκληρωτικά. Υπήρχε γενικός τελωνειακός δασμός του 8% αυξανόμενος το 1908 σε 11% γεγονός που διαμόρφωνε τις τιμές των ειδών αρκετά υψηλά, έτσι ώστε να είναι ακριβότερα στον τόπο παραγωγής τους απ' ό,τι τα εισαγόμενα αντίστοιχα είδη. Η Νεοτουρκική κυβέρνηση εφήρμοσε μέτρα προστατευτικά, όπως η ατέλεια των πρώτων υλών και εισαγωγών μηχανημάτων.

Σίγουρα είναι άξιο θαυμασμού όχι μόνο πως ιδρύθηκε, αλλά πως αναπτύχθηκε και ανδρώθηκε η Μακεδονική βιομηχανία επί Τουρκοκρατίας. Δυό λόγοι όμως βοήθησαν στην ανάπτυξή της.

- α) Ο Φυσικός πλούτος του Βερμίου, ο ΛΕΥΚΟΣ ΑΝΘΡΑΞ και
- β) Το εξευτελιστικό μεροκάματο το οποίο στη Μακεδονία ήταν πολύ

Ιδρυτές Εταιρείας Γρηγορίου Τσίτση με τις οικογένειές τους

κατώτερο από αλλού. Έτσι οι εργάτριες έπαιρναν μεροκάματο 12 ως 14 ωρών, 1 ως 3 γρόσια (20 - 6) λεπτά) και οι εργάτες 2 ως 10 γρόσια (0,5 - 2 δραχμές). Μόνο μ' αυτά τα δυό εξαιρετικά πλεονεκτήματα ήταν δυνατή η ανάπτυξη της βιομηχανίας στη Μακεδονία, και ειδικότερα στη Νάουσα.

Νηματοουργεία

Το πρώτο Μακεδονικό εργοστάσιο είναι το νηματοουργείο ΛΟΓΓΟΓ - ΚΥΡΤΣΗ - ΤΟΥΡΠΑΛΗ που ιδρύθηκε στη Νάουσα το 1874. Είχε 1000 αβράχια και ανώτατο όριο παραγωγής 65.000 κιλά ετησίως. Από το μικρό στην αρχή αυτό εργοστάσιο, ξεπήδησε η βιομηχανία στη Νάουσα που με την πάροδο των χρόνων την κατέστησε το Μάντσεστερ των Βαλκανίων. Το 1902 ανακαινήθηκε και έφυγε ο Κύρτσης από μέτοχος. Η ανοδική πορεία που το έκανε να έχει 6.500 αβράχια και να παράγει 400 - 450, κιλά ετησίως, σταμάτησε το 1936 χρονιά που καταστράφηκε από πυρκαγιά σχεδόν ολοκληρω. Σήμερα μετά μισό και πλέον αιώνα διαμορφώνονται τα ερείπια που αφήκουν πλέον στο Δήμο της Νάουσας το βιομηχανικό μουσείο και βιοτεχνι-

κούς χώρους.

Το 1887 κάτω από το Κιόσκι ιδρύθηκε το εργοστάσιο Μπίλη - Τσίτση και Σία, παραγωγής βάμβακος, το οποίο μετά από καταστροφή προερχόμενη από κεραυνό, ξανάγινε και λειτουργήσε ως τη δεκαετία του 70 - 80. Είχε δυναμικότητα 4.000 αβραχίων και απασχολούσε 230 εργάτες.

Συγχρόνως ιδρύεται η εταιρεία Γρηγορίου Τσίτση γνωστή σαν Κόκκινο το οποίο και διαθέτει 12 Κλώστρες, στο συγκρότημά του.

Το 1885 η ίδια εταιρεία ιδρύει στην Έδεσσα το δεύτερο εργοστάσιο, το οποίο είναι τρεις φορές μεγαλύτερο από αυτό της Νάουσας, και το καθιστά το μεγαλύτερο και τελευταίο της Μακεδονίας.

Το 1890 ιδρύεται η εταιρεία Γκούτας - Καρατζιάς με εργοστάσιο δίπλα στην Αράπιτσα, στη θέση Δέση Στοιμαπάνων σε μια έκταση 16 στρεμμάτων. Η δυναμικότητά του εργοστασίου ανέρχονταν σε 5.000 αβράχια και το προσωπικό σε 240 άτομα. Ως κινητήρια δύναμη χρησιμοποιούσε την υδραυλική που προερχόταν από την Αράπιτσα, και χρησιμοποιούσε μόνο 250 ίππους από τους 600 που είχε δύναμη. Άλλους 125 ίππους παραχωρούσε

στην επιχείρησή «Λαναρά και Σια». Η εταιρεία Γκούτας - Κιράτζιας μετονομάστηκε σε «ΕΣΤΙΑ» αλλάζοντας αφεντικά, στη συνέχεια Γ. Φ.Ε.Ν. και τέλος Υ.Φ.Ε.Ν. - Χατζηαντωνίου όπου πριν 4 περίπου χρόνια κύρηξε πτώχευση.

Όπως ήδη αναφέραμε ο πρώτος κλάδος βιομηχανίας που αναπτύχθηκε στη Μακεδονία ήταν η Νηματοουργία βράμβακος, και αυτό γιατί βρήθηκε πολύ η παραγωγή, που κατά κύριο λόγο προέρχονταν από τις πεδιάδες των Σερρών, Αξιού, Αλμυπίας, Βέροιας και Χαλκιδικής. Με την πάροδο όμως του χρόνου, δεν επαρκούσε το ντόπιο βράμβάκι, με αποτέλεσμα να εισάγονται: 5.000

κα εργοστάσια. Ο ανταγωνισμός αυτός δεν οφείλονταν σε λόγους ποιότητας, γιατί τα Ελληνικά νήματα ήταν άριστα. Δεν μπορούσαν όμως να συναγωνιστούν τα προαναφερόμενα, γιατί εκείνα συναντούσαν ευκολίες από τα κράτη τους, σε αντίθεση με τα δικά μας που δεν είχαν καμία κρατική προστασία, με αποτέλεσμα να χάνουν έδαφος στις αγορές, κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

Η υφαντουργία - Εριοουργία

Πολύ πριν απ' το μεγάλο χαλασμό της Νάουσας το 1822, υπήρχε στην πόλη πολύ αναπτυγμένη η βιοτεχνία των μάλλιων υφασμάτων,

ων και καθαρών νερών της, καθυστούσαν τα υφάσματα μοναδικά στο είδος και περιζήτητα για τις φορείς των χωρικών.

Στη δεκαετία του 1870 - 80 άρχισε να λειτουργεί οργανωμένα πλέον το μικρό εργοστάσιο «Λαναρά - Πεχλιβάνου» δίπλα στην Αράπιτσα στη θέση Μπατάνια.

Το 1907 ιδρύθηκε στη Νάουσα το εργοστάσιο «ΕΡΙΑ» το οποίο ήταν το πρώτο πλήρες νηματοουργείο - υφαντήριο, με τμήματα τέλειας επεξεργασίας μαλλιού, από την πρώτη τους μορφή, μέχρι την παραγωγή υφάσματος το οποίο άρχισε να παράγει χακί για τον Τουρκικό στρατό.

Για πρώτη ύλη χρησιμοποιούσε επί Τουρκίας έρια από το νομό Ανδριανούπολης (Δεδέαγατς) και Αλβανίας και αργότερα Ρουμάνικα και Ευρωπαϊκά.

Πρέπει να τονισθεί ότι το εργοστάσιο αυτό παρέχει στους Βαλκανικούς πολέμους, σημαντικότατη υπηρεσία στον Ελληνικό Στρατό, γιατί μετά την απελευθέρωση της Νάουσας, δρέθηκε αρκετό χακί που προοριζόταν για τον τουρκικό στρατό.

Η εριοβιομηχανία αναπτύχθηκε σημαντικά με την πάροδο του χρόνου έτσι ώστε από τα πέντε εργοστάσια που υπήρχαν στη Μακεδονία τα τρία να βρίσκονται στη Νάουσα και δύο πολύ μικρότερα στη Σαλονίκη.

Τα εργοστάσια αυτά της Νάουσας είχαν κινητήρια δύναμη 1.500 ίππων και εργατικό προσωπικό 1.100 εργάτες που αργότερα έφτασαν τους 3.000.

Η ετήσια παραγωγή τους ήταν 1.500.000 μέτρα μάλλιων υφασμάτων αξίας 180.000.000 δραχμών. Τα εργοστάσια αυτά χρησιμοποίησαν για τα χονδρά υφάσματα εγχώρια μαλλιά (cerdes) και για τα λεπτά μαλλιά Γαλλίας και Σκωτίας (piegnes).

Το εργοστάσιο Λαναρά - Κύρη

Εργοστάσιο Κόρκινου

οκάδες εκατομμύριου ποσοστό 50% από το χρησιμοποιούμενο στις βιομηχανίες.

Τα νήματα διατίθενται στο εσωτερικό, σημαντικό μέρος όμως αυτών 25 - 30% εξάγεται στη Γιουγκοσλαβία και κατά δεύτερο λόγο στην Αλβανία. Η Νότια Σερβία, καθώς και η Βουλγαρία και Ρουμανία ήταν ο κυριώτερος πελάτης των Νουσαϊτικών νημάτων ως το 1914.

Τα Ελληνικά νήματα γενικά, συνάντησαν μετά τον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο οξύτατο ανταγωνισμό από τα Ιταλικά και Τσεχοσλοβάκι-

για κλινοσκεπάσματα, φανέλες, κάλτσες κ.ά. και ειδικότερα σαγιάκιων, τόσο μάλιστα ώστε να γίνεται εξαγωγή και σε άλλες περιφέρειες.

Η πρώτη ύλη που χρησιμοποιούσαν ήταν τα ντόπια μαλλιά από τις πολλές χιλιάδες προβάτων που είχε το Βέρμιο. Αυτά χαρακτηρίζονταν σε τρεις ποιότητες.

- α. Τα γκέγκικα
- β. Τα ντόπια μαλακά και
- γ. Τα σαρακατσιανέικα ή βλάχικα.

Μάλιστα στη Νάουσα ήταν και οι νεροτριβές (Μπατάνια και Ντριτέλες) που λόγω των πολλών κρύ-

και Σία που έγινε το 1922 ήταν το αξιολογότερο της Μακεδονίας και κατασκεύαζε υφάσματα εφάμιλλα των Αγγλικών. Τροφοδοτούσε με χυμ! όλο τον Ελληνικό Στρατό.

Το δεύτερο των εργοστασίων της Νάουσας Αδελφών Χρ. Λαναρά ιδρύθηκε το 1928 και σημείωσε μία σπουδαιότατη πρόοδο στην Ελληνική Βιομηχανία. Δουλεύοντας ξένα μάλια Αγγλίας - Αυστραλίας η παραγωγή του έφτανε 200.000 κιλά το χρόνο που αντιπροσώπευε το ποσό των 38 - 40.000.000 δραχμών. Η δυναμικότητά του όμως ήταν πολύ μεγαλύτερη και μπορούσε να πιάσει τα 600.000 κιλά το χρόνο. Τα προϊόντα του δε δίδονταν σε άλλα ομοειδή εργοστάσια, αλλά απορροφούνταν από το «αδελφό» Λαναρά - Κύρστη.

Τα εργοστάσια αυτά με το τεχνικό προσωπικό τους μετά την απεργία που έγινε το 1932 ενάντια στο Δήμο της Νάουσας, που θέλησε να τα φεραιογήσει, (ο φόρος ήταν τότε δημοτικός) και είχε σαν αποτέλεσμα τον θάνατο 6 ατόμων (Πέτρος Σόρκος, Τσιμπουκλής Αδάμος, Σταυρακίδης Γεώργιος κ.ά.), μετέφεραν το δυναμικό τους και έκαναν νέες εγκαταστάσεις στην Αθήνα στο περίμε Κολοκυνθούς. Εδώ ήρθαν 150 άτομα περίπου, που υπήρξαν πυρήνας για το ξεκίνημα. Τους δόθηκαν για κατοικίες παράγκες εκεί κοντά και μέχρι σήμερα κατοικούν εκεί πολλοί Ναουσαίοι με τις οιογένειές τους.

Τα Ναουσαϊκά αυτά εργοστάσια των οποίων η αξία σε εγκαταστάσεις έφθανε τις 400.000 λίρες Αγγλίας περίπου, αποτελούσαν ένα από τους σπουδαιότερους κλάδους της Εθνικής οικονομίας. Τα προϊόντα καταναλώνονταν επιτοπίως χωρίς να γίνεται καμιά εξαγωγή. Αντίθετα στη Μακεδονία όπου καταναλώνονταν μάλινα υφάσματα και άλλων εργοστασίων της Ελλάδας, εισάγονταν και από το εξωτερικό ετήσια υφάσματα μάλινα 500 τόν-

νων περίπου.

Η πρώτη ύλη την οποία χρησιμοποιούσαν τα εργοστάσια προέρχονταν κατά μέγα ποσοστό 80% από το εξωτερικό (Αγγλία - Αυστραλία - Γαλλία και Βέλγιο) και μόνο το 20% από την Ελλάδα. Μ' αυτό τον τρόπο εξαγόταν κίτρινα υφάσματα για την προμήθεια ξένων μάλιων. Δυστυχώς τα εγχώρια δεν ήταν κατάλληλα για τη βιομηχανία μάλιινων υφασμάτων. Για τους λόγους αυτούς έγιναν ενέργειες για τη βελτίωσή τους από το υπουργείο Γεωργίας.

Η καναβουργία

Στο τέλος του περασμένου αιώνα δρύνεται και η εταιρεία καναβουργίας

Βιομηχανία Ναούσης Λανρά - Κύρστη. Έτος ιδρύσεως 1922

για τις «Επαμειβώνδα Κόκκινου — Θρασύδουλου Τουρπάλη» το γνωστό Σχοινοποιείο της Νάουσας, το οποίο παράγαγε 100 περίπου τόννους σχοινιών και σπάγγων αξίας 4.000.000 δραχμών.

Στις αρχές του αιώνα ιδρύεται η εταιρεία «BETAANS» των Λαναρά - Καράτζια και ΣΙΑ, η οποία είναι υφαντουργική παραγωγής βαμβακερών υφασμάτων τα οποία βάζει μπλέ και τα ονομάζει «Μά λταν». Επίσης παράγει τραπεζομάντιλα κ.ά. Το εργοστάσιο αυτό μπορεί να χα-

ρακτηρισθεί η πιο μικρή βιομηχανία της Νάουσας.

Το πρόβλημα των βιομηχανιών

Μεγάλο οικονομικό πρόβλημα δημιουργήθηκε στις βιομηχανίες από τον Δημοτικό φόρο, που επιδάρουνε τις μεταφορές του εσωτερικού. Σαν παράδειγμα αναφέρουμε το εργοστάσιο ΕΡΙΑ που έφερε μάλια από τη Δυτική Θράκη. Κατά την εισαγωγή στη Νάουσα πλήρωνε δημοτικό φόρο. Εξαχήμερο σαν ύψος στη Θεσπλονίκη 2ος φόρος. Ένα μέρος των υφασμάτων που περνούσε γι μόνον τους επανέρχονταν στη Νάουσα για να ξαναδαφούν. 3ος φόρος.

Αυτοί οι φόροι επιδάρουν σημαντικά και την οικονομία των βιομηχανιών και γι' αυτό ζητήθηκε η κατάργησή τους. Έτσι έγινε η προαναφερμένη απεργία, που ήταν και αφορμή για τη μετακίνηση των εργοστασίων Λαναρά στην Αθήνα.

Σε βαρύτερο επίσης πρόβλημα και ο Σιδηροδρομικός Σταθμός, ο οποίος απέχει από τη Νάουσα 6,5 χιλιομέτρα, απόσταση σημαντικώτατη για την εποχή, που επιδάρουνε τα μεταφορικά των εργοστασίων με συνέχεια στη σελίδα 150

Η «Γέννηση» των Τεχνικών Σχολών

Αγαπητή «Νιάουσα»

Στο υπ' αριθμ. 46 τεύχος και στην σελίδα 24 του αξιόλογου περιοδικού σας σ' ένα δημοσίευμα αφιερωμένο στην μνήμη του Φιλώτα Κοκκίνου παλαιού Δημάρχου της πόλης μας γραμμένο από τον φίλο μου και συνεργάτη σας Τάκη Μπάιτση από έλλειψη σωστής πληροφόρησης αποδίδεται η ίδρυση των Τεχνικών Σχολών μας σ' αυτόν παρά το ότι αρκετές φορές γραπτώς και προφορικά μαρτυρήθηκε το ιστορικό τους με το κάπως ηρωϊκό-ρομαντικό - στοιχείο, αλλά και που δεν έπαυσε να βδαιώνεται από τους εν ζωή συντελεστές του.

Αλλά για το περιοδικό σας -και δικό μας- που χρόνια τώρα ασχολείται και με την αληθινή ιστορία του τόπου μας παραθέτω την «γέννηση» των τεχνικών σχολών μας καθ' όσον η σύλληψή ανήκει εις το υπουργείο Παιδείας που έχει ως εξής:

Κατά το έτος 1960 με το ενδιαφέρον μου για τον τόπο εισηγήθηκα στον φίλο μου Κώστα Χατζόπουλο Δευθυντή τότε του εδώ γραφείου ευρέτως (ΟΑΕΔ) εργασίας και έστειλε στην υπηρεσία του έγγραφο με το οποίο εξητείτο η ίδρυση στην Νάουσα σχολή μαθητείας εργαζομένων νέων, θεσμός που είχε εφαρμοσθεί σε διάφορες εργατοπόλεις της χώρας. Δεν θυμούνται αν δόθηκε απάντηση στο ανωτέρω έγγραφο, αλλά κατά το τέλος του έτους 1961 ως αντιδήμαρχος τότε -αναπληρωτής- του Δημάρχου Κόκκινου απουσιάζοντας στην Αθήνα παρέλαβα ένα τηλεγράφημα από το Υπουργείο Παιδείας με το οποίο γνωστοποιείτο στο Δήμο μας η ίδρυση τεχνικής σχολής υπό την προϋπόθεση να του γνωρίσουμε (το υπουργείο) συντόμως την διαθέσιμη οικοπέδου εκτά-

τως τότε 5.200 τ.μ. περίπου για να αρχίσουν από την νέα χρονιά (ήταν παραμονές Χριστουγέννων του 1961) οι εργασίες μελέτης και ανεγέρσεως αυτής.

Το έδιξα χαρούμενος στον Φιλώτα μετά την επιστροφή του, αλλά έμεινα έκπληκτος όταν το παραμέρισε λέγοντας ότι «στο Υπουργείο δεν ξέρουν τί τους γίνεται» και ότι δεν έχουμε «Ο Δήμος» τέτοιες δυνατότητες να αγοράσει οικοπέδο. Επακολούθησε έντονη συζήτηση να τον μεταπεισω, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Μπροστά σ' αυτήν την κατάσταση με τον μακαρίτη τον Μήτσο Τολουδή γνωστό κλητήρα του Δήμου μας την μεθεπόμενη ημέρα (δευτέρα των Χριστουγέννων του 1961) ανοίξαμε το βράδυ το Δημαρχείο και συνέταξα απαντητικό τηλεγράφημα προς το υπουργείο ότι ο Δήμος Νάουσας διαθέτει το ανάλογο οικοπέδο και αφού σφραγίστηκε απεστάλη δια του κλητήρος για να οριστικοποιηθεί μετά η ίδρυση μιας Τεχνικής Σχολής.

Εν τω μεταξύ όμως με την έντονη συμμετοχή του τότε Βουλευτού Γιάννη Τζαμπάζη κατορθώσαμε να δεχθεί ο Φιλώτας να τα αναγγελλίσει στο πρώτο της νέας χρονιάς 1962 δημοτικό συμβούλιο και να έρθει σ' επαφή προφορικά ή εγγράφως με το υπουργείο όπερ και εγένετο. Παρ' όλα αυτά όμως ο Φιλώτας και όσο εμείς επιμείναμε καθώς και το Δημοτικό συμβούλιο για την σύντομοι αγράφω οικοπέδου τότε απευθείας και τότε πλαγίως κωλοεργούσε όπως θα θυμούνται οι τότε δημοτικοί σύμβουλοι και πρέπει εδώ να ομολογήσω τις απεγνωσμένες προσπάθειες από τα σκαμπανεβάσματα του Φιλώτα στις μετά του υπουργείου διαπραγματεύσεις του Γιάννη Τζαμπάζη που πραγματικά εσχίστηκε σταυρόν Μαρτυρίου, συνε-

πικουρούμενος και από το ίδιο Σιούγγαρη. Τώρα γιατί -στη αυτή του Φιλώτα αρχικά- και στις ιδιορρυθμίες του κάθ' ανθρώπου -Ρωμισσώνη γάρ- αλλά βέβαια είναι: όταν ήρθαν οι αρμοί του υπουργείου για να συζητήσουν την προώθηση του θέματος μελέτη ανεγέρσεως κλπ. - δεν...καλοδέχτηκαν και αρνήθησαν να συνεργαστεί μαζί τους.

Ευτυχώς ο Μήτσος ο κλητήρας θεός να τον συγχωρέσει ήλθοι χοντας και με ενημέρωσε. Διέστειλα και έφερα το Γρηγόρη Σούγγαρη από το κτήρια και με τον βουλευτή Γιάννη Τζαμπάζη τους προλάδαμε στο Κιάοκι και ποκαταστήσαμε τα πράγματα με ξύ τυρού και αχλαδιού.

Βέβαια ομολογουμένως το θέμα του Φιλώτα σαν φωτεινό φως, συνοδεύτηκε με πολλά κληρονικά έργα για τον τόπο μας φέρουν την σφραγίδα του και νείς δεν του τρώει το δικό του προ παντός εγώ που πρώτος πισκέφθηκαν όταν ακόμα τα πια στην Νάουσα ήταν νωπά ξενοδοχείο της «Αγγλίας», στο ταγμα των Αθηνών και οφείλω ομολογήσω ότι γοητεύτηκα απευθείας προσωπικότητά του και από τον ακολούθησα. Τώρα το πώς ταφέρθηκε η αλλαγή του σκηνικού είναι άλλη ιστορία μεταξύ εμού Τζαμπάζη και του Φιλώτα και ρί τούτου κάτι θα γνωρίζει ο Νίκος Καραδημητρίου.

Η αλήθεια είναι ότι -και δεν χρυσώνω το χάπι- ότι η ίδρυση των άλλων σχολών, η αγορά του οικοπέδου, οι μελέτες και η ανεγέρση δόμησή του, καθώς και ο εξοπλισμός σε τέλειο σπριό, η συρροή η εύρεσις μαθητών από όλη την περιοχή συνεχίσει στη σελίδα

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΑΣ

Τα παιδικά μου χρόνια πέρασαν μέσα στην γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο. Δύσκολοι καιροί που τους έκανε ακόμη πιο πικρούς η απουσία του πατέρα. Κι όμως υπάρχουν στιγμές που τα αναπολώ με νοστολγία. Και προπάντων τους χειμώνες τους. Τότε που τα χρόνια σκέπαζαν τη Νάουσα και έκλειναν υποχρεωτικά τους ανθρώπους μέσα στα σπίτια. Τότε ήταν που η μάνα μου, όταν σγαλούσε από το εργοστάσιο πρωινή βάρδια, και τελείωνε τις δουλειές του σπιτιού, μας μάζευε γύρω από το τζάκι ή τη σάγκι για να μας αφηγηθεί με το δικό της συναρπαστικό τρόπο ατέλειωτες ιστορίες και παραμύθια φερόμένα από την πατρίδα της, τη Βαρενού του Πόντου, ή από το εργοστάσιο του Λαναρά.

Και σχεδόν πάντα, όταν τελείωνε ένα παραμύθι ή μια αληθινή ιστορία άρχιζε να τραγουδάει. Η γλώσσα της φωνής της, μας παρέτρνε και το μικρό, μοναχικό σπιτάκι γίνονταν τραγούδι.

Μια φορά κι ένα καιρό... Το παραμύθι άρχιζε, μόνον ο τεντζερές που κόχλαζε πάνω στην πυροστιά και το τρίξιμο των ξύλων που καίγονταν στο τζάκι, ακούγονταν πίσω μουσική υπόκρουση και μεις περιμέναμε κρεμασμένοι από τα χείλη της, όλοι αυτιά. Μια φορά, λοιπόν, κι έναν καιρό ήταν μια μάνα, η Βασιλική που είχε τέσσερα παιδιά, δυο κορίτσια και δυο αγόρια, τη Μαρίκα, το Νίκο, τη Φρόσω και το Θωμά... Ναι! Αυτό το παραμύθι μας το είπες κι άλλες φορές, είπα: το δικό μας, τη διακόπταμε με φωνές, περ μιας κανένα καινούργιο.

Τα παραμύθια τη μάνα μου τα ζούσε και τα αναπαράστανε, όχι μόνο με τις αποχρώσεις της φωνής, αλλά και με χειρονομίες, με κινήσεις, με την αδιάκοπη αλλαγή έκφρασης του προσώπου της και προπάντων των ματιών της, που τα

κάρφωνα τότε στον έναν και τότε στον άλλον από μας.

Τώρα που το σκέφτομαι, υποψιάζομαι ότι το πρώτο τραγούδι, που άρ

Του Θωμά Γαβριλίδη

χιζε ύστερα από κάθε παραμύθι, δεν ήταν τυχαίο, ήταν αφιερωμένο σε κείνο το παιδί της, κόρη ή γιό, που το παραμύθι της της φάνηκε ότι το είχε συγκινήσει περισσότερο.

Η γενιά της μάνας μου ήταν από τις πιο βασανισμένες ανθρώπινες γενιές. Σκλαδιά, διωγμοί, ξεριζωμοί, προσφυγιά. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και το επισφράγισμα, ο Ευφύλιος πόλεμος. Κι όλων το φαριάκι λίγο ή πολύ το είχε γευτεί και η μάνα μου. Γιαυτό τα τραγούδια της, τα τραγούδια μας είναι: όνομα και πράμα τραγούδια, δηλαδή μικρές τραγωδίες, όπως φαίνεται και από το δείγμα που παρουσιάζω σήμερα. Το τραγούδι της Προσφυγούλας.

Μοναχογιός παντρεύεται
και παίρνει Προσφυγούλα
Προσφυγούλα μαυρομάτα μου
και παίρνει Προσφυγούλα
Προσφυγούλα, σε κλαιν τα μάτια μου.

Κι η πεθερά σαν τ' άκουσε
τα δέντρα ξεριζώνει
Προσφυγούλα μαυρομάτα μου,
τα δέντρα ξεριζώνει
Προσφυγούλα, σε κλαιν τα μάτια μου.

Πιάνει δυο φίδια ζωντανά
τα καλοτηγανίζει...
"Έλα νύφη μ' να φας φαί
ψάρια τηγανισμένα...
Και με την πρώτη πηρουιά
η νύφη εφαρμακώθη...

— Μωρ' πεθερά, λίγο νερό
να σθήσω το φαριάκι...

— Εδώ νερό δε βρίσκεται
ούτε κρασί πουλιέται...

— Μωρ' άντρα μου λίγο νερό

να σθήσω το φαριάκι...

"Όσπου να πάει κι ώσπου να 'ρθεί
η κόρη εφαρμακώθη...

Τα αποσιωπητικά δηλώνουν ότι ο τρίτος και τέταρτος στίχος εφαρμακώθεται όπως στην πρώτη στροφή, που σκόπιμα την έγραψα ελόκληρη.

Το τραγούδι της Προσφυγούλας που τη φαριάκωσε τη πεθερά της μας συγκινούσε ιδιαίτερα αν και στη γειτονιά μου και γενικά στη Νάουσα δε νιώσαμε ποτέ ξένοι ή απομονωμένοι.

Στη Νάουσα οι εντόπιοι, φιλόξενοι από παράδοση γρήγορα αγκάλικσαν τους πρόσφυγες γιατί γρήγορα αντιλήφθηκαν ότι τους συναγωνίζονταν στη φιλοξενία, την εργατικότητα και την τιμότητα. Οι πρόσφυγες έδειξαν σεβασμό στα έθιμα των Νουσαίων και δεν έκρυψαν το θαυμασμό τους για την ηρωική παράδοση της νέας τους πατρίδας.

Στις περίφημες Αποκριές της Νουσσας γρήγορα αντήχησε δίπλα στο ζουρνά και η παντιακή λύρα και στους χορούς χέρ: - χέρι χόρευαν ντόπιοι και πρόσφυγες παντιακά και νουσαίτικα.

Κάποιες αρνητικές περιπτώσεις μπορεί να υπήρξαν, αλλά ήταν εξαιρέσεις. Η συνείδηση της κοινής μοίρας και ο έρωτας έκαναν το θαύμα τους. Τα νιάτα γκρέμιζαν γρήγορα τους κάποιους αδιόρατους φράχτες.

"Όχι πως δεν υπήρχαν πειράγματα. Αυτά κράτησαν αρκετά. Το κορβίδεμα είναι σχεδόν απαραίτητο στοιχείο της καθημερινής τριδής των ανθρώπων, μεγάλων και μικρών. Ο: διαλεκτικές διαφορές ήταν τις περισσότερες φορές η αφορμή για τα πιο χαρακτηριστικά πειράγματα.

Νέπε! Αούτε! Αυτά ήταν τα πιο συνθησιμένα παρατσούκλια που μας

ξεφούρνιζαν οι συνομηλικοί ντόπιοι, όταν μαλώνουμε. Συχνά βρισκόμαστε μεταξύ δύο πυρών. Οι θυμωμένοι σύντροφοι, απ' τη μια μεριά μας έδριζαν «Νέπε! Αούτε!» και οι γιαγιάδες, που έτρεχαν να προλάβουν τους κυγαδες, μας καλούσαν κοντά τους λέγοντας «Νε, παι, έλα αθά, αούτος θα κρούει σε!».

Κάποτε ανέμισα στις γιαγιάδες και τα εγγόνια έμπαιναν και οι μαμάδες με καλές προθέσεις, αλλά τα πράγματα περιπλέκονταν περισσότερο.

Κατά τα άλλα δεν είχαμε κανένα να παράπονο. Το πάθημα της προσφυγοπούλας του τραγουδιού το αποδίδαμε στην κακιά πεθερά και στην κακή της μούρα, και κακές πεθερές υπάρχουν σ' όλα τα μιλέτια, όπως και στρίγγλες μητρίες και φαριμακερές μάγισσες στα περισσότερα παραμύθια.

Ο ρυθμός του τραγουδιού της Προσφυγοπούλας μελαγχολικός και μακρόσυρτος συχνά έκανε της μάνας μου τα μάτια να μας κοιτάνε βουρκωμένα. Τότε ήταν που θυμάταν την ιστορία μιας θείας της που έπεσε σε τσιγκούνα πεθερά. Όταν

Η «Γέννηση» των Τεχνικών Σχολών

Συνέχεια από την σελίδα 148
κεδονία, αποτελεί τεράστιο έργο του Φιλώτα, γεγονός που και στο υπουργείο τότε που τον είπαν.

Αυτή είναι η ιστορική αλήθεια της ίδρυσης των Τεχνικών Σχολών μας που μπορούν να τα βεβαιώσουν οι: Γρηγόριος Σιούγγαρης οικογένεια Μήτσου Τολούδη, Λάζαρου Κούλη, Νικόλαος Καραδημητρίου και άλλοι και χάριν της οποίας παρακαλώ όπως δημοσιευθεί η παρούσα.

Νάουσα 20.11.89

Ευχαριστώ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ

παντρεύτηκε τη θεία της, όμορφη και ζωηρή, πεθερά της την πήρε μαζί με τις τρεις μεγαλύτερες συνυφάδες της να θερίσουν σιτάρι. Τα χωράφια ήταν σε πλάγιες και οι πεθερά πρόσταζε τις νύφες να θερίζουν κατά τον κατήφορο για να μην πεινάνε, να ριζεύεται το στομάχι τους και να μην έχουν όρεξη για φαί.

Η θεία της όμως, έλεγε τη μάνα

μου με καμάρι, δεν σήκωνε κατό:α. Το μαρτύρησε στον άντρα που την αγαπούσε και τον φώναζε ότι θα γυρνούσε στον πατέρα. Στην πεθερά της που πήγε μαλώσει, γιατί σήκωσε μόνιμο κεφάλι, απάντησε «όποιος θα πρέπει να τρώει». Με την ίδια ήταν σαν να μας έλεγε «Να τα μάτια σας ανοιχτά και να κάθαστε με σταυρωμένα χέρια».

Η Βιομηχανία της Νάουσας πριν το 1940

Συνέχεια από την σελίδα 147

120 δραχμές κατά τόνο.

Η έλλειψη άρτιας τηλεγραφικής, ταχυδρομικής και τηλεφωνικής επικοινωνίας, δεν ήταν μικρότερης σημασίας για την ανάπτυξη της βιομηχανίας.

Το σπουδαιότερο όμως πρόβλημα ήταν των πιστώσεων όπου στην Ελληνική βιομηχανία ο τόπος των δανείων έφθασε το 10-12% ουσιαστικά όμως ήταν μεγαλύτερος των 12-14% έναντι των 8% των Ευρωπαϊκών κρατών. Από το βιομηχανικό Δάνειο μόνο το Εργουργείο «Αναρά - Κύρση» της Νάουσας και το Νηματοουργείο «Γρ. Τσίτση» της Έδεσσας κατόρθωσαν να συνάψουν δάνειο με τον οίκο Χάμπρο με τόκο 7,5%.

Όλα αυτά τα προβλήματα και στη συνέχεια ο 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος κόστισαν πολύ στη Ναουσαϊκή βιομηχανία, η οποία πέρασε μεγάλη κρίση και ξαναοργανώθηκε μετά αρκετά χρόνια.

Βιβλιογραφία

1. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΥ Μ. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΥ Α. Λ. Μελέτη δημογραφική και νομική «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» σελ. 138
2. ΜΠΑΛΙΤΣΗΣ ΔΗΜ. 19 Λαϊκός ποιητής Κωνσταντίνος Εκδόσεις Συλλόγου «Γιατροί και Μπούλες
3. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΞ. 1977 αρχές της Ναουσαϊκής βιομηχανίας Περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΙΧΟΣ 7ον σελ. 49
4. ΠΙΟΜΠΙΝΗΣ ΦΩΙΒΟΣ 19 παλιό Εργοστάσιο στη Ναουσα Περιοδικό «Εμείς» Εθνική Πέλης σελ. 31
5. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ ΕΥΣΤΑΘΙΑ 1977 Ιστορία της πόλεως Νάουσας σελ. 69
6. Χ'ΑΤΖΗΜΑΛΟΥΣΗ ΚΩΝ. 1977 (έκδοτο αρχείο)
7. Εφημερίδα Φωνή της Νάουσας 1990 φύλλο 1979.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ο Σύλλογος Αποφοίτων ευχαριστεί τον Γιάννη Καρατσιώλη για τις 5.000 δρχ. που δώρησε, στη μνήμη του πατέρα του Αθανασίου Καρατσιώλη.

Οι βαριλάδοι στη Νιάουστα

Όπου γράφει η ιστορία τ' αμπέλια στη Νιάουστα υπάρχουν ακόμα απ' τ' αρχαία τα χρόνια. Η Νιάουστα ήταν ξιακουστή για τα κρασιά της απου παπαντά, ζαμαντά, έτσι είχαν κι πουλλούς βαριλάδες γιατί χρειάζονταν κι πουλλά αγγιά για τα σταφύλλια, του κρασί, τ' αρακί του ξύδι.

Τότι όλα αυτά τ' αργαλεία ήταν ξυλένια κι γένουνταν τα πλειότερα απου καστανιά ή κιδρένιου απου κα μινιά φρας. Δεν υπάρχαν αργουστάσια κι του κρασί γένουνταν στα κιλάργια απ' τα σπήτχια γιατί όλα τα σπήτχια είχαν κιλάργια.

Υπάρχουν μούγεί τα ρακουινιάζου να όπους κι σήμηρα.

Τώρα που γίνηκαν τρανά αργουστάσια (Οιουποϊά) του πλειότερου του κρασί του δάνουν σι τρανές αλουμινένιες ή τσιμιντένιες δεξαμινές κι σι μπουκάλια, για τ' αυτό του ιπάγγιλα του βαριλά απου γάλια - γάλια, χάνητι, γιατί τα κουντγιά κι τα βαένια τα ουλίγα που χρειάζονται τα φκιάνουν τ' αγουστάσια απ' τα ξύλα. Ακουσάμι τάχα ου ΓΑ ΟΥΣ ίφιρειν βουτσκιά απου δρένιου απου του ιξουτιρικό.

Ουλίγα χρόνια πρίν χαλάσουν τα αμπέλια απ' τη φιλουξέρα (1918) στη Νιάουστα δούληθαν στά βαρέλια απάνου, απου 75 σκιπάργια όπου του Τσιαμπή (Βογιατζής) εκεί που είναι σήμηρας του κέντρου Ζιρό, ου Θουλόγης ου Βαριλάς κουντά σπόν Τζιαμί.

Αυτός πήρειν κι του παρόνουμά του γιατί, έφκιανειν απου πάπου προυσπάπου βαρέλια. Αυτός αχίρσειν πρώτους να φκιάνει βαρέλια μη σιδιρένια στιφάνια ου ιγιός του ου Θουμάς έχει ουλίγα χρόνια που στα μάτισειν να δουλεύει στην τέχνη. Ου Μιλτζιανής ου Δημητρός ου πατέρας απ' τους κρασήδεις του Μι-

λτζιανίδεις. Του σπήτι του ήταν όπου πίσου απ' τον τρανό του Πρόδρουμου. Ου Περιμέντας ου Τάσης στου Τσιότη του σουκάκι, ου Μπιλιούρης ου Βαγγέλης, ου Γκρέζιους, ου Αντιφάκους ου Χρήστους έφκιανειν μούγκι τρανά βαένια. Βαριλάς ήταν κι ου αδαλφός του ου μπαμπάς του Σταυρη ή Αντιφάκου κουντά στου Κιόσκι. Καλός τιχνίτης ήταν κι ου Αμούτζιας κουντά στά Γαλάκια κι ου Θουμάς ου Νούσης κουντά στου στραβό τουν πλάτανου, λέγουνταν ου Νούσης του Λάζου κι είχεν τρία πιντγιά του Γόλη, του Μιτάκη κι του Μούλη τα πιντγιά του Μούλη ου Σουκράτης κι ου Θανάσης γίνηκαν βαριλάδεις βαριλάς ήταν κι ου Μπρούσαλης ου λίγα χρόνια πρίν πάλι κουντά στου σκουλειό τ' Αγία Μηνά ήταν ου Στριγιούλης (Ματθαίος Στέργιος) που ίσιαμι κι σήμηρα ου ιγιός του ου Λάζους φκιάνει βαρέλια κι είναι ου τιλυταίους βαριλάς στη Νιάουστα. Απου κάτουν πλάτανου στου Τζιαμί, είχεν τιζιάχι κι έφκιανειν βαρέλια κι κόφεις ου κουτσός ου Πε-

Του Νίκου Σπάρτσου

τους. Σι ισνάφι τους ένουσειν ο Χατζημαλούσης σαν που ήρθειν του ιληνικό μετά τα 1912.

Βαριλάς στη Νιάουστα ήταν κι ου Σταυρακίδης ου Θουμάς κι παληότηρα ου Κώτσιους ου Αγγάλας κι ου γιός του ου Χρήστους στα αλώνια μαχαλά.

Στους παληούς τους κώδικες απ' τη Μητρόπουλη κι τις ικκλησίες στα Βουδινά ντγιαβάζουμι: «Εις δύο βαένια μεγάλα κουνούργια» (κ.σ., φ.σα 1838), «πέντε ζιυγάρια καδιά και δηο ζιυγάρια βαρέλια» (κ.σ., φ.σα, 1848), «εις δέσιμο τα βαένια και τα καδιά» (κ.σ.φ. 8α, 1842), «τρία βουτζιά το καθέν 120 μέτρων (κ.σ.φ. 106, 1846), «μία κάδα του πάτζιου οκ. 200» κ.σ.φ. 106, 1845)

Τα μέργια απ' του βαρέλι

Τότι στα παληά τα χρόνια τα στιφάνια (σι άλλα μέργια τα λένκι σι μπέργια σαν τα τσίπινα που δένουν σι γυναίκες του κιφάλι τους), ήταν ξυλένια κι τ' αφκιαναν απου δέργεις μακριές λιφτουκιαρίτικες η καστα-

Ακόμα φκιάνει βαρέλια ου Λάζους ου Στεργιούλης (Ματθαίος)

Δε δουλεύει τώρα ου Μπρούσσαλης μι τα βαρέλια. Δεξο μιριά φοίνητι πως κλείνε, του βαένι

νίτικεις σκισμένεις στη μέση λιανες ή χουντρές για μικρό ή τρανύτηρου βαρέλι όπους του βουτσι. Είθιλειν αμά να κόφτοντι στη χάσει απ' του φιγγάρι για να μη σκουληκιάζουν. Στην ένουσκοιάκρεις είχαν απού μι ά πατούρα που κλώθουν την κι θηλυκονακ.

Τώρα ιδώ κι πουλλά χρόνια τα στιφάνια (εικ. 1) γένουντι απού λαμαρίνα ινουμένει κι καρφουμένει μι ένα μπιρτσιμι. Τα δάνουν απ' όξου αποου του βαρέλι για να του βαστούν. Κάθι βαρέλι έχει απού τέσσιρα ίσιαμι ουχτώ στιφάνια. Η λαμαρίνα έχει φάρδους αναλουγου μη του μπόι απ' του βαρέλι απού νγιό ίσιαμι ουχτώ πόντους κι πάχους απού μισό ίσιαμι τέσσιρα - πένει χιλουστά.

Του βαρέλι γένητι μη δόγεις (1τα λικά DOGA) ξυλένια μακριά ή λυγιστά καμπουργιαστά σανίντγια. Την καμπούρα τη φκιάνουν μη καλό βρέξιμου κι λίγημα σίφουτχιά. Οι δόγεις ήταν ακίζεις πιλικιτές παληότηρα, τώρα βγαίνουν στην κουρδέλα (εικ. 1.)

Γιά κάθι βαρέλι ανάλουγα μη του μπόι του χρειάζουντι δικαπέντι ίσιαμι τριάντα δόγεις, μη φάρδους απού τρεις πόντους μη πάχουν έναν πόντου για μικρό βαρέλι ίσιαμι φάρδους δικαπέντι πόντους κι πά-

χους ίσιαμι τρεις πόντους για βαένι.

Ου πάτους απ' του βαρέλι αμπου ρεί να είναι ένας για σφαλιστό απ' τη μιριά βαρέλι, ή νγιό για κλειστό απού τις νγιό τις μιριές. Τουν φκιάνουν μη μιιά ως ουχτώ μακριές δόγεις. Για να είναι γιρός ου πάτους χρειάζουντι στινότηρεις κι πλειότηρεις δόγεις.

Τώρα ουλίγοι φκιάνουν ξυλένια βαρέλια γιατί βγήκαν πλαστικά για λένια ή κι άλλα τσιασίτχια απού αγγειά.

Στην κάδα (εικ. 2 και 3) δάνουν τα πατημένα τα σταφύλλια ή αυτά που είναι για πάτημα, για να γένει

του κρασί. Είναι κουντά στον πάτου ουλίγου φαρδύτηρη κι απάνου μεστινή. Πέρνει απού 120 κιλά ίσιαμι νγιό τόννους σταφύλια.

Του βαρέλι (εικ. 5) έχει νγιό πάτουδεις κι πέρνει ιξήντα κιλά έχ μακρούς 120 πόντους κι' οι πάτουδοι έχουν διάμιτρου 32 πόντους σιμέση είναι μιιά φαρδύ έχει μιιά τρυπ στον πάτου.

Του βουτσι πέρνει ίσιαμι πιντικόσια κιλά κι είναι ένα τρανύτηρου βαρέλι (εικ. 4). Έχει μιια τρυπ στον πάτου κι μιιά στον αφαλό.

Τα καντγιά (εικ. 5) έχουν πάτου

Εικ. 2 Η κάδα που παντούνταν σταφύλιο κι τ' αφήνουν 20 - 25 μέρεις μη ανακάτουμα ταχύ βρόδι για να γίνει του κρασί

Εικ. 1 Νούμιρου 1 τα σιφνρια, Νο 2 ου πάτους, Νο 3 οι δόγεις, Νο 4 ου σφιχτήρα

όχι στρόγγυλον αμα σαν αυγό 40-45 πόντους τη μιά κι 30-35 πόντους την άλλη διαμित्रου έχει ύψους 110 - 120 πόντους κι φάρδους ψηλή 60 πόντους τη μιά διάμित्रου κι 40 πόντους την άλλη πέρνει 50-60 κιλά σταφύλια. Μη τα κανγιά κουβανού σαν τα σταφύλια απ' τ' αμπέλι στου σπήτι μη τ' αλούγα, ικει γένου νταν κι του πρώτου του πάτημα. Τώρα τα σταφύλια τα παγαίνου στου κιλάρι ή τ' αργουστάσιουμη κλουβεις πλαστικές.

Του βαένι εινη τρανό βουτσι που χουράει απου σου ίσιαμι 2000 κιλά κι' απάνου. Εχει νγιό πάτους που στου ενά έχει πουρτούδα στη μέση που χουράει ένα σώμα να σε βει κλείνει μι καπάκι ίσια - ίσια κι έχει κι μιιά τρύπα κάτου που κλείνει μητσιουβί ξυλένιου (τύλου). Στη μέση του βαένι εινη μάει φαρδύ. Στου βαένι, δάνουν κρασί για να πουκώσει.

Οι βαριλάδεις έφκιαναν κι άλλα είδη απου κανγιά όπους:

Του μπατσιουκάδι ή κανγιά για τυρί (εικ. 6) εινη σαν μικρή κάδα στην απάνου τη μιριά στινό κι κάτου ουλίγου φαρδύτηρου, έχει έναν πάτου κι χουράει απου 40 - ίσιαμι ικατό κιλά κι' απάνου μπάτσιου ή τυρί ή κι ιλιές που έβαναν εικειν' τα χρόνια.

Εικ. 3 Του Ξιγυριστάρι που κόφτει κι ισιάζει τα χείλα της κάδους

Εκ. 4. Του βουτσι νούμιρου 1, ου πάτους νούμιρου 2 του στιφόνι

Τώρα μπάτσιου κι τυρί δάνουμι στους γκαζοντικέδες Τα ξυλάγεια (εικ. 7) εινη βαρέλια μη νγιό πάτους κι μάκρους ένα ινάμισυ μέτρου μη μιιά τρύπα τρανή στη μέση ίσιαμι δέκα πόντους, οι πάτου δοι είχαν διάμित्रου 20 - 23 ικατουστά. Μι ταυτά φκιάνου βούτυρου οι πρόσφυγγοι. Φκιάνου γάλα ξυνό κι τουβάνου στου ξυλάγγι. Του ξυλάγγι, του δένου μι σκινιά στις νγιό τις άκρεις απου χαλκάδες του κριμουν σι ψηλό μέρους, σι κάνα δέντρου, κι του κουνού έναν κირι μέν για να βγει του βούτυρου.

Εικ. 5 Νούμιρου 1 καδί Νούμιρου 2 βαρέλι μη στιφτόρι (κάνουλα)

Τότι ειχαν κι μούτκεις (δρουβάνια) (Εικ. 7) Μουνόπατα βαρέλια μικρά στινά πανουδιό κι μαϊ φαρδύ τιρα στου πάτου πόχει φάρδους 30-40 πόντους κι ύψους 1 μ. 1,30 μέτρου. Σι' αυτά χτυπούν του γάλα για να βγει του βούτυρου. Βάνου του γάλα, κι μι του ξύλου πόχει στη θάσει του ξυλένιου τρούκουλαν που να χουράει απ' του στόμα της μούτκεις χτυπούν του γάλα για να βγει του βούτυρου.

Τώρα του βούτυρου βγαίνει μη μη χανές.

Οι μπούκλες (Λατινικό DUCULA) εινη μικρά βαριλάκια για νιρό μικρό τιρεις ή τρανίτηρεις που χουρούν απου ένα ίσια μι δικαπέντι κιλά.

Εχει νγιό στόματα μιιά τσιόμκα (απου φουσέκι σφαιρας) για να πίνεις νιρό κι μια μαϊ τρανύτηρη τρύπα για να γιουμόζει νιρό. Αυτές οι τρύπεις κλείνου μι ξυλένεις τάπεις που δένουμι μι' έναν σπάγγου για να μην χάνουμι.

Τώρα για να στέκητι κρύγιου του νιρό έχουν πλαστικά μι φιλιξόλ. Τότι οι βαριλάδι έφκιαναν κι' άλλα πράγματα ξυλένια (εικ. 8) Σκαφίνγια για ζύμουμα, κουπάνεις για πλύσιμου, πανακότεις για του ψουμί πλαστήρια (φαρδιά σανίνγια στρόγγυλα μη χειρούλι για να πλάθου του ψουμί ή ν' απλώνου του φύλου για την πήτα, φκιάργια μη χειρούλι

Εικ. 6. Τα μπατσιουκάνγιο

ντιγιά μέτρα κι' απάνου, για να φουρνίζου του φουμί, αργαλειούς σπιτικούς, σκαμνάκια τραπέζια κι τσικρίκια για να γέθουν του μαλί λανάργια, αράφεις για τα πιάτα» πινάκια σαρτσέλια γουδιά μηγουδουχέργια κι' άλλα. Τώρα αλησμονήθηκαν όλα αυτά ιτα μόμιλα απόμειναν μουγγι στα μουσειά.

Τότι είχαμι κι τις κόφεις (τσότρες) πόθαναν κρασί για τα ξιφαντώματα κι τού μπαξέ. Τέτοιες κόφεις έφκιανειν ου Πέτκιους τα παληά τα χρόνια πολύ πρίν τουν τιλιυταίου πόλιμου. Είχεν τιζιάχι στον πλάτανου στου τζιαμί τα ξύλα για την κόφα τάθαναν στου νιρό κι' ύστερινας τα πιλικούσαν τα γούρνιαζαν κι τα ένονναν ντιγιά μαζί ιφαρμουστά μη πατούρεις για να μη χουρνούν κι να μη στάζουν.

Αυτός ου Πέτκος ειχεν ντιγιά αδαρφούς κι τρεις αδαρφές παντριμένεις η μινιά ήταν παντριμένη στου Νι κόλα του Γκούγκουρα κι' η άλλη ήταν η Τχιά Λισάβου του Μουϊα μνια μέρα πήγειν να κόψει ξύλα για τις κόφεις μη του γαζιόλι του κι μουναχός του χουρίς τουν πατέρα ή τ' αδέρφια του. Πρίν κάτσει να προυγι ντεί έκουγειν κι ζύγιασειν του ξύλου κι' έκατσειν να φάει εκεί κουντά. Έτσι πως σηκώθηκεν για να ρίξει του δεύτερου κάτου μι του μπαλτά σκαλουσειν του πανταλόνι του απ' του

δέντρου κι' έπισειν πανουθιό του κι τουν σκότουσειν ούδι κει. Του σικιλι του έκατσειν ούδικει κι' αχίρησειν να ουρλιάζει κι να γκαυγκίζει όλη την ημέρα άσια μι τα ξημρώματα της άλλης της μέρας κι' έτσι τουν βρήκαν πιθαμένουν κι τουν ίφηραν στη Νιάουστα.

Η μάνα του πρίν μινιά ιβδουμάδα είχεν ψυχουπλάκουμα κι στιναχώργια. Τα βουνά μη φαίνουντι μαύρα ίλιγειν γιατι να είμι έτσι;» Υσταρνας νιργιάστηκειν τάχα έτσι πως κάθουταν στην κόχη κουντά στου τζιάκι, ανέθηκεν μινιά γυναίκα στα μαύρα σέθηκεν στου νουντά κι' έκατσειν στην άλλη την κόχη κουντά στη φουτχιά που έκιγειν.

Αυτή η γυναίκα είχεν κατσιούλι στου κεφάλι.

«Για τι σένα ήρθα» λέει στη μάνα Μινιά ψυχή θέλου κι' ήρθα να την πάρου, δα πάρου του πιδι σου κι δαφύγου».

Τ' αργαλεία πούχαν τότε οι βαριλάδες ήταν πουλλά (εικ. 9 κι 10) Του σφιρί πούταν σιδηρένιου μη τ' αυτό χτυπούσαν τις δόγεις κι τα στιφάνια μι μινιά σφίνα για να ιφαρμουστούν στου καδί.

Ου ζουμπάς ή σφιχτήρας πούνι σιδηρένιους πανουθιό σ' αυτον χτυπούν μη του σφιρί για να σφίξουν τα στιφάνια στου βαρέλι.

Του ματκάπι (τρυπάνι) που ανοί-

γουν τρύπεις.

Τ' αμόνι πούνι σιδηρένιου κι' απνουθιό τους δουλεύουντι τα στιφάνια.

Τα κουπίνγια τα σιδηρένια που φτουν τη χουντρή τη λαμαρίνα για να γένουν τα στιφάνια.

Η σημαδούρα ένα μικρό στρόγγυλο ξύλου είκοσι πόντους μακρύ. Στ' απου μέσα τη μιριά ου τυχνήτης νει τις δόγεις κι' υπολουγίζει τα καμπούρα απ' του βαρέλι.

Του ρουκάνι πούνει ξυλένιου αργαλειού στη μέση του στην κάτου μι ρια υπάρχει λάμα τρουχισμένη. Απ' τ' αυτό ισιάζουν τις δόγεις.

Η πλάνη σαν τρανό ρουκάνι π' ισιάζουν τις δόγεις για να θηλιάσει τη μινιά μι την άλλη για να δέσει καλά.

Ου παστράγκαλους ένα σιδηρένιου ιργαλείου μη ντιγιά χειρούλια π' στη μέση υπάρχει μαχαίρι για να καθαρίζει τις καμπούρες τις μικροστα βαρέλια.

Ου σφιχτήρας (εικ. 10) είναι ξυλένιου τισιράγκουνου αργαλειού είκοσι μη σαράντα πόντους απάνου κάτσει κάθι πλευρά. Απου τη μέση απ' τις ντιγιά κ' αρσί πλευρές πιρναί απου ντιγιά τρύπεις ένας κύλιντρο μι διάμιτρο 4—5 πόντους. Απ' τ' ντιγιά άκρεις στου κύλιντρο υπάρχει διμένου γιρό σκινί που του π

Εικ. 7. Το ξυλόγγειο 1 κι οι μούτκιες (δρουβάνια) 2

σα ένα πιρνάει απ' τη μινιά την τρύπα στις ντιγιό καρσί πλιυρές του σκινί μικραίνει η τρανέδει όπου ο τυχνίτης κλώθει τον κύλιντρο. Ο τυχνίτης δάνει του βαρέλι ανάμεσα στο σκινί κι στην πλιυρά του σφιχτήρα κι κλώθουντας τον κύλιντρο δάνει τον πάτου κι του σφίγγει.

Αμα δάλει τον πάτου δάνει κι του σφιγάνι απ' όξου κι ξισφίγγει του σφιχτήρα για να στριουθεί ο πάτους.

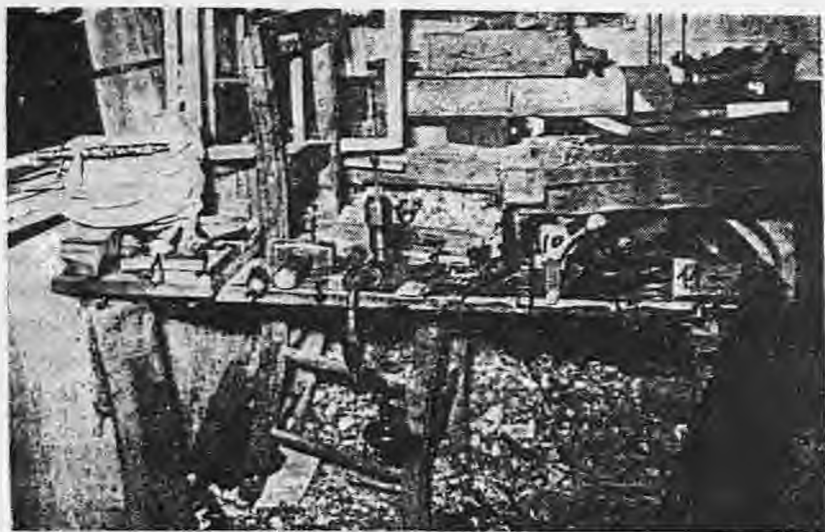
Ο ντιγιαθής σι ντιγιό μπόια για να γένητι ο στρόγγυλος ο πάτους.

Τα μικρά σκιπάργια για να πιλικιέτ ο πάτους κι να γένητι ο στρόγγυλος.

Η τανάλια η πένσα του κατσαβιδι του μέτρου όπου τα ξέρουμι κι τώρα.

Του κινίσι ξυλένιου ιργαλείου μι μιά δάση ξυλένια όπου 10 ίσια μι 30 πόντους. Στην άκρα του υπάρχει ένα σιδηρένιου μαχαίρι μη δόντγια απανουθιό σι μινιά ξυλένια κάθετη δάση. Μη ταυτό ο τυχνίτης ανοίγει σκίσματριά στη μέσα τη μιριά κάθι δόγκας, μέσα στη σκίσματριά σηθαίνει ο πάτους.

Ξιγυριστάρι (εικ. 3) είναι πριόνι σαν τ' αυτό που κόφτουν τα ξύλα για τ' σόμπα. Έχει ξυλένα δάση 50 πόντους κι στις άκρες της ινώνουντι κάθιτα σι ίσια απόσταση κι απ' τις ντιγιό τις μιριές ντιγιό ξύλα όπου

Εικ. 9. Τιξιάχι (πάγκος) μι τα ιργαλεία του βαριλά. Τανάλιο 1, μπένσα 2, κατσαβίδι 3, βαργιό 4, Ζουμπός 5, τρυπώνι 6, κουπίδι 7, παστράγαλους 8, ντιγιαθής 9, μέτρο 10, σκιπάργια 11

του γράμμα τάφ.

Στη μινιά την άκρα απ' τα τάφ δέ νιτι πριόνι κι στην άλλη διπλό σιτζί μι κλουσμένου μ' ένα ξύλου για να τσιτάνιτι κι να συγκρατάει τη λάμα. Μη του ξυγυριστήρι κόφτουντι οι άκρες που αρτιρνούν απ' τις δόγεις. Μη του ιργαλείου αυτό ο τυχνίτης δίνει του φάλτσου στον πάτου για να σέθει στη σκίσματριά. Τώρα του ισνάφι αυτό απ' τους βαριλάδεις έσθυσειν κι τα ιργαλεία αυτά απού γάλια γάλια χάθηκν. Αλλα, ιργαλεία πούχειν ο βαριλάς ηταν:

Τα πριόνια όπου ο κουργιαστής ένα πριόνι τρανό ένα ινάμιση

μέτρου μακρί κι φαρδύ 10-15 πόντους μι ντιγιό χειρούλια ξυλένια στις άκρες που του βαστούσαν ντιγιό ή τουμα. Μη τ' αυτό έκουφταν τα τρουπχιά τα τρανά κι τ' αφκιαναν λάτεις ή χουντρές δόγεις για θαένια. Τα πιλικιτά κι ξιπιτισουμένα τρουπχιά τάθαναν σι ταπάνια για να σηκουθεί η μινιά η άκρα. Εβαναν κι σημάδι μ' ένα θαμένου κόκκινου σιτζίμι μη μπακάμι για να γένητι ίσια του κόφιμου. Είχαν κι άλλα ντιγιό τρία είδη όπου μικρα πριόνια για να κόφτουν τις μικρές τις δόγεις. Ου ξυλουφαίας (ράσπα) ήταν σιδηρένιου καμουριαστό στη μινιά τη μιριά ιργαλείου μη τσιόπουρα κι μη ξυλένιου χειρούλι για να ισιάζει ο τυχνίτης του βαρέλι.

Του ιρινι (η λίμα) ήταν για να ισιάζουν κι να τιρινίζουντι τα σιφάνια για να μην ματώνουν τα χέργια. Του τρουχιστήρι η λαδόπιτρα σι ξυλένια δάση που ρίχουν πανουθιό λίγου λάδι για να αγλιστρούν τ' αργαλεία που τρουχίζουντι απανουθιό. Σήμιρας είναι ειδική πέτρα που την αγουράζουν απ' τα μαγαζιά τα παληά τα χρόνια την έβρισκαν απ' του σπήλιου ή του Αγία Θουλόγου ή του Κουκούλι κι την έφκιαναν ακουνόπιτρα στη Νιάουστα.

Τώρα οι βαριλάδεις αυτοί που από

Εικ. 8 Γουδί 1, γουδουχέρι 2, φλουγέρα 3, πλάστης 4, κουπάνα 5

μειναν έχουν κουρδέλα που δουλεύει μη ιλκτρισμόν για να κόψουν τις δόγεις κι σφιχτήρες σαν τ' αυτούς πόχουν οι μαργκοί. Τότι δεν υπάρχουν τέτχια ιργαλεία, για σφίξιμου είχαν τις πιάστρες, τοιμπίν για λαμαρινένια που τσακώνουν του στιφάνι μι τις δόγεις στην αρχή που γένητι του βαρέλι. Ολα αυτά τ' αργαλεία ήταν πανουθιό στου τιζιάχι (το μπάγκο).

Τότι οι βαριλάδες στη Νιάουστα δεν είχαν μαγαζί, δούλιθαν στίς αυλές ή τα κιλάργια απ' του σπήτι τους όπου ισιαμι τώρα δουλεύει ου τιλιυταίους βαριλάς στη Νιάουστα ου Λάζους ου Στιργιούλης (Ματθαίος). Απλουναν κι τις δόγεις για να στιγνώσουν όξου μιριά στου σουκάκι ή την αυλή τους, ή σι κανάν μπαξέν. Τις ακουμπούσαν στου ντουδάρι ουρθές δίπλα τη μιιά στην άλλη.

Πως φκιάνουν ένα βαρέλι

Πρώτα πρώτα βγαίνουν οι δόγεις. Τα παλιά τα χρόνια κόψουνταν μη τουν κουργιαστή ή σκίζουταν μη σφίνεις κι πιλικιούνταν μη του σοικούρι. Για να γένουν τα βαρέλια, τα βουτσικά τα ξιλάγκεια χρειάζονταν οι δογεις νάνει λυγισμένεις. Τις έβριχαν καλά κι τις έβαναν σι μαγκάλια μη φουτχιά ή ζιάρι κι ύσταρνας τις έβαναν σι καλούπι κι τις έσφιγγαν μη σφιχτήρες. Τώρα τις δόγεις τις θάνουν σι ατμουκάξαναν κι τις λιγούν όπου τα ξύλα απ' τις καρέκλεις. Για τα άλλα τ' αγγιά όπου τα καντγια τις κάδεις κι τη μπατσιου καντγια αδόγεις είναι ίσιεις κι όχι μη κοιλιά. Οι δόγεις ρουκανίζουντι μι την πλάνη. Υσταρνας ου βαριλάς ανάλογα μη του μπόι υπολουυγίζει τη διάμετρου ύσταρνας πέρνει ένα στιφάνι κι του γιουμόζει μη δόγεις που τις μέτρησιν μη τη σημαδούρα, για να βρεί τη δόγα που τριγιάζει κι να τη θηλιάσει μη την άλλη για να γένει ου κύκλους απ' του βαρέλι ίντγιους κι να τριγιάσουν όλεις οι δόγεις στου στιφάνι. Τις δόγεις τις θάνει

αριθμούς που αχιρνάει απ' του ένα όσιαμι να κλείσει του στρόγγυλου του στιφάνι. Αυτό γένητι σ' όλα τα είδη απ' τα βαρέλια κι' αχιρνάει τ' πού ψηλά στα χαμπηλά. Οι δόγεις τσακώνουντι μι του στιφάνι, μι τις πχιάστρες για να μη φέβγουν απ' τ' αυτό. Ουντας βάλει όλεις τις δόγεις πιρνάει κι όλα τα στιφάνια απ' όξου στη θέση τους. Μη τουν παστράγαλου ου μαστουρας καθαρίζει τ' απ' όξου μέρους του βαρελιού απου ανουμαλίεις που έχει. Παλιότιρα αυτό του καθαρίσμα γένουταν μη του ρουκάνι.

Υσταρνας γένητι μη του κινίσι η σκισματαριά στη μέσα τη μιριά της κάθι δόγας απ' του βαρέλι. Αυτή η πατούρα γένηκι έναν πόντου απ' την άκρη της δόγας για τα μικρότερα τα βαρέλια ισιαμι πέντι πόντους για τα τρανύτηρα τα βαρέλια. Μέσα σι' αυτήν την πατούρα δα σέβει ου πάτους. Για να βριθεί η ακτίνα του πάτου κάθι βαριλιού ο τυχνήτης πέρνει του διαδίτη κι χουρίζει την πατούρα σι έξι ισιαμοιράντγια (ημικύκλια), που είναι ισιαμη την ακτίνα. Ου πάτους γένητι μη ίσιεις δόγεις, όντας πιλικιθούν μι ένα ειδικό σκιπάρι. Αφού γένει του στρόγγυλου πανουθιό στίς δόγεις για τουν πάτου τότε ου τυχνήτης κόφτει μη του ξιγυριστάρι ή την κουρδέλα.

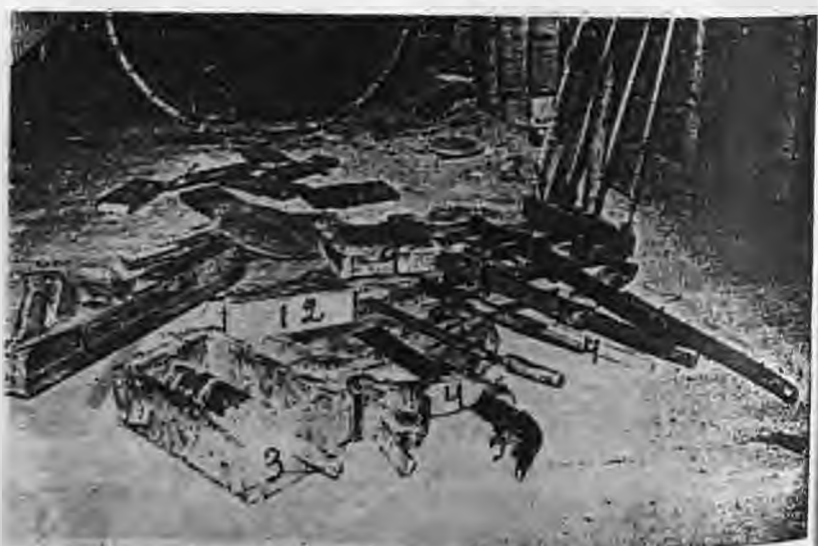
Υσταρνας ου τυχνήτης τσακώνει το φάλτσου απ' τουν πάτου μούγκι μη του ξιγυριστάρι κι' είναι έτοιμους να βάλλει στην πατούρα του βαριλιού τουν πάτου. Θέλει αμά να βγάλει πρώτα απ' του βαρέλι τα ντιγιό τα ακρινά τα στιφάνια για ν' ανοίξει του βαρέλι. Τότι ξαναθάνει τα ντιγιό τα στιφάνια. Υσταρνας τα σφίγγει μη του ζουμπά κι του σφιρί. Τα ίντγια γένουντι κι στην άλλη τη μιριά για τουν άλλου τουν πάτου κι του βαρέλι είναι έτοιμου.

Για να γένει ένα καλό βαρέλι θέλει καλό ρουκάνισμα στίς δόγεις κι καλό θήλιασμα, ταίρισμα αναμιταξήτους και του καλό βάλισμου απ' τους πάτους μέσα στην πατούρα κι του καλό του σφίξιμου του βαριλιού μι τα στιφάνια.

Ου τυχνήτης δε χρειάζητι τουτκάλι (κόλλα) για να ακουλήσει τις δόγεις αναμιταξή τους. Απου καμιά φρας θάνει ανάμισα απ' τις δόγεις για καλύτερη ιφαρμουγή ραγάζ (ψαθί). Αυτό του θάνουν στίς φιδεις ουτας διορθώνουν παλιά καντγια, ή βαρέλια, η κάδεις.

Τι ξυλεία χρειάζουντι τα βαρέλια

Για να είναι γιρό κι πιτηχημένο του βαρέλι θέλει η ξυλεία του να είναι πολυ στιγμή ντίπ του λίγου. Συνέχεια στην σελίδα 157

Εικ. 10 Άλλα ιργαλεία πλόνη 1, ρουκάνι 2, σφιχτήρας 3, κινίσι 4, (μικράκι, τρένα), πρίονι 5, λίμο 6, ράσπα 7, Ξιγυριστάρι 8, σκοννόπτρα 9

ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Πολλά τα εξωκκλήσια γύρω από τη Νιάουστα. Και «άξιος ο μισθός τους», όπως λέγαν οι πατεράδες μας, για όλους αυτούς που τα τελευταία χρόνια ξανααναστήλωσαν ορισμένα και σκημάξισαν και τα κιάρφησαν όλα.

Χαίρεσαι, όταν βαδίζοντας στο βουνό, βγείς σε κάποιο ξέφωτο και ακούσεις το εξωκκλήσι: ασπρισμένο, σιγουρισμένο, με πρασινάδα και λευκάκια στον αυλόγυρο, με το τρεχόμενο νερό και κάποιο σκαμνί να προστατεύει.

Πολλά τα εξωκκλήσια και σχηματίζουν ένα πέταλο προστασίας γύ-

ρω το ρόλο τους στην ιστορία της πόλης μας και της περιοχής. Σήμερα μπορεί να είναι καταφύγιο για κάποιον ξομπάχο σε κακοκαιρία ή ακόμα ξαπόστιαμα για κάποιον αργοπορημένον εκδρομέα ή στρατοκόπο. Μα κάποτε ήταν καταφύγιο για τους κηρυγούμενους ραγιαδες, στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Το ίδιο και στα μαύρα χρόνια της κατοχής, όταν προστάτευαν τον τραυματισμένο ή κουρασμένο αντάρτη.

Κάθε εξωκκλήσι συνδέεται με κάποιο μαχαλά ή και με κάποια παλιά κουρσένη οικογένεια. Ιστορίες που μυθοποιούνται. Έτσι και η δικιά μας οικογένεια είχε κάποιο δεσμό με τον Άη Λιά.

Από τα παιδικά μου χρόνια άκουγα πως οι Γκούντινες φρόντιζαν για τον εσπερινό του Άη Λιά. Με τον καιρό ξεχάστηκαν κι αυτά, όπως άλλα πολλά. Μα, κάποιο χειμωνιάτικο βράδυ, κοντά στο τζάκι, η θεία μου η Αθηνά μας έλυσε την απορία. Οι Γκουνταίοι πραγματικά τιμούσαν τον Άη Λιά και φρόντιζαν οι γυναίκες τους για τον εσπερινό, γιατί ανήμερα της γιορτής του είχε σωθεί ο αρχηγός της οικογένειας ο Αγγελάκης του παπα-Φίλιππα. Λάκη του Πίππα τον ήξεραν τα χρόνια εκείνα.

Με το χαλασμό του 1822, όπως λένε τα κιτάπια, οι Τούρκοι άρπαξαν γυναίκοπαϊδα αιχμαλώτους, που τους σκόρπισαν και τους πούλησαν μακριά, αλλά και στους γειτονικούς καζάδες. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο Λάκης του Πίππα, παληκαράκι, που τον πούλησαν στα Καϊλάρια σε κάποιον μπέη και όλοι τον είχαν για χαμένο. Μα, κάποιαν νύχτα, το σκασεν από το κονάκι του μπέη και τράβηξεν προς το απέναντι βουνό, για το Βέρμιο. Παιδεύτηκε, μα κάποτε βρέθηκε στη κορφή της Ντούρβας και από κει ροδόλησε προς τη Νιάουστα, όπου έφτασε κάποιαν ώ-

ρα. Και ήταν η μέρα που γιόρταζε το εξωκκλήσι τη μνήμη του Προφήτη Ηλίου, του δικού μας Άη Λιά. Από τότε, λένε, οι Γκουνταίοι τιμούσαν τον προστάτη τους Άγιο.

Ο Λάκης του Πίππα, με τη γυναίκα του την Ασημίνα, σπείρωσαν την οικογένειά τους στο μαχαλά Τριώδι.

Η παραπάνω ιστορία ή ο μύθος, αν θέλετε, ξεχάστηκε, όπως πολλές άλλες και οι περισσότεροι απόγονοι του Λάκη του Πίππα δεν θα την ξέρουν. Πολλές νάνες μας ή θειάτσες, μας ξαναδένουν με τα νήματα της ιστορίας και του θρύλου.

Τα εξωκκλήσια της Νιάουστας έχουν την ιστορία τους.

Του Αχ. Φ. Γκούτα

από την πόλη. Σεκινώντας από τον Άη Θεολόγο, προς τα πάνω συναντάμε πρώτα τον Άη Σωτήρη, καιπειρά του δρόμου για το Σέλι. Κατηφορίζουμε προς τον Άγιο Νικόλα να δροσιστούμε λίγο, παίρνουμε κουράγιο και ανηφορίζουμε για την Υπαπαντή την Έξω, όπου θα σταματήσουμε ευλαδικά στον σπήραιο της θείας Νούλας, πριν πιάσουμε το μονοπάτι για τον Προφήτη Ηλία. Θα ανάψουμε ένα κερι στα μνήματα των σκοτωμένων από τους Γκιανούς ανταρτών. Έπειτα κατηφορίζουμε προς τους Ταξίάρχες, να μαξέψουμε κάτσανα, προσπερνάμε την Αγία Τριάδα και σταματάμε για ξεκούραση στον Άη Λιά. Λίγο μακρύτερα είναι το τέρμα, ο Έξω Πρόδρομος.

Κάθε εξωκκλήσι έχει τη δικιά του ιστορία, που αφού πάρει τη μορφή του μύθου, σώνεται σιγά-σιγά από τη μνήμη των ανθρώπων, που φέρουν αθρόωδα από κοντά μας. Και όλα μαζί αυτά τα εξωκκλήσια αντικρύζουν από ψηλά τη Νιάουστα, έρημα και ήμερα στον καιρό μας. Κάποτε, όμως, έπαιξαν κι αυ-

Οι βαριλάδοι στη Νιάουστα

Συνέχεια απ' ότη σελίδα 156

ντιγύ χρονών.

Για τα βαρέλια απ' του κρασί τα καντγιά κι τις κάδεις χρειάζητι η καστανιά ή κι του δρένιου. Για μπατσιουκάντγια ή τυρουβάριλα καλή είναι η μουριά. Τα ξυλάγγεια κι οι μούτκεις καλά είναι του τσιάμι (πεύκου) που είναι μαϊγυρό.

Για να μη βγαίνει χρώμα στου κρασί απ' του ξύλου του βαριλιού χρειάζητι άλλοιμα στου βαρέλι μη αξουγγουκέρι (παραφίνη). Λιάωνουν τ' αξουγκουκέρι στη φουτχιά κι του ρίχνουν απ' την τρύπα του βαρελιού μέσα. Υσταρνας κλείνουν την τρύπα μι μινιά τάπα κι κλώθουν του βαρέλι κατά ιδώ κι κατα εικεί για να γανουθεί απου μέσα μη αξουγκουκέρι. Σαν παγώσει του αξουγκουκέρι σκιπαίξει μη μινιά πέτσα τη μέσα τη μιριά απ' του βαρέλι έτσι δεν βρέχητι του ξύλου μη κρασί κι του χρώμα απ' του ξύλου δε βγαίνει στου κρασί.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να συμβάλει στη μεταφορά τεχνολογίας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, στον αγροτοβιομηχανικό τομέα

Η μεταφορά τεχνολογίας από τις ανεπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες, έχει βασικό σκοπό τη βιομηχανική τους ανάπτυξη, ιδιαίτερα δε της αγροτοβιομηχανίας τους. Ωστόσο, θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς, ότι υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τους οποίους οι ανεπτυγμένες χώρες, προωθούν την ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών. Σημαντικά κίνητρα για συνεργασία, φαίνεται ότι αποτελούν αφενός η διείσδυση, η διάθεση των βιομηχανικών τους πλεονασμάτων, η αποθήκευση του απαρχαιωμένου μηχανολογικού εξοπλισμού και αφετέρου οι φυσικοί πόροι των χωρών αυτών.

Το ενδιαφέρον των συνεργαζομένων χωρών, καθώς και η εξέλιξη της εφαρμογής σχεδίων ανάπτυξης υλοποιείται: δυα μέσω του U.N.I.D.O (UNITED NATION INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANISATION). Ο οργανισμός αυτός, λειτουργεί στα πλαίσια των Ην. Εθνών, με έδρα τη Βιέννη. Μέλος του οργανισμού είναι και η χώρα μας, με ετήσια εισφορά 340 χιλ. £, χωρίς όμως μέχρι σήμερα να έχει κατορθώσει να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που της παρέχονται.

Επιλεκτικά, θα αναφέρουμε στοιχεία προσλήψεων εμπειρογνομόνων από το έτος 1971 μέχρι το 1988. 17 έλληνες, 2.201 βρεταννοί, 507 ιταλοί, 358 γιουγκοσλάβοι, 290 ισπανοί, 102 πορτογάλοι, 95 βούλγαροι και 43 τούρκοι. Όσον αφορά τη μεταφορά τεχνολογίας, υλοποιείται και με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν οι ανεπτυγμένες χώρες.

Το 1989 έγιναν εκπαιδεύσεις στον αγροτοβιομηχανικό τομέα, στο

Βέλγιο, στη Δ. Γερμανία, στην Ουγγαρία, στην Ισπανία, στην Ελβετία, στο Ην. Βασίλειο, με προορισμό τις χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Α. Αμερικής.

Αντικείμενο των εκπαιδεύσεων ήταν, η αρτοποιία, η βιομηχανία παραγωγής ζάχαρης, η θαλάσσια αλιεία, η βιομηχανία επεξεργασίας κρέατος, ο μηχανολογικός εξοπλισμός, η παραγωγή βουτύρου και αποστειρωμένου γάλακτος, η επεξεργασία πατάτας - αμύλου, η τεχνολογία τρεφίμων, η επεξεργασία σιτηρών, η συντήρηση μηχανολογικού εξοπλισμού των γεωργικών επιχειρήσεων, καθώς και η επεξεργασία φρούτων και λαχανικών. Οι γλώσσες επικοινωνίας ήταν η αγγλική, η γαλλική, η γερμανική, η ισπανική και η αραβική.

Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί η εκπαιδευτική δραστηριότητα της Τουρκίας προς τις υποανάπτυχτες χώρες, με σκοπούς προφανείς. Ενδεικτικά, το 1988 έγιναν 7 εκπαιδεύσεις στη χώρα αυτή, με συμμετοχή εκπαιδευομένων από 74 χώρες, στους ακόλουθους τομείς: Στη βιομηχανία τσιμέντου, στη μεταποίηση φρούτων και λαχανικών, στη βιομηχανία ζάχαρης, στα φαρμακευτικά και αρυματικά φυτά με προορισμό τη βιομηχανία, στη σιδηρουργία, στα μικρά χυτήρια και τέλος σεμινάριο στη βιομηχανία τσιμέντου, για παλιούς εκπαιδευθέντες.

Στη χώρα μας και χωρίς τη συνεργασία του U.N.I.D.O εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1989 ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στον πρωτογενή τομέα, με σκοπό την εκπαίδευση εκπαιδευτικών από τη Ζάμπια, Ζιμπάμπουε και Τανζανία. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιήθηκε

στο Μ.Α.Ι.Χ. (Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων), υπό τη καθοδήγηση και εποπτεία της Δ. εύθυνου Γ. Εφαρμογών του Γ.Π.Ο. γείου Γεωργίας. Επιλεκτικά, τα θέματα που αναπτύχθηκαν ήταν: Η συμμετοχή της γυναίκας στην ανάπτυξη και η εκπαιδευτική διαδικασία των γεωργικών εφαρμογών και τη διάδοση καινοτομιών και δραστηριοτήτων που εξασφαλίζουν συμπληρωματικό εισόδημα. Η χρήση

Του
Νίκου Αντ. Νικολακάκη

μεταφοράς καταλλήλων τεχνολογιών που είναι εύκολες στη χρήση και έχουν χαμηλό κόστος κ.ά.

Αν και οι εκπαιδεύσεις αλλοδαπών, παρουσιάζουν σημαντικές οργανωτικές δυσκολίες, εντούτοις φαίνεται ότι η δημιουργία και άλλων εκπαιδευτικών κέντρων στη χώρα μας, μπορεί να προσφέρει αμοιβαία ωφέλεια βραχυχρόνια και μακροχρόνια, στις συνεργαζόμενες χώρες.

Η υποδομή που διαθέτουμε, η για πρώτη φορά εκλογή, μας στην επιτροπή προγράμματος και προπονητισμού του οργανισμού καθώς και οι ίδιοι, αλλά άξιοι έλληνες που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον οργανισμό, μπορούν ν' αποτελέσουν ευνοϊκούς παράγοντες προώθησης προσηκών εκπαιδευτικών μας προγραμμάτων.

Κατά συνέπεια θα είναι θετική και η προσφορά της χώρας μας στην ανάπτυξη των υπό ανάπτυξη χωρών.

Παράλληλα, πιστεύουμε ότι με τον τρόπο αυτό η' αποκτήσουμε τους απαραίτητους δεξιούς με τις χώρες αυτές, με αντίστοιχα ωφέλη τόσο στον τομέα προσφοράς εργασιών

συνέχεια στη σελίδα 160

Καλλιέργεια Σπαραγγιού στην Επαρχία

Γιαννιτσών

Το σπαράγγι: (*Asparagus officinalis* L.) είναι πολυετές και διοικονομικό φυτό (δηλαδή άλλα φυτά είναι ετήσια και άλλα θηλυκά) και ανήκει στην οικογένεια Liliaceae. Ζει περίπου 15 χρόνια και αρχίζει να συγκομίζεται από το τρίτο έτος. Καλλιεργείται για τους γευστικούς υδατάνυγους του, που είναι πλούσιοι σε

Του Γρηγ. Παπαθανασίου

βιταμίνες Β1, Β2 και C. Θεωρείται από τα πιο εκλεκτά και πιο ακριβά λαχανικά. Είναι περιζήτητο λαχανικό στις αγορές της βόρειας Ευρώπης. Στο σπαράγγι, εκτός από τη ρίζωση, η οποία εκτιμάται ιδιαίτερα, αποδίδονται και διάφορες διατηρητικές και φαρμακευτικές ιδιότητες.

Το 1986 η καλλιεργούμενη με σπαράγγι έκταση στην Ελλάδα έφτανε στα 18.000 στρέμματα. Από αυτά τα 14.000 στρέμματα βρίσκονται στο νομό Πέλλας, ενώ τα υπόλοιπα κατανέμονται στους νομούς Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Λάρισας και Σερρών. Στο νομό Πέλλας καλλιεργείται στην περιοχή Γιαννιτσών (7.000 στρέμματα στο χωριό Γαλατάδες και τα υπόλοιπα 7.000 στρέμματα σε γειτονικά χωριά). Το χωριό Γαλατάδες θεωρείται η μητρόπολη του ελληνικού σπαραγγιού, αφού εκεί έγιναν οι δοκιμαστικές φυτεύσεις και σήμερα από εκεί εξαγωγήται περίπου το 95% της συνολικά εξαγομένης ποσότητας. Ιστορικά η εξέλιξη της καλλιεργούμενης έκτασης σπαραγγιού στο χωριό Γαλατάδες και συνολικά στο νομό Πέλλας φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Καλύτερα εδάφη για την καλλιέργεια θεωρούνται αυτά που είναι γόνιμα, ελαφρά, στραγγερά και καλά αερισμένα. Το pH του εδάφους να είναι μεταξύ 6 και 7, αν και pH = 8 δεν φαίνεται ότι εηρεάζει αρ-

νητικά την καλλιέργεια. Απαραίτητη προϋπόθεση για να πετύχει μια φυτεία είναι η καλή στράγγιση του χωραφιού.

ΠΙΝΑΚΑΣ που δείχνει την πορεία της καλλιεργούμενης έκτασης σπαραγγιού στο χωριό Γαλατάδες και συνολικά στο Νομό Πέλλας από το 1961 μέχρι το 1986.

Έτος	Καλλιεργούμενη έκταση με σπαράγγι Γαλατάδες στρ.	Σύνολο Νομού Πέλλας στρ.
1961	20	20
1975	500	500
1979	1800	2000
1979	3300	3600
1980	3900	4500
1981	4700	5300
1982	4700	5900
1983	4700	5800
1984	6250	8100
1985	5700	10300
1986	7000	14000

α. Εγκατάσταση φυτείας

Γίνεται διεθνώς με δύο τρόπους: ή με φύτευση μονοετών ριζωμάτων ή με απ' ευθείας σπορά. Στην χώρα μας γίνεται αποκλειστικά με φύτευση μονοετών ριζωμάτων, που ή εισάγονται ή παράγονται στην Ελλάδα. Την άνοιξη, σε καλοδουλεμένο χωράφι, ανοίγονται με ειδικό αλέτρι αυλάκια ανά 2-2,20 μ. που έχουν βάθος 0,25-0,30 μ. και πλάτος 0,40 μ. Ύστερα τοποθετούνται στο αυλάκι τα ριζώματα ανά 0,30-0,33 μ. Ακολουθεί σκέπασμα των αυλακίων με φρέζα (όχι ισοπέδωση). Προσέχουμε ώστε πάνω από τα ριζώματα να έχουμε περίπου 0,10 μ. χώμα. Αν ακλουθήσουν ξερές μέρες πρέπει να ποτίσουμε για να έχουμε κανονικό φύτρωμα.

β. Λίπανση

Α) ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΓΚΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: 70-100 χλγρ./στρ. 11-15-15 Αργότερα με τα ποτίσματα (όχι αργότερα από τον Ιούλιο) λιπαίνουμε με νιτρική αμμωνία 50 χλγρ./στρ. Θεικό κάλι 50 χλγρ./στρ., σε δύο δόσεις.

Β) ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΔΙΠΛΑΝΣΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ: 70-100 χλγρ./στρ.

Γ) ΜΕΤΑ ΤΟ ΞΕΣΑΜΑΡΩΜΑ: Μέχρι τον Ιούλιο λιπαίνουμε σε δύο δόσεις με θεικό κάλι 50 χλγρ./στρ. και ασβεστούχο νιτρική αμμωνία 50 χλγρ./στρέμμα. Αντί για τα 11-15-15 μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορα σύνθετα λιπάσματα.

Ανά τριετία καλό είναι να προστίθεται mg (8 μονάδες) με τη μορφή θεικού μαγνησίου.

γ. Ποικιλίες

Χρησιμοποιούνται, ως επί το πλείστον, ριζώματα γαλλικών ποικιλιών. Ένα καλό ριζώμα πρέπει να έχει 3-4 μάτια καλοσχηματισμένα και περίπου 10 καλοαναπτυγμένες σαρκώδεις ρίζες. Έχουμε 4 κατηγορίες ποικιλιών.

Α) ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ: Εδώ ανήκουν οι: DARBONNE No 4, LORELLA, ALEX, MARIO-NETTE κλπ.

Β) ΔΙΠΛΑ ΓΥΒΡΙΔΙΑ: Η παραγωγή τους άρχισε από το 1974 από το I.N.R.A. Εδώ ανήκουν τα LARA, JUNON, MINERVE, MIRA κλπ.

Γ) ΓΥΒΡΙΔΙΑ κλώνων: Η παραγωγή τους άρχισε από το 1977 με τη χρήση της τεχνικής της ιστοκαλλιέργειας. Εδώ ανήκουν τα DESTO, SITO, ANETO κλπ.

Δ) ΓΥΒΡΙΔΙΑ ΜΕ ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΜΟΝΟ ΦΥΤΑ: Είναι τα πιο νέα υβρίδια και με την παραγωγή τους προσπαθούμε να εκμεταλλευθούμε το

γεγονός ότι τα αρσενικά φυτά είναι αποδοτικότερα των θηλυκών κατά 20-30% περίπου. Εδώ ανήκει το υβρίδιο LUCULLUS κ.ά.

δ. Καλλιεργητικές φροντίδες

Από τον πρώτο χρόνο ακόμα οι φυτείες πρέπει να κρατηθούν καθαρές από ζιζάνια με σκαλίσματα, φρεζαρίσματα ή χημική ζιζανιοκτονία. Γίνονται ποτίσματα, επιφανειακή λίπανση και καταπολέμηση ασθeneιών και εχθρών. Όταν το υπέργειο τμήμα του φυτού ξεραθεί εντελώς, κόβεται και καίγεται: έξω από το χωράφι.

Τον επόμενο χρόνο γίνονται οι ίδιες καλλιεργητικές φροντίδες. Στο τέλος του β' χρόνου και από τον μήνα Νοέμβριο γίνεται σακάρωμα και κάλυψη των σακariών με φύλλα πολυαιθυλενίου. Το σάκaro γίνεται με ειδικά εργαλεία (φρέζοπρέσες κ.λπ.) σε ύψος 0,20-0,30 μ. πάνω από τα ριζώματα. Η τοποθέτηση του πλαστικού γίνεται για πρωϊμότητα της συγκομιδής.

Η συγκομιδή αρχίζει από τα μέσα του Μάρτη του τρίτου έτους και συνεχίζεται για έναν περίπου μήνα. Από το επόμενο έτος η συγκομιδή διαρκεί 60-70 ημέρες. Η συγκομιδή γίνεται καθημερινά και με ειδικά μαχαίρια κόβονται οι βλαστοί μόλις εμφανισθούν στην επιφάνεια του σακariού. Στη συνέχεια οι βλαστοί κόβονται σε μήκος 22 εκατοστών πλένονται καλά και παραδίδονται στα συσκευαστήρια για τη συσκευασία τους.

Μετά το τέλος της συγκομιδής γίνεται ξεσακάρωμα, σπορέωση κ.α. αφήνονται τα φυτά να αναπτυχθούν κανονικά προκειμένου να συσσωρεύσουν στα ριζώματά τους θρεπτικά συστατικά ώστε να έχουμε κανονική παραγωγή τον επόμενο χρόνο. Γίνονται λιπάνσεις, αρδεύσεις κατευθυνόμενη ζιζανιοκτονία, σκαλίσματα και καταπολέμηση εχθρών και

ασθeneιών με πυκνούς και επιμελημένους ψεκασμούς.

ε. Ασθeneίες - εχθροί

Η ασθeneία που δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα με ξηράσεις ολόκληρων βλαστών είναι η σκωρίαση που οφείλεται στον μύκητα *Ruccinia asparagi*. Η καταπολέμηση γίνεται με ψεκασμούς ανά 10-15 μέρες με ZINEB, MANEB, Χαλκούς κλπ.

Η υλέμνια προκαλεί σοβαρές ζημιές στους εμπορευσίμους βλαστούς και η καταπολέμηση γίνεται με ψεκασμούς των φυτειών με κατάλληλα εντομοκτόνα.

Τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε προσβολή από τετράνυχο και οι ζημιές ήταν αρκετές. Ψεκασμοί με ακαρρεκτόνα, αμέσως μετά την εμφάνισή τους, έδωσαν λύση στο πρόβλημα.

στ. Συσκευασία - Εξαγωγές

Η συσκευασία γίνεται σε δειγμάκια του 1/2 χλgr. με βάση το χρώμα και το πάχος των βλαστών. Η εξαγωγή του παραγγιού γίνεται από συνεταιρισμούς, ομάδες παραγωγών και ιδιώτες εξαγωγείς. Η μεταφορά του στο εξωτερικό γίνεται αεροπορικά ή με αυτοκίνητο ψυγείο. Κέντρο εξαγωγής σήμερα του Ελληνικού παραγγιού θεωρείται το χωριό Γαλατάδες. Όλο το συγκομιζόμενο προϊόν εξάγεται στη Δυτική Ευρώπη (κυρίως στη Δυτική Γερμανία) όπου συναγωνίζεται με επιτυχία το παραγγί άλλων χωρών. Το 1986 εξήχθησαν περίπου 2.000.000 χλgr. νωπού παραγγιού τα οποία έφεραν στη χώρα μας συνάλλαγμα αξίας 1 δισεκατομμυρίου δρχ. περίπου. Τα επόμενα χρόνια η ποσότητα του παραγγιού, που εξάγεται, αναμένεται να αυξηθεί περίπου στο διπλάσιο, γιατί μπαίνουν στην παραγωγή νέες φυτείες.

Θεωρείται από τις πιο δυναμικές καλλιέργειες. Φέρνει πολύτιμο συνάλλαγμα και προς το παρόν είναι

καλλιέργεια αυτοδύναμη. Για μισην κατανήσει το παραγγί και έργεια προβληματική θα πρέπει:

α) Να βελτιωθεί η συσκευασία και η τυποποίηση του προϊόντος, ώστε να αντιμετωπίζει με επιτυχία τον αυξανόμενο ανταγωνισμό του σπανικού, Γαλλικού και Ουγγρικού παραγγιού.

β) Η επέκταση της καλλιέργειας να γίνει με μέτρο και να περιοριστεί μόνο στις περιοχές των οποίων οι θαλασσογραφικές συνθήκες ευνοούν την καλλιέργεια.

γ) Να γίνει γνωστό το προϊόν στην εσωτερική αγορά ώστε να αυξηθεί η εσωτερική κατανάλωση, που τώρα είναι μηδαμινή.

δ) Να αναζητηθούν νέες αγορές για το προϊόν (π.χ. Ελλάδα, Σουηδία κλπ.).

ε) Ίσως θα πρέπει ορισμένες εκτάσεις λευκού παραγγιού να μετακατασταθούν με ποικιλίες πρώηνου παραγγιού, που προτιμάται στην αγγλική αγορά και, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, θα προτιμηθεί περισσότερο και από τον Έλληνα καταναλωτή.

Μεταφορά τεχνογνωσίας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες

Συνέχεια από τη σελίδα 158

ας και υπηρεσιών (εμπειρογνοώνες, μελετητές, εργολήπτες κ.λπ.) όσο και στον τομέα προσφοράς και διάθεσης τεχνολογικού εξοπλισμού (γειωγούς, βιομηχανικούς, εργατήρα κ.λπ.).

Πηγές

- 1) Rapport annuel de l'U.N.I.D.O.
- 2) Aperçu de moyens de formation pour le développement industriel 1989

ΤΑ ΟΜΟΙΑ ΤΩΝ ΣΑΚΧΑΡΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΥΤΩΝ

Της ANNE - MARIA BRENNAN, Σχολής συνεχών σπουδών, Πανεπιστημίου του ΚΕΝΤ, Καντέρμπουρη. (Από το περιοδ. SPECTRUM 1987 Νο 211/1).

Τα αποτελέσματα των αναλύσεων που βρίσκονται φυσιολογικά σε μεγάλη κλίμακα στα φυτά είναι γνωστά εδώ και χιλιάδες χρόνια όχι όμως τόσο κατανοητά. Ένα τυπικό παράδειγμα της δράσης τους ήταν η χρήση του θανατηφόρου κωνίου στη θανάτωση του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Σωκράτη.

Το ενεργό συστατικό του δηλητηριώδους υγρού ήταν το αλκαλοειδές κωνιΐνη, ένα χημικό που σκο-

Του Νικ. Σπάρτη

τώνει με παράλυση του νευρικού συστήματος. Οι δυναμικές όμως αυτές ουσίες από την άλλη μεριά έχουν την ιδιότητα να βοηθούν παρά να ζημιώνουν.

Φαρμακευτικά χρήσιμα αλκαλοειδή όπως η μορφίνη η ατροπίνη και η στρυχνίνη χρησιμοποιούνται σε μια μεγάλη κλίμακα στη φαρμακοποιία. Έτσι πολλά είδη φαρμάκων προέρχονται από τα φυτά.

Στο τέλος του 1970 η Λίντα Φέλλους και οι συνεργάτες της διοχημικοί στο Βοτανικό κήπο του Λονδίνου ανέλυσαν φυτικές ουσίες από φυτά που έφεραν από όλο τον κόσμο φάχωντας για χημικά με βιολογικό ενδιαφέρον.

Στην πορεία της έρευνας τους κρένησαν μια σειρά από νεοανακαλυφθέντα φυτικά αλκαλοειδή τα πολυυδροξυαλκαλοειδή.

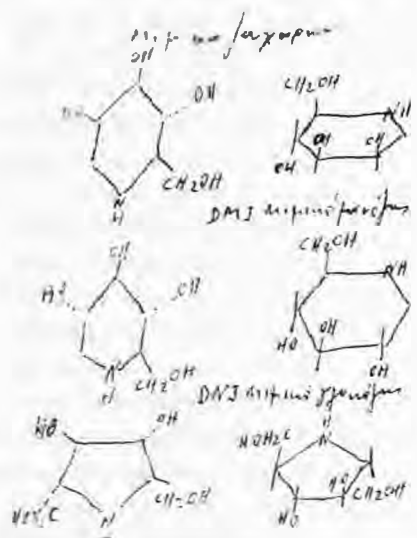
Μια ειδική ουσία η δεοξιμανοζιμικίνη (D.M.J.) απομονώθηκε από το τροπικό φασόλι LONCHOCARPUS SERICUS και δοκιμάστηκε για τη βιολογική της δραστηριότητα.

Εκτός από την κωνιΐνη, στρυχνίνη και άλλα αλκαλοειδή η D.M.J. ένα πολυυδροξυαλκαλοειδές δεν συσχετίζεται με την αλκαλοειδή. Φαίνεται ότι μπορεί να εμποδί-

σει τη διάσπαση των ζακχάρων που περιέχουν μανόζη εμποδίζοντας τα ένζυμα της μανοσιδάσης που είναι εξειδικευμένα στη διαδικασία αυτή.

Μιμικά των Ζακχάρων

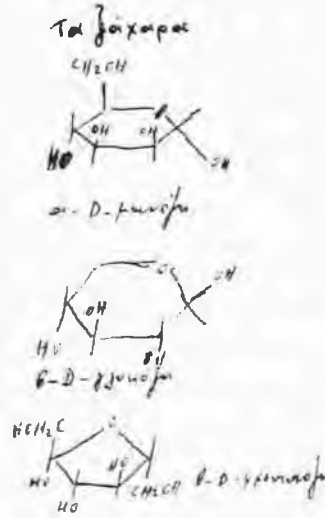
Η παραπάνω ιδιότητα στην αρ-

Εικ. 1. Τα κύρια πολυυδροξυαλκαλοειδή και τα όμοια των ζακχάρων. Τα μιμικά στα αριστερά περιγράφονται σαν αλκαλοειδή και ξαναγράφονται σαν σάκχαρα για σύγκριση με την σύσταση των ζακχάρων που βρίσκονται στη φύση (δεξιά).

Αυτό συνέβαινε μόνο σε μια «πλάγια όψη» του μορίου του D.M.J. και τότε τα ευρήματά τους άρχισαν να έχουν ενδιαφέρον. Πλάγια το D.M.J. είχε το ίδιο μέγεθος και σχήμα με το μόριο του ζακχάρου μανόζης. Ήταν δηλαδή ένα μιμικό των ζακχάρων ή πιο συγκεκριμένα μια κατασκευή ανάλογη της μανόζης. Τόσο ομοίαζε με τη μανόζη ώστε το ένζυμο της μανοσιδάσης το υπεύθυνο για το ζάκχαρο ήταν γεμάτο από το μιμικό της μανόζης. Έτσι το D.M.J. θεωρήθηκε σαν μανόζη λόγω του σχήματός και με-

χή μπερδεβε τα μέλη της ομάδας αυτής. Γιατί ο τύπος του D.M.J. φαίνεται ότι ομοιάζει με τα άλλα αλκαλοειδή εκτός του ότι έχει έναν αριθμό υδροξυλλίων (OH) που βρίσκονται στην όμοια με δακτύλιο στή- (Εικ. 1)

γέθους του. Συνδεδεμένο με λανθασμένο ζάκχαρο στη συνέχεια εμποδίζονταν να λειτουργήσει.

Αυτή η επαναστατική παρατήρηση οδήγησε την ομάδα να δει έναν σημαντικό αριθμό όμοιων ουσιών. Έτσι ανακάλυψαν τη 2,5 - διυδροξυμεθύλ - 3,4 - διυδροξυπυρολιδίνη (D.M.D.P.) ένα πολυυδροξυαλκαλοειδές από το φυτό DERRIS ELIPTICA που ήταν ένα μιμικό ενός άλλου σακχάρου αυτή τη φορά της φρουκτόζης.

Επίσης έρευναν τη δεοξυμανοζιμικίνη (D.N.J.) μια ουσία που είχε πριν απομονωθεί από δένδρα μουριάς από Ιάπωνες διοχημικούς. Όταν ανακαλύφθηκε για πρώτη φορά το DNJ είχε την ανεξήγητη ιδιότητα να εμποδίζει την αύξηση των επιπέδων της γλυκόζης στο αίμα μετά από ένα γεύμα. Για μια ακόμη φορά τα άτομα της ομάδας πή-

ραν μια ιδέα για το DNP και βρήκαν μόνο ότι ήταν μιμητικό της γλυκόζης σε μία πιθανή εξήγηση της συμπεριφοράς του.

Η επόμενη ερώτηση ήταν γιατί να βρίσκονται τα μιμητικά των σακχάρων εκεί. Ποιά δουλειά έκαναν τέτοια παράξενα μόρια μέσα στα φυτά; Για την δημιουργία των ουσιών αυτών το φυτό ξοδεύει μία μεγάλη ποσότητα ενέργειας κατά την ανάπτυξη του. Αλλά για ποιό σκοπό;

Τα αλκαλοειδή όπως και άλλες παρόμοιες χημικές ουσίες όπως είναι τα πολυυδροξυαλκαλοειδή, τα μιμητικά των ζαχάρων δηλαδή, είναι δευτερεύουσες χημικές ουσίες. Τις ουσίες αυτές τις παράγουν τα φυτά χωρίς να είναι σχετικές με τις μεταβολικές διαδικασίες της ζωής τους, που δίνουν όμως στο φυτό ένα είδος πλεονεκτήματος, τη μεγαλύτερη δυνατότητα να επιδιώξει και να πετύχει σε ένα εχθρικό περιβάλλον.

Αντιθρεπτικά εντόμων

Η έρευνα έχει αποδείξει ότι τα μιμητικά των σακχάρων παράγονται σαν ένα μέρος του παράξενου βιολογικού πόλεμου που γίνεται μεταξύ των φυτών και των εχθρών τους των εντόμων. Οι ουσίες αυτές που δημιουργούνται από τα φυτά είναι δύο κατηγοριών τα εντομοκτόνα και αυτά που λέγονται αντιθρεπτικά. Η εντομοκτόνα δράση περιλαμβάνει, μια γρήγορη θανάτωση ενώ η αντιθρεπτική έχει το πιο εφύμε αποτέλεσμα στο να κάνει το φυτό ακατάλληλο στα έντομα. Αντιθρεπτικά όπως τα μιμητικά των σακχάρων είναι στην πραγματικότητα αντιμεταβολίτες, ουσίες που δρουν ενάντια στο μεταβολισμό των εντόμων εμποδίζοντας ενδιαφέρουσες διεργασίες της θρέψης τους.

Οι αντιθρεπτικές δραστηριότητες του DMDP 2,5 διυδροξυμεθύλ-3,4-διυδροξυπυρολιδίνη ένα πολυυδροξυαλκαλοειδές που πέρνεται από το φυτό DERRIS ELLIP-

TICA είναι μιμητικό (της φρουκτόζης) ουσίας που εμποδίζει το μεταβολισμό των εντόμων.

Οι αντιθρεπτικές ιδιότητες του DMDP έχουν ερευνηθεί στο βοτανικό κήπο του Λονδίνου σε συνεργασία με ζωολόγους από το BIRBECK COLLEGE του Παν/μίου του Λονδίνου.

Η εργασία αυτή εξήγησε όχι μόνο τι κάνει το DMDP αλλά εφοδίασε με μια μοναδική άποψη τη φυσιολογία των εντόμων. Το DMDP εξυπηρετεί σαν αντιθρεπτικό αποτρέποντας τα έντομα να τρέφονται πάνω στο φυτό. Για να γίνει αυτό πρέπει το έντομο να ευαισθητοποιηθεί. Είναι γνωστό ότι τα έντομα είναι πολύ εκλεκτικά στην τροφή τους, την ελέγχουν προσεκτικά ώστε να πάρουν μια ελάχιστη ένδειξη της θρεπτικής ποιότητας και καταλληλότητας τους. Ένα μέρος από τα αισθητήρια των εντόμων περιλαμβάνει την απελευθέρωση ενζύμων που υποδοθαμίζουν τα ζάκχαρα για να γίνει κατάλυση του περιεχομένου του ζαχάρου στο φυτικό ιστό. Το αισθητήριο αυτό διπλασιάζεται από ευαίσθητους χημοδέκτες που μοιάζουν με τρίχες και βρίσκονται στο νευρικό σύστημα του εντόμου. Όταν το έντομο δοκιμάζει ένα φυτό είναι σαν να πέρνει πληροφορίες που δείχνουν ότι τα ζάκχαρα αυτά είναι εύκολα στη χρήση τους από το έντομο στην περίπτωση αυτή το σήμα των νεύρων είναι ένα επροχώρει για φαγητό. Σε περίπτωση αδυναμίας στη διάσπαση του ζαχάρου η διαδικασία της διατροφής σταματάει έτσι το έντομο πηγαίνει σε αναζήτηση κάποιου άλλης πηγής τροφής.

Πρόσφατη έρευνα έχει αποδείξει ότι η αντίδραση διατροφής είναι πιο πολύπλοκη από ένα απλό γύρισμα σε ναι ή όχι κάποιου διακόπτη. Τα έντομα φαίνεται να έχουν νεύρα προγραμματισμού με μια σειρά από κώδικες διατροφής. Καθώς όμως η πείνα μεγαλώνει η ανοχή σε άνοστα τρόφιμα αρχίζει

να κάμπτεται.

Φυτοπροστασία

Το DMDP έχει επίσης αντιμεταβολικές ιδιότητες σύμφωνα με τις οποίες δεσμεύει την τριαλάση ένα ένζυμο που είναι ενδιαφέρον για τη διάσπαση του αποθηκευμένου είδικού υδατάνθρακα τριαλόζη των εντόμων σε εύχρηστη γλυκόζη. Με τον τρόπο αυτό το DMDP εμποδίζει τα έντομα να ενεργοποιήσουν την αποθηκευμένη ενέργεια τους και τα κάνει λιγότερο δραστήρια.

Τα θηλαστικά από την άλλη μεριά δεν χρησιμοποιούν τριαλάση σαν αποθηκευτικό υλικό και δεν επηρεάζονται από αυτήν. Αυτό έχει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τη χρήση του DMDP σαν προστατευτικό των καλλιεργειών γιατί το χρησιμοποιούμενο υλικό μπορεί να φαγωθεί από τα θηλαστικά. Υπάρχουν και άλλα πλεονεκτήματα σ' αυτό τον τύπο εφαρμογής του DMDP. Γιατί τέτοια υλικά έχουν δημιουργηθεί με την εξέλιξη ειδικά για να αποτρέπουν τα έντομα και δεν είναι μόνο βιουποβιβάσιμα αλλά και δεν έχουν δηλητηριώδεις εκλύσεις ή παρενέργειες.

Μια νέα ομάδα από τέτοιες φυτοπροστατευτικές ουσίες θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική και σαν βιολογικά αντικατάσταμα. Οι ουσίες αυτές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αντί των προβληματικών εντομοκτόνων.

Η χρησιμότητα τέτοιων ουσιών δεν τελειώνει με τις εφαρμογές στην γεωργία, γιατί έχει αποδειχθεί ότι οι ουσίες αμύνης αυτές των φυτών που έχουν σχήμα ζαχάρου μπορούν καλύτερα να αποδειχθούν σαν ικανά όπλα και εναντίον μερικών από τις πιο θανατηφόρες ανθρώπινες ασθένειες.

Μεταξύ των μιμητικών των σακχάρων υπάρχουν επίσης και μιμητικά σύνθετα πολυυδροξυαλκαλοειδή τα οποία έχουν ανακαλυφθεί και πομονωθεί. Ένα από αυτά είναι η ΣΟΥΕΝΣΟΝΙΝΗ ένα υλικό που

παράγεται από ένα άγριο μπιζέλι της Αυστραλίας τη SWAINSONIA. Αυτά τα σύνθετα αλκαλοειδή αν και παράγονται σε μικρές ποσότητες τα αποτελέσματα τους μπορεί να προκαλέσουν πανωλεθρία. Τα βοσειδή τρεφόμενα με φυτά δημιουργούν συμπτώματα όμοια με αυτά των ανθρώπων οι οποίοι έχουν μια κληρονομική ανωμαλία που λέγεται μανουσίδωση. Στην περίπτωση αυτή η μανόζη σχηματίζεται στα κύτταρα του σώματος με αποτέλεσμα τη μειωμένη λειτουργία των νεύρων και είναι γνωστή σαν ασθένεια σαλιώματος. Η κατάσταση αυτή είναι ένα πρόβλημα στην Αμερική, όπου η διατροφή των βοοειδών με το φυτό (ASTRAGALUS SSP) προκαλεί σ' αυτά τα ίδια συμπτώματα με το φυτό SWAINSONIA που προκαλεί σάλιωμα.

Τα ψηλά επίπεδα μανόζης καθαρά σημειώθηκαν στην περιεκτικότητα ενός ανασχετήρα της μανουσιδάσης σαν ένα μιμικό της μανόζης.

Σαν αποτέλεσμα οι βιοχημικοί απέδειξαν ότι η σουενσονίνη ήταν η υπεύθυνη ουσία για τα αποτελέσματα αυτά και έτσι απομονώθηκε από τα δύο φυτά τη SWAINSONIA και το LOCDWEED ένα δηλητηριώδες φυτό. Ένα άλλο μιμικό του ζακχάρου παράγεται από ένα φυτό της Αυστραλίας το CASTANOSPERMUM AUSTRALE.

Η ουσία αυτή είναι γνωστή σαν καστανοσπερμίνη και είναι ένας αναστολέας της γλυκοσιδάσης, εμποδίζει δηλαδή την απελευθέρωση της γλυκόζης στο στομάχι των μυρμηκιστικών.

Εκλεκτικότητα

Τα αποτελέσματα όλων αυτών των μιμικών του σακχάρου ερευνηθηκαν από το Δρα TONY SCOFIELD στο WVE COLLEGE του Παν) μίου του Λονδίνου. Στην εργασία αυτή που έγινε με συνεργασία της ομάδας της LINDA FELLOWS ο TONY SCOFIELD συνέκρινε μια σειρά από μιμικά ζακχάρων και

βρήκε ότι το καθ' ένα έχει μια εκλεκτικότητα στην παρεμπόδιση ενός ειδικού ενζύμου στη διάσπαση του ζακχάρου. Η εκλεκτικότητα αυτή τα κάνει ειδικά για χρήση στη μελέτη των ανωμαλιών χώνεψης.

Πέρα από τη χρήση τους σαν εργαλεία διάγνωσης τα μιμικά των ζακχάρων μπορούν να χρησιμοποιηθούν απ' ευθείας σε δοκιμές για ειδικές ανωμαλίες. Το μιμικό της γλυκόζης DNJ είναι ένα παράδειγμα. Ιάπωνες βιοχημικοί βρήκαν ότι το DNJ μπορεί να ελέγξει το διαβήτη με την παρεμπόδιση των ενζύμων α και β γλυκοσιδάση έτσι περιωρίζεται και η άνοδος του σακχάρου στο αίμα μετά από ένα γεύμα.

Η αρχική δουλειά σ' αυτή την περιοχή αποδείχθηκε σωστή και έχει δοθεί πατέντα για τη χρήση του DNJ σαν αντιδιαβητικό μέσο. Υπήρξαν όμως και μερικές δυσμενείς επιπτώσεις για το DNJ όπως η ευκοιλιότητα και τα φουσκώματα.

Άλλες εφαρμογές του DNJ βρίσκονται επίσης σε έρευνα από ομάδες ερευνητών σε όλα τα μέρη του κόσμου. Σαν μιμικό των ζακχάρων το DNJ καταστρέφει με το μεταβολισμό των υδατοανθράκων τα βακτηρίδια του στρεπτόκοκου που διαβιούν στο στόμα. Χωρίς την «κόλλα των υδατανθράκων» τα βακτηρίδια δεν μπορούν να σκαλώσουν στα δόντια όπου και πολλαπλασιάζονται. Το DNJ η παρόμοια ουσία θα μπορούσε να είναι ένα ενδιαφέρον συστατικό στίς οδοντόπαστες σαν προφυλακτικό της τεριδώνας.

Τα πιο σύνθετα αλκαλοειδή όπως η σουενσονίνη και η καστανοσπερμίνη έχουν επίσης την ικανότητα να εμποδίζουν τα ένζυμα που περιλαμβάνονται στη διαδικασία παραγωγής γλυκοπρωτεΐνης. Οι γλυκοπρωτεΐνες όπως το όνομα δείχνει είναι καμωμένες από ζάχαρο και πρωτεΐνες καθώς σχηματίζονται πρέπει να είναι εξοικειωμένες στις ειδικές απαιτήσεις των κυττάρων. Αυτό γίνεται με μια σειρά από ένζυμα της γλυκοσιδάσης τα ο-

ποία διασπούν το μόριο αποκόπτοντας ειδικές μονάδες ζακχάρου.

Τελευταία όρια

Η απέραντη παραλλακτικότητα και μοναδικότητα των γλυκοπρωτεϊνών τις κάνει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες στο σύστημα αναγνώρισης μεταξύ των κυττάρων. Έτσι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των ιστών και των οργάνων που συμμετέχουν στο ανοσοποιητικό σύστημα. Επειδή οι επιστήμονες έχουν τώρα μιμικά ζακχάρων μπορούν να οδηγήσουν την έρευνα του μέλλοντος στην περιοχή αυτή η οποία φαίνεται ότι βρίσκεται στα τελευταία σύνορα της βιολογικής επιστήμης.

Οι ουσίες αυτές είναι περισσότερο από ερευνητικά εργαλεία. Είναι σταθερά χρήσιμες στη διαλεύκανση ενός αριθμού ασθενειών μαζί με τον καρκίνο.

Τα ένζυμα της γλυκοσιδάσης δημιουργούν αλλαγές στους ζώντες ιστούς και είναι γνωστό ότι παίζουν ένα ρόλο στον τρόπο που τα διογκωμένα κύτταρα διασκορπίζονται από την αρχική τους θέση σε δευτερεύουσες θέσεις μέσα στο σώμα.

Η διαδικασία αυτή γνωστή σαν μετάσταση μπορεί να περιοριστεί από τη σουενσονίνη και καστανοσπερμίνη. Η σουενσονίνη επίσης μεγαλώνει τη δυνατότητα του σώματος να καταπολεμήσει το πρίξιμο εμποδίζοντας και την αύξηση του.

Με τον τρόπο αυτό η σουενσονίνη και καστανοσπερμίνη έχουν σημαντική αξία στη θεραπεία του καρκίνου όπως έδειξαν οι δοκιμές περιορισμού της εξάπλωσης της ασθένειας.

Αντίωση

Οι επιδράσεις που έχουν οι ουσίες αυτές στίς γλυκοπρωτεΐνες σημαίνει ότι είναι ρυθμιστές της ανοσίας ουσίες που ρυθμίζουν τις αντιδράσεις του ανοσοποιητικού συστήματος.

Ειδικό μιμιτικό ζακχάρων έχουν αντιϊωτικές ιδιότητες και υπάρχει ένα

νδειξη που αποδεικνύει ότι είναι δυνατό να αδρανοποιηθούν ιώσεις όπως ο έρπης ζωστήρας, άσχετα αν το αποτέλεσμα είναι μικρό. Αυτό είναι μια καλή αρχή για την παραγωγή νέων τύπων από χάπια εναντίων των ιώσεων.

Η καστανοσπερμίνη αποδειχτηκε μια ουσία που υπόσχεται πολλά. Στο Λονδίνο ο Δρ. STAN TYMS και η ομάδα των βιολόγων του που δουλεύουν στο νοσοκομείο ST. MARY'S SCHOOL και ο Δρ. TIMRYDER του νοσοκομείου QVEENCHAR LOTT'S ειδικό για γυναίκες βρήκαν ότι η καστανοσπερμίνη έχει την ικανότητα να δεσμεύει όχι μόνο τον έρπη αλλά και την ανθρώπινη κυτομεγαλοϊωση που είναι ένα πρόβλημα για τους πολυ νέους και τους άρρωστους. Είναι ένα από τα πιο συχνά ευκαιριακά παθογόνα των ασθενών του AIDS οι οποίοι επειδή είναι μολυσμένοι με το AIDS η ίωση HIV1 (HUMAN IMMUNODEFICIENCY VIRUS) δεν απομακρύνει την προσβολή.

Ίωση AIDS

Ο TYMS και η ομάδα του δουλέψαν με την ομάδα του Βοτανικού κήπου ερευνώντας τη φαρμακευτική δραστηριότητα των μιμικών των ζακχάρων και η πιο πρόσφατη έρευνα τους είναι να δούν το αποτέλεσμα της καστανοσπερμίνης στην ίωση AIDS. Το HIV1 είναι όπως όλες οι άλλες ιώσεις λίγο περισσότερο από νήματα του γενετικού υλικού RNA, που περιβάλλονται από επένδυση πρωτεΐνης και ένα εξωτερικό φάκελλο από λίπη πρωτεΐνες και γλυκοπρωτεΐνες.

Οι γλυκοπρωτεΐνες είναι ζωτικές στο HIV σχετικά με την προσβολή κυττάρων. Τα συστατικά των σακχάρων στις γλυκοπρωτεΐνες κλονοντας τον ιολογικό φάκελλο γίνονται τμήματα κυττάρων στο σύστημα αναγνώρισης των κυττάρων και ο ιός AIDS τα χρησιμοποιεί σαν μέσα για να μπει σε κύτταρα από τα οποία φυσιολογικά θα μπορούσε να αποκλεισθεί.

Η καστανοσπερμίνη σταματά τον ιό να κινηθεί εντός και εκτός των κυττάρων παρεμβαίνοντας με την ικανότητα σχηματισμού γλυκοπρωτεϊνών, ιδιαίτερα δύο πρωτεϊνών περιτυλίγματος την GP 120 και την GP 160.

Τμήματα ιού που έχουν αυτές τις γλυκοπρωτεΐνες δεν περνούν μέσα από την κυτταρική μεμβράνη των λευ-

κών αιμοσφαιρίων του αίματος τα γνωστά σαν T4 λεμοκύτταρα έτσι ο ιός παγιδεύεται μέσα στο κύτταρο και είναι αδύνατο να φύγει έξω από αυτό ώστε να διαδώσει την προσβολή. Η καστανοσπερμίνη ελαττώνει τη νοσηρότητα του AIDS φυλακίζοντας το νεοσχηματισμένο με τον τρόπο αυτόν ιό και είναι δυναμικά χηρσιμη σαν χάπι εναντίον της αρώστασης.

ΤΟ ΑΖΩΤΟ ΣΤΗΝ ΑΚΤΙΝΙΔΙΑ

Το άζωτο αποτελεί για την ακτινιδιά όπως και τα άλλα σπωροφόρα, πρωταρχικό θρεπτικό στοιχείο.

Ασκήει μεγάλη επίδραση τόσο στη βλάστηση όσο και στην καρποφορία της. Μετά την καρπόδεση, η επάρκεια αζώτου ενισχύει τη βλάστηση που είναι απαραίτητη για την καρποφορία της επόμενης χρονιάς.

Τροφοπενία αζώτου

Σε πειράματα με φυτά που αναπτύσσονται σε θρεπτικό διάλυμα χωρίς άζωτο, τα νεαρά φύλλα αποκτούν αρχικό χρώμα χαλκοκίτρινο και κατά την πλήρη ανάπτυξη τους εντελώς κίτρινο και παραμένουν μικρότερα του κανονικού. Τα φυτά παρουσιάζουν καχεκτική ανάπτυξη και σημαντική μείωση της παραγωγής χλωροφύλλης σ και β. Προσθήκη αζώτου επιφέρει την εξαφάνιση των παραπάνω συμπτωμάτων.

—Στους ελληνικούς σπωρόνες ακτινιδιάς είναι μάλλον απίθανο να απουσιάζει το αζώτο.

Περίσσεια αζώτου

Είναι μια συνηθισμένη κατάσταση στους ακτινιδιόφυτους της χώρας μας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περίσσειας αζώτου είναι η υπερβολική ζωηρότητα των ετησίων βλαστών με τα μεγάλα μεσογονάτια διασπόμενα. Τα φύλλα γίνονται υπερμεγέθη και έχουν σκοτεινό πράσινο χρώμα. Η περίσσεια, αζώτου αφιμύζει την ωρίμανση των καρπών, επηρεάζει δυσμενώς την διατηρησιμότητά τους και συντελεί στην πρόωρη γήλωση των ιστών τους.

Οι καρποί αυτοί δεν αποκτούν την αναγκαία ποσότητα σακχάρων και είναι σε γενικές γραμμές κατώρης ποιότητας. Επίσης, σε μερικές περιπτώσεις, ύστερα από όψιμες ζωαύχες λιπάνσεις είναι δυνατό να εμφανίζονται οι καρποί μεταχρωματισμό της επιφάνειας προς το καφέ (από το βιβλίο Ακτινιδία Θεσσαλονίκη 1989 - Φυτό καλλιέργεια - Παιδεία - Εμπόριο - των Στεργίου Παλούκη και Οδ. Ντινόπουλου).

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Ένα ωραίο αλλά παρεξηγημένο έδιμο

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 έλατο, ως Χριστουγεννιάτικο δέντρο, άρχισε να μπαίνει: όλο και περισσότερο στα ελληνικά σπίτια. Αλλά όπως τότε άρχισε να εκδηλώνεται και η μεγάλη αντίδραση. Αντίδραση στο έθιμο που θέλει τους χριστιανούς να στολίζουν τα Χριστουγεννιάτικα φυσικά δέντρα και μάλιστα έλατο. Ήταν δε τόσο έντονη αυτή η αντίδραση και συνοδευόταν από τέτοιο φανατισμό που θίμιζε την εικόνη της εικονομαχίας - εικονολατρίας. Υποστηρικτές του εθίμου ήταν όλοι οι δασολόγοι της χώρας, και ενός υπέρφηρου συναδέλφου. Αντίπαλοι στον αδυσώπητο αυτόν εχθρό ήταν ο τύπος της Αθήνας, οι παλαιώνιμες φιλοδοξικές οργανώσεις κυρίως της Αθήνας, και η στοιχειώδης εκπαίδευση. Πρέπει να σημειώσω εδώ, ότι οι τρεις εφημερίδες της (θεσ) νίκης κρατούσαν μια ουδέτερη και μάλλον ευνοϊκή προς το έθιμο στάση.

Κάθε Νοέμβριο ο τύπος άρχιζε να εξαπολύει τους μύθους του, είτε αυτοπάγγελτα, είτε δημοσιεύοντας επιστολές και άρθρα τσίμων και οργανώσεων. Μοναδικό κίνητρο όμως όσων αντιμεύχονταν το έθιμο ήταν, κατά τους ισχυρισμούς τους, η πατριή, η προστασία και η σωτηρία του ελληνικού ελατοδάσους. Είχαν μάλιστα την αφέλεια να υποστηρίξουν ότι οι δασολόγοι δεν αγαπούν τα δάσος όσο θα έπρεπε. Βέβαια οι υπέρφηροι άνθρωποι δεν τους πίστευαν, γιατί όλοι ξέρουν ότι ο δασολόγος είναι ο κατ'εξοχήν προστάτης του δάσους, είτε από υποχρέωση, είτε γιατί η καταστροφή του δάσους σημαίνει και απώλεια της επαγγελματικής του θέσεως.

Γπό το κράτος θρησκευτικού φανατισμού παρατηρήθηκαν τότε πολλές χαρτόνες. Οι περισσότερες ε-

φημερίδες είχαν ξεχάσει την αποστολή τους, που είναι η αντικειμενική πληροφόρηση του κοινού, και οι δημοσιογράφοι, που κάλυπταν αυτού του είδους τα ρεπορτάζ, είχαν ξεχάσει τη δημοσιογραφική τους δεοντολογία. Επιστολές και άρθρα δασολόγων δεν γίνονταν δεκτά για δημοσίευση. Προσωπικά είχα στείλει σε εφημερίδες της Αθήνας πάνω από δέκα απαντητικές επιστολές ή άρθρα, τα οποία όμως ουδέποτε εί-

Του Δ. Μουλαλή

δαν το φως της δημοσιότητας. Δάσκαλοι σε δημοτικά σχολεία εξόριζαν τα παιδιά να μην αφήνουν τους γονείς τους να αγοράζουν φυσικό έλατο. Αναγνωστικά βιβλία του Δημοτικού σχολείου, εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας, να προτρέπουν τους άδολους μαθητές και μαθήτριες να στολίζουν καρδάκια, τεχνητά δέντρα ή πρασινάδα (σχίνα, μύρτα κ.λπ.). ποτέ όμως φυσικό δέντρο.

Δημοτικές αρχές πόλεων ή και οργανωμένοι φορείς, π.χ. η τροχαία, επέμειναν στο σόλιγμα ακαλαίσθητων καρδιών σε πλατείες των πόλεων. Η εικόνα ήταν αληθινά αποκαρδιωτική. Η εντύπωση που προκλούσε σε έναν ξένο παρατηρητή ήταν ότι οι άνθρωποι αυτοί στερούνται τουλάχιστον γούστου. Αποδείχνουε πράγματι παντελή έλλειψη καλαισθησίας το σόλιγμα ενός καρδιού στην κεντρική πλατεία του Καρπενησιού ή των Γρεβενών. Αντίστοιχη εντύπωση θα προκαλούσε το σόλιγμα ενός φυσικού δέντρου στο μέσο του Σαρωνικού ή του Θερμαϊκού κόλπου.

Το ερώτημα όμως που εύλογα αναφύεται είναι γιατί όλος αυτός ο αγώνας εναντίον του φυσικού Χρι-

στουγεννιάτικου δέντρου και ποιού ήταν αυτοί που αποτειλούσαν τη χονδρεία των ελατομάχων; Εύκολα μπορεί κανείς να τους διακρίνει σε δύο κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει ανθρώπους που όρουν μεμονωμένα ή οργανωμένα κάτω από τη σκέπη διάφορων φυσιοκρατικών και φιλοδοξικών συλλόγων και ενώσεων, στη συντριπτική τους πλειοψηφία στην Αθήνα. Οι σύλλογοι αυτοί διευθύνονται και κατευθύνονται ως επί το πλείστον από γυναίκες και γηραλέους δημοσιογράφους, που, ενώ αγαπούν πράγματι το δάσος και πασχίζουν για το καλό του, δεν έχουν καμία σχέση και επαφή με αυτό και συνεπώς δεν γνωρίζουν τα προβλήματα και τις ανάγκες του. Σε πλήρη άγνοια και μόνο μπορεί να αποδοθεί λ.χ. η πρόταση αθηναϊκής εφημερίδας και μάλιστα σοβαρής, που στις 31.10.78 έγραφε μεταξύ των άλλων: «ας μας επιτρέψουν οι κύριοι Δασολόγοι, ανεπιστήμονες εμείς, να μη συμμεριστούμε το επιχείρημά τους για την ωφέλεια που θα έχουν τα δάση από την αραιώση. Ας αφήσουμε τα δάση μας να αναπτύσσονται με τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται από τη... ενφάνισή τους στη γή. Ας μη βιαστούμε να τα εκσυγχρονίσουμε. Η υπογράμμιση της φράσης είναι δική μου. Η αντίδραση της εφημερίδας αναφερόταν στο επιχείρημα των δασολόγων, αλλά και της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Γεωργίας, ότι ένα πολύ - πολύ μικρό ποσοστό ελατοδενδρικών, που πουλιούνται κάθε χρόνο ως Χριστουγεννιάτικα δέντρα, προέρχονται από αραιώσεις πυκνοφυτειών, μικρής δηλαδή ηλικίας, ή μεγαλύτερων δέντρων από τα οποία

αφαιρείται: η κορυφή. Η αραιώση είναι ένα από τα βασικότερα μέτρα για την καλλιέργεια, βελτίωση και αξιοποίηση των δασών.

Σε άγνοια της πραγματικής κατάστασης και σε επιπολαιότητα πρέπει επίσης να αποδοθεί και η καταχώριση σε άλλη εφημερίδα των τελειώς εσφαλισμένων απόψεων της Συντονιστικής Επιτροπής Οργανώσεων Προστασίας του Περιβάλλοντος. Πρόκειται για Επιτροπή 12 περιβαλλοντικών οργανώσεων της Αθήνας με πρόεδρο τον παλαίμαχο δημοσιογράφο Κλεόδουλο Δενδρινό, που στα χρόνια του Μεσοπολέμου εξέδιδε το περιοδικό «Εκδρομικά Χρονικά». Στις 30.10.78 η εφημερίδα έγραφε μεταξύ των άλλων: «Μας είπε ο ακμαιότατος προεδότης... Και τί κέρδος μπορούν να έχουν οι κεραιές πλάνθουσι μας, όταν από την αποψίλωση και την - αναπόφευκτη - διάδρωση... ιβραχοποιούνται δύο εκατομμύρια στρέμματα τον χρόνο!...». Τι άγνοια Θεέ μου, τί πλάνη οικτρά και τί ανευθυνότητα! Τα 60.000 έλατα, που καταναλώθηκαν το 1978 σ' όλη τη χώρα, προέρχονταν από 60 στρέμματα και στη χειρότερη περίπτωση από 80. Δηλαδή έχουμε μια διόγκωση της πραγματικότητας κατά 28500%, ένα νόμιμο που, καθώς το σκέφτομαι, τώρα, αρχίζω να αμφιβάλλω ότι σφειλόταν μόνο στην άγνοια των ανευθύνων της Επιτροπής. Και πέραν αυτού δεν πρόκειται για αποψίλωση, αλλά για σποραδική υλοτομία μεμονωμένων δεντρολλόγων μέσα σε ένα χωράφι. Επ' αυτού ήα επανέλθω σε λίγο.

Αλλά και πρόσφατα, το Δεκέμβριο 1988 (βλ. «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» 13.12.88) το ΔΟΚΕ (Δημ. Οικολογικό Κόμμα) με τίτλο: «Επί σφαγήν 2,4 εκατομμ. δέντρα... με το νόμο ισχυρίστηκε ότι: το Γ.πουργείο επέτρεψε να κοπούν το 1988 2400000 δέντρα. () άνθρωποι δεν είχαν (!) καν την προνοητικότητα να υπολογίσουν τα νοικοκυριά

της Ελλάδας, που είναι δεν είναι 2,4 εκατομμ. Δηλαδή κατ' αυτούς κάθε ελληνικό σπίτι στόλισε το 1988 ένα Χριστουγεννιάτικο δέντρο. Σε ποιά ελληνικό χωριό και σε ποιά μικρή πόλη είδαν στολισμένο φυσικό δέντρο; Ο αριθμός αυτός είναι: 25-30 φορές μεγαλύτερος του πραγματικού. Σκεφθείτε το ΔΟΚΕ να γίνει κάποτε κυβέρνηση της χώρας. Τόσο η Δημοκρατία, όσο και η Οικολογία θα σταλούν στο απόσπασμα.

Τέλος, μια άλλη χαρακτηριστική περίπτωση άγνοιας και ανευθυνότητας ήταν αυτή που παρατηρήθηκε επίσης το Δεκέμβριο 1988. Κάποια εκφωνήτρια ενός FM — STEREO ραδιοφωνικού σταθμού της Θεσ/νίκης ακούστηκε να λέει, ότι τα έλατα του Σέιχ - Σου κόπηκαν και ήδη πλημμύριζαν την πόλη. Να σημειωθεί ότι στο δάσος - πάρκο του Σέιχ - Σου δεν υπάρχει ούτε ένα έλατο, αλλά και τα πεύκα, που υπάρχουν, απαγορεύεται αυστηρότατα να κοπούν και να πουληθούν ως δέντρα Χριστουγέννων.

Η άλλη κατηγορία των «φίλων του δάσους, που ήταν αντίθετοι με το στόλισμα φυσικού δέντρου στο Χριστουγεννιάτικο σπίτι, αποτελούνταν από ανθρώπους με άριστα οικονομικά συμφέροντα. Αυτοί ήταν οι κατασκευαστές καραβιών και πλαστικών (ψεύτικων) δέντρων.

Είναι ευνόητο ότι οι άνθρωποι της πρώτης κατηγορίας (αθηναϊκός τύπος, αθηναϊκές οργανώσεις, δημοδασκάλοι) ήταν πιο επικίνδυνοι για το έθνος, για το έλατο και γενικά για το ελληνικό δάσος, γιατί είχαν περιληφθεί τον μανδύα του φίλου και προστατή του δάσους και μπορούσαν εύκολα να παραπλανήσουν τους ανίδεους Έλληνες πολίτες.

Η μάχη εναντίον του Χριστουγεννιάτικου δέντρου τα τελευταία 15 χρόνια παρουσίαζε 8 φάσεις.

Κατ' αρχήν σφράγηκαν και πολεμήσαν μετά μανίας το έθνος του στολισματος δέντρου τις ημέρες των

Χριστουγέννων. Το χαρακτηριστικό βάρβαρο, αντιχριστιανικό, ξενόφερτο και πολλά άλλα διακοσμνητικά επίθετα, γι' αυτούς δε που το κοπιζονται είπαν ότι πιθηκίζουν μιμούμενο, συνήθειες βαρβάρων λαών και τη βάρβαρη Ευρώπη. Βέβαια ο πολύς κόσμος δεν έδωσε σημασία σ' αυτές τις ανησυχίες. Σε πείσμα αυτής της δυσφήμισης το έθνος επέζησε και σε λίγα χρόνια διαδόθηκε παντού, γιατί είναι υγιές, συγκινεί και χαροποιεί μικρούς και μεγάλους.

Όταν έχει κάποιος έλατο στο σπίτι του νοιώθει πως έχει ένα μικρό κομμάτι από το ορεινό δάσος. Άλλο πράγμα το φυσικό έλατο και άλλο η νεκρή φύση. Το έθνος αυτό λοιπόν δεν είναι ούτε βάρβαρο, ούτε αντιχριστιανικό, αλλά ούτε και ξενόφερτο, όπως διατεινόταν οι πολέμοι του. Για την ελληνοχριστιανική καταγωγή του βρίσκουμε πολλές μαρτυρίες και αποδείξεις σε περιστασιασμένη επιστημονική μελέτη του καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Θεσ/λονίκης Κ. Καλοκύρη (Επιστ. Επετ. Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ. 1973, том. 18ος, σελ. 317-335). Κατά τον Καλοκύρη λοιπόν το στόλισμα δέντρου κατά τις γιορτινές μέρες των Χριστουγέννων έχει τις ρίζες του στις αρχές του θού αιώνος στη Συρία, όπου άκμαζε το ελληνοχριστιανικό στοιχείο. Σύμφωνα το έθνος διαδόθηκε στο Βυζάντιο και μετά στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη. Αργότερα, όταν η Ελλάδα και οι άλλες Βαλκανικές ορθόδοξες χώρες υποδουλώθηκαν στους Μουσουλμάνους της Ανατολής, τους δε λαούς αυτών των χωρών τους έσπασε η φοβέρα και τους πλάκωσε η αλκοδία, το στόλισμα δέντρου έσθισε από τη μνήμη τους. Τελευταία όμως επέστρεψε και πάλι στην αρχική του κοίτη υπό μορφή ανιδεογισμού. Αλλά και αν ακόμη ήταν έθνο, δεν πρέπει να το απορρίψουμε τη στιγμή που είναι τόσο πρόχο και δεν βηματορράει κανείς

πρόβλημα στη χώρα μας. Μήπως δεν είναι ξενόφρων το αντρικό πανοπλίον, οι διάφορες μηχανές, το αυτικίνητο, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και χίλια μύρια άλλα αντικείμενα και συνθήκες, που ευχαριστώ τα δεχτήκαμε και τα κάναμε ριζιά μας! Γιατί λοιπόν τα βέλγη τους μόνο εναντίον του Χριστουγεννατικού δέντρου;

Αφού λοιπόν απέτυχαν να πείσουν τον κόσμο να καταργήσει το έθιμο, ισχυρίστηκαν ότι το έλατο είναι ζωντανός οργανισμός και είναι κρίμα να τον σκοτώσουμε για να σολίσουμε το σελόνι μας για λίγες μέρες. Και ακόμη, ότι με τον τρόπο αυτό τραυματίζεται το συναίσθημα αγάπης των παιδιών προς το δάσος. Το έλατο είναι πράγματι ζωντανός οργανισμός, αλλά δεν πονάει όπως τα γαλοπούλες, οι κόττες, τα γεμουράκια και τα μισχαράκια που τα τρώουμε τα Χριστούγεννα για να σολιστούμε το σταμάχι μας λίγες ώρες μόνο. Μα μήπως το ξύλο όλων των χρήσεων ή το χαρτί δεν προέρχονται από δέντρα του δάσους; Γιατί δεν αντιδρά κανείς στην υιοθέτησή τους; Όσον αφορά την κηλίδα των παιδιών στο δάσος, θα έλεγα ότι σίγουρα δεν τραυματίζεται με το κόψιμο ενός δεντρολλίου. Αρκεί να θυμίσω ότι το πιο συμπαθές ζώο στα Ελληνόπουλα είναι το αϊβάκι. Οπότε όμως το Πάσχα τα όλα αυτά παιδιά γυρίζουν τη σούβλα. Φαίνεται πως ο άνθρωπος παιδίθεν έχει μέσα του το συναίσθημα της αγάπης, αλλά και της εκμετάλλευσής. Είναι γνωστή άλλωστε η λέξη: όποιος αγαπά παιδεύει. Μη ξεχνάμε επίσης την ειλικρινή αγάπη των Γερμανών και Σκανδιναυών στο δάσος, η οποία είναι πλέον πατριωτική. Όπως οι Έλληνες τραγουδούσαν και εξύμνησαν τη θάλασσα, έτσι οι λαοί αυτοί λάτρεψαν τα δέντρα τους. Αυτό όμως δεν τους δημιουργεί αναστολές και ενοχές με το να σπυλίζει κάθε οικογένεια το δέντρο της. Η επίσημη Γερμανική δα-

σολογική επιστήμη, μετά από σχετικές μελέτες και σφυγμομετρήσεις κατέληξε στο συμπέρασμα ότι: «το φυσικό Χριστουγεννατικό δέντρο αποτελεί την καλύτερη ευκαιρία επικοινωνίας του μεγάλου κοινού με το δάσος, με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται έντονο το αίσθημα της αγάπης προς αυτό» (βλ. AFZ 1971) (1/2), σελ. 34).

Αφού κι αυτά τα επιχειρήματα δεν υιοθετήθηκαν απ' τους καταναλωτές, σκέφτηκαν κάτι άλλο για να ξυπνήσουν δήθεν τη φιλοδασική συνείδηση του λαού. Ισχυρίστηκαν ότι με το έθιμο αυτό καταστρέφονται τα ελατοδάση μας. Αλλά εδώ βρίσκεται η μεγάλη παρεξήγηση ή μάλλον η μεγάλη απάτη. Κι αυτό γιατί μόνο ελάχιστα ελατόδεντρα κόβονται από τα δάση μετά τις απαραίτητες αραιώσεις ή από λωρίδες όπου πρόκειται να διανοιγούν δασικοί δρόμοι ή να περάσουν γραμιές της ΔΕΗ ή του ΟΤΕ. Ο μεγάλος αριθμός των ελατοδεντρολλίων, που πουλιούνται στην ελληνική αγορά, προέρχονται από ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΦΥΤΕΙΕΣ. Δεδομένου ότι στη χώρα μας έχουμε δημοκρατικό πολιτεύμα, και ότι η αγροτική και η δασική ιδιοκτησία είναι κατοχυρωμένη νομοθετικά, και θε πολίτης μπορεί να χρησιμοποιήσει την ιδιοκτησία του όπως αυτός θέλει: και όπως αυτός νομίζει συμφερότερο για την οικογενειακή του οικονομία. Οι περισσότεροι απ' τους αγρούς αυτούς, που βρίσκονται διάσπαρτοι μέσα στα δάση, έχουν μεγάλες κλίσεις και στο παρελθόν και λιεργήθηκαν τόσο εντατικά, ώστε να υποδαμιστούν σε σημαντικό βαθμό και να καταστούν εντελώς άγονοι: και ακατάλληλοι για γεωργικές καλλιέργειες. Φυσική συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν να εγκαταλειφθούν από τους κατόχους τους οι υποδαμισμένοι αγροί. Καθώς όμως παρέμειναν γυμνοί και χέρσοι, έρμαια στις ανελέητες κλιματικές συνθήκες του βουνού, αποτελούν εστίες διαδρώσεως που εύκολα μπορούν να

επεκταθούν στο παρακείμενο δάσος και να το διαδρώσουν. Πρέπει να τονιστεί με έμφαση ότι οι διαδρώσεις δεν σκελετοποιούν και ερημώνουν μόνο τις ορεινές περιοχές, αλλά οι χείμαροι, που αναπόφευκτα δημιουργούνται, καταστρέφουν τα χωράφια, τις καλλιέργειές τους και τα διάφορα έργα πολιτισμού και στις πεδιάδες. Γι' αυτό πρωταρχικό μέλημα κάθε ευνομούμενης πολιτείας είναι: να αποσοβήσει τις διαδρώσεις στα βουνά. Όταν το χώμα φύγει από την θέση του ουδέποτε επιστρέφει. Το θέμα των διαδρώσεων είναι σοβαρότερο και από την έλλειψη τροφίμων, νερού και ενέργειας γιατί μπορεί να αποτελέσει το αίτιο για τη δημιουργία των παραπάνω ελλείψεων.

Την κατάσταση αυτή τη συνειδητοποίησε η Δασική Υπηρεσία και με εισηγήσεις της προς την πολιτεία κατόρθωσε πριν από 3 δεκαετίες να ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στη δασική μας πολιτική. Το επίσημο κράτος άρχισε να επιδοτεί τη δημιουργία ελατοφυτειών σε ιδιοκτήτες, υποδαμισμένους και εγκαταλειμμένους αγρούς με σκοπό την παραγωγή Χριστουγεννατικών δέντρων. Συγχρόνως η Αγροτική Τράπεζα άρχισε να δανειοδοτεί τους ενδιαφερόμενους για τον ίδιο σκοπό, ενώ η Δασική Υπηρεσία πρόσφερε δωρεά απ' τα δημόσια φυτώρια τα νεαρά φυτά (συνήθως 4ετή). Έτσι, μετά από λίγα χρόνια, πολλά από τα χέρσα χωράφια και ιδιαίτερα στο βουνό Χαλκιοντάς Χαλκιδικής, όπου και το δάσος του Πανεπιστημίου Θεσ) νίκησε, καλύφθηκαν με έλατα, πρασίνισαν και διέφυγαν οριστικά τον κίνδυνο της διάδρωσης. Ο φυτευτικός σύνδεσμος για το σκοπό αυτό είναι ΙΧ1 μ., φυτεύονται δηλαδή 1000 φυτά στο στρέμμα και γι' αυτό και σε μικρή ακόμη ηλικία παρέχουν πλήρη προστασία. Μετά παρέλευση 10-12 ετών άρχισε η υλοτομία των πρώτων δεντρολλίων και η διάθεσή τους στην αγορά.

Θεωρώ απαραίτητο να αναφέρω ότι τα έλατα, όπως και όλα τα φυτικά είδη, ακολουθούν το φαινόμενο του διαφορισμού. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα αμύλικα δεντρούλλια δεν αποκτούν το απαραίτητο ύψος την ίδια χρονιά, αλλά παρουσιάζουν μια διακύμανση 5-6 ετών. Με άλλα λόγια κάθε χρόνο κόβονται περί τα 200 δέντρα στο στρέμμα και μάλιστα σποραδικά και τυχαία κατανειμημένα στο χωράφι. Αυτά δε που κόβονται αντικαθίστανται αμέσως με νέα φυτά. Με τον τρόπο αυτό το χωράφι παραμένει συνεχώς δασωμένο και συγχρόνως δίνει ένα αξιόλογο εισόδημα στους φτωχούς και ξεχασιμένους κατοίκους των ορεινών χωριών. Η εισοδηματική αυτή ενίσχυση επιτρέπει στους ορεοειδείς ελατοκαλλιέργητες να μην εγκαταλείπουν τον τόπο τους, αλλά να αγκυρώνονται γερά στις ρίζες τους. Το καλό απ' αυτή την υπόθεση είναι διπλό. Η ορεινή ύπαιθρος δεν ερημώνεται και το μπαλόνι της αστυφιλίας περιορίζεται στην διόγκωσή του. Μα και στην άμεση προστασία του δάσους η συμβολή των ελατοκαλλιέργητων είναι θετική και αποτελεσματική. Οι άνθρωποι αυτοί αποτελούν τους πρόθυμους εθελοντές της πρώτης γραμμής στον αγώνα κατά των δασοδόρων πυρκαγιών, γιατί ενδιαφέρονται για την ατομική τους περιουσία, την οποία δημιούργησαν με το υστέρημά τους. Το χτύπημα της καμπάνιας, μετά από εμφάνιση κάποιου καπνού στο δάσος, τους ανεβάζει το αίμα στο κεφάλι, σηκώνει τις τρίχες του σώματός τους και σαν ανήμερα θηρία ορμάνε ακάθεκτοι για το σήσιμο της φωτιάς. Αποτέλεσμα: τα τελευταία 15-20 χρόνια καμιά πυρκαγιά στο Χολομώντα Χαλκιδικής δεν πήρε διαστάσεις. Όσες κηδηλώθηκαν, κατά κανόνα από ελληνική αμέλεια, χτυπήθηκαν εν τη γενέσει τους, καθόν χρόνον σ' άλλες περιοχές, όπου οι χωρικοί αδιαφορούν και τρέχουν να κρυφτούν, καίγεται το πελεκούδι.

Θα ήθελα, τέλος, να αναφερθώ στον ισχυρισμό ή έστω ενδοιασμό μερικών, ότι κοντά στα νομίμως πουλούμενα δέντρα φθάνουν στην αγορά και άλλα από λαθρουλοτομίες των δημοσίων δασών. Ο φόβος αυτός είναι αβάσιμος. Τα μέτρα φύλαξης που παίρνονται ένα μήνα πριν απ' τα Χριστούγεννα είναι δρακόντεια. Πέραν αυτών η σύγκριση των δεντρούλλων με μολυβδοσφραγίδες, που σφραγίζονται επί τόπου από τις Δασικές αρχές, καθιστά αδύνατη τη λαθρουλοτομία και τη διάθεσή.

Πριν μερικά χρόνια, οι ελάχιστοι επιστήμονες, που ασχολούμαστε με το θέμα αυτό, μαζί με τους ελατοπαραγωγούς λέγαμε ότι πρέπει με νύχια και με δόντια να διαφυλάξουμε το έθιμο του Χριστουγεννιάτικου δέντρου. Το επόμενο σύνθημα και φροντίδα μας ήταν να διασώσουμε το έθιμο σε όλη τη χώρα. Και οι δυο αυτές προσπάθειες καρποφόρησαν σε πολύ σύντομο χρόνο και τώρα πλέον καταβάλλεται προσπάθεια να αυξηθεί η παραγωγή για να καλύψει την αγορά, όχι μόνο της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, αλλά και των άλλων μικρότερων πόλεων, καθώς και της υπαίθρου. Το στολισμένο έλατο πρέπει να μπει σε κάθε ελληνικό σπίτι και στο πιο απομακρυσμένο χωριό. Είναι σίγουρο ότι αυτό θα γίνει και μάλιστα συντομότερα, δεδομένου ότι αυτή τη στιγμή η καλλιέργεια είναι σημαντικά αυξημένη και είναι απλώς θέμα ολίγων χρόνων ώσπου τα δεντρούλλια να αποκτήσουν το αναγκαίο ύψος.

Το τελευταίο βήμα της νέας δασικής πολιτικής στον τομέα αυτό θα είναι ο εξαγωγικός προσανατολισμός. Γπάρχουν τεράστιες δυνατότητες για εξαγωγές σε χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τα ατού μας είναι δύο:

1. ότι η Κοινότητα είναι ελλειμματική σε έλατα και 2. ότι η Ελλάδα μπορεί να πολλαπλασιάσει τη σημερινή της παραγωγή με ντόπια έλατα, τα οποία ποιοτικά είναι ανώ-

τερα από εσείνα των χωρών - μελών της Κοινότητας. Το ελληνικό έλατο (ABIES CEPHALONICA), έχει σκούρο πράσινο χρώμα, ντοβρα κλαδιά, πυκνότερη κόρυ και διατηρεί τις βελόνες του μέσα στο σπίτι επί μήνες. Οι Ευρωπαίοι εταίρους μας καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών τους με ερυθρελάτη (PICEA ABIES), που μπροστά στο έλατο είναι σαν τη νύχτα με τη μέρα. Το μεγάλο μειονέκτημα της ερυθρελάτης είναι ότι στο ξεστό και ξηρό περιβάλλον του σπιτιού ρίχνει εντός ολίγων ημερών όλες τις βελόνες. Εφιστώ την προσοχή των Ελλήνων καταναλωτών ότι και στη χώρα μας πουλιούνται δέντρα ερυθρελάτης, εισαγόμενα από τη Βουλγαρία και τη Γιουγκοσλαβία. Ένα άλλο μέρος των αναγκών τους καλύπτουν οι Κοινοτικοί φίλοι μας με διάφορα είδη πεύκων, που βέβαια μόνο λύση ανάγκης αποτελούν.

Ο εξαγωγικός προσανατολισμός χρειάζεται πριν απ' όλα προγραμματισμό με βασικό υπεύθυνο το Κράτος. Επίσης συστηματική και μηχανική καλλιέργεια για συμπίεση των κόστους, έρευνα των εξωτερικών αγορών, καθώς και έρευνα των προϊόντων και μέσων μεταφοράς των δεντρούλλων.

Χρέος δικό μας, των εθνικών δηλαδή δασοβελτιωτών, είναι να δημιουργήσουμε δέντρα με άριστη μορφή και προπαντός να αυξάνουν πολύ γρήγορα, για να μειωθεί ο χρόνος παραγωγής, που σήμερα είναι υψηλός. Αυτό βεβαίως πράττουμε και είμαστε σε καλό δρόμο.

Δημό

Η ΕΥΤΥΠΙΩΣΗ Μια σοβαρή ασθένεια της αμπέλου

Την προηγούμενη άνοιξη αρκετά πρέμνα σε αμπέλια της ζώνης μας παρουσίασαν μια καθυστερημένη έκπτυξη οφθαλμών που ανησούχησε

της Χαρ. Σπινθηροπούλου

τους αμπελοουργούς μας. Συγκεκριμένα, ενώ σε υγιή πρέμνα η νέα βλάστηση είχε μήκος 25-30 εκ., ορισμένα μάλιστα στα προβληματικά πρέμνα δεν είχαν εκπτυχθεί καθόλου ή είχαν δώσει κληματίδες καχεκτικές με μικρά μεσογονάκια και σπύρα κακοσχηματισμένα και χλωρωτικά. Στις κληματίδες αυτές παρατηρήθηκε ανθόρροια και όλα στα φύλλα έδωσαν ήταν αραιόβραχα. Με την πάροδο του χρόνου τα προσδλημένα πρέμνα από μακριά φάνοταν να μην παρουσιάζουν κανένι πρόβλημα και αυτό είτε γιατί εκπύχθηκαν κοιμώμενοι οφθαλμοί κάτω από την καχεκτική βλάστηση οι οποίοι δώσαν νέες κληματίδες που εκκλυφάν τις ασθενικές, είτε γιατί οι υγιείς κληματίδες των πρέμνων, εκκρυφάν καθώς αναπτύσσονται τις προβληματικές.

Τα παραπάνω όμως συμπτώματα δεν είναι χαρακτηριστικά μιάς νόσου ασθένειας. Εκείνο που μας οδήγησε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για την ασθένεια την οποία αναφέρομε «ευτυπίωση» ή «εουτύπω», είναι ο καστανός μεταχρωματισμός του ξύλου που ξεκινούσε από τριές κλαδέματος και εκτεινόταν κατά μήκος των βραχιόνων. Σε εκάστη τριμή, ο μεταχρωματισμός αυτός είχε μορφή κυκλικού τοιέα. Συχνά τα αγγεία του ξύλου εμφανίζονται με μαύρες ραβδώσεις, ακόμα και σε αρκετή απόσταση από το σημείο προσβολής. Εξωτερικά παρουσιάζονται έναν έλατη στους προσδλημένους βραχιόνες οι οποίοι σε πιο προσημημένα στάδια της ασθένειας ξεράθηκαν τελείως.

Η ασθένεια αυτή οφείλεται στον ασκηνοκώκκα (EUTYPID LAT. Τα

σπόρια του μύκητα σχηματίζονται στο παλιό προσδλημένο ξύλο (μέσα στα περιθήκρια του) και μπορούν να μεταφερθούν με τον άνεμο σε πολύ μεγάλες αποστάσεις. Μπαίνουν στα πρέμνα μέσω των φρέσκων και μεγάλων τοιμών κλαδέματος, ενώ τα συμπτώματα της προσβολής εμφανίζονται 2-4 χρόνια μετά τη μόλυνση.

Για την καταπολέμηση συνηστάται η αφαίρεση και το κάψιμο των άρρωστων τμημάτων (κεφαλών, βραχιόνων ή και ολόκληρων πρέμνων). Η αφαίρεση γίνεται τμηματικά και

σταματά περίπου 5 εκ. μετά απ' το σημείο όπου το ξύλο εμφανίζεται καθαρό. Οι τοιμές κατόπιν αλείφονται με πάστα που γίνεται από Μπενουόλ 1.2% σε δραστική ουσία (Μπενζέτ 2.4%). Επίσης καλά αποτελέσματα έδωσε η επάλλειψη των τοιμών με βορδιγάλεια πάστα 5% (από πειράματα στο Α.Π.Θ.). Τέλος συνίσταται το κλάδεμα της αμπέλου να γίνεται όσο το δυνατό αργότερα μια και στην αρχή του ληθάργου το ξύλο της αμπέλου είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο στις μολύνσεις.

Ο ρόλος της μέλισσας στη γονιμοποίηση των ανθέων

Για πολλά είδη φυτών (οπωροφόρα και μη) ο ρόλος των μελισσών στην επικονίαση των ανθέων είναι πρωταρχικός. Αυτό ισχύει και για τα σταυρογονιμοποιούμενα είδη (μηλιές, αχλαδιές, αμυγδαλιές κλπ) και για φυτά της κατηγορίας της ακτινιδιάς, όπου υπάρχουν αρσενικά και θηλυκά.

Δεν υπάρχει κανένας λόγος να ψεκάσουμε επάνω στα άνθη. Ας αφήσουμε τις μέλισσες να κάνουν το καθήκον τους. Πετώντας απο άνθος σε άνθος για να μαζέψουν νέκταρ ή γύρη, άθελα βοηθούν στην επικονίαση των ανθέων. Απ' εκεί και πέρα, θα ακολουθήσει το φαινόμενο της γονιμοποίησης εφόσον οι γυρεόκκοκοι που επικάθησαν στο στίγμα του υπέρου του άνθους ανήκουν σε άλλη ποικιλία.

Ο καλός δεινροκαλλιεργητής προστατεύει τις μέλισσες, και έγκαιρα μεριμνά, για τη μεταφορά και εγκατάσταση των κυψελών, στον οπωρώνα. Η τοποθέτηση πραγματοποιείται παραμονές της ανθοφορίας των δένδρων. Αυτό επιβάλλεται οπωσδήποτε, για είδη οπωροφόρων δένδρων όπως είναι η αχλαδιά της οποίας το άνθος δεν προσελκύει τη μέλισσα

(άνθος με λίγο νέκταρ). Συστήνεται να θερίζονται τα ετήσια φυτά μέσα στον οπωρώνα για να μη υπάρχουν ανταγωνιστικά άνθη.

Εγκαίνια του χώρου του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου Οίνων ΟΠΑΠ ΝΑΟΥΣΑ

Την Κυριακή 26 Δεκέμβρη του 1989, έγιναν τα εγκαίνια του χώρου του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου Οίνων Ο.Π.Α.Π. «Νάουσα» (Σολωμού 3).

Μετά την τελετή εγκαινίων ακολούθησε επιμορφωτική εκδήλωση για τους αμπελοουργούς, στην αίθουσα του Δημοτικού Θεάτρου της Νάουσας.

Θέματα της εκδήλωσης ήταν:
—«Χειμερινά κλαδέματα στο αμπέλι» με ομιλήτη τον κ. Μ. Βλάχο, καθηγητή αμπελοργίας στο Α.Π.Θ.
—«Λιπάνσεις» με ομιλήτη τον κ. Απ. Ματάμη, αμπελοργό - οινολόγο της εταιρείας «Μπουτάρη».
—«Εντυπίωση - Χειμερινοί ψεκασμοί» με ομιλήτρια την κα Χαρ. Σπινθηροπούλου, γεωπόνο του Συνδέσμου.

Ισορροπη αζωτοκαλιούχος λίπανση των φυτών

Για την ανάπτυξη και την καρποφορία των φυτών χρειάζονται 15 θρεπτικά στοιχεία μερικά από αυτά σε μεγάλες ποσότητες και άλλα σε πολύ μικρές. Ανάμεσα σ' αυτά, που τα φυτά χρειάζονται σε μεγάλες ποσότητες, το άζωτο και το κάλι αποτελούν μαζί με τον φώσφορο, την κυριότερη τροφή τους.

Το άζωτο αποτελεί μέρος του σώματος των φυτών και είναι ο κυριότερος παράγοντας για την πλούσια βλάστηση και ανάπτυξη τους και επομένως και για την παραγωγή τους, γιατί όπως ξέρουμε, μόνο ένα φυτό που αναπτύσσεται καλά και στον καιρό του, είναι ικανό για μεγάλες αποδόσεις. Δεν θα πρέπει όμως να χρησιμοποιούνται πάρα πολύ μεγάλες ποσότητες αζώτου, γιατί τότε παρατηρείται η βλάστηση των φυτών, σε βάρος της καρποφορίας τους. Τα φυτά, τότε γίνονται μαλλιακά και αδύνατα, πλάγιαζουν πολύ και προσβάλλονται ευκολότερα από διάφορες αρρώστιες.

Το κάλι, αντίθετα προς το άζωτο, δεν αποτελεί μέρος των διαφόρων ουσιών του φυτού, βοηθάει όμως στο να σχηματισθούν οι ουσίες αυτές μέσα στο φυτό και λαμβάνει μέρος σ' όλες σχεδόν τις λειτουργίες του φυτού. Αυξάνει την απομοιωτική δράση των φύλλων και εξουδετερώνει έτσι σε μεγάλο βαθμό, το πλεονάζον βλαβερό άζωτο. Γενικά όσο περισσότερο το άζωτο προωθεί την ανάπτυξη των φυτών, τόσο και πιο πολύ κάλι χρειάζονται τα φυτά.

Μέχρι πριν λίγο καιρό ακόμη, δεν γνωρίζαμε πώς τα δύο αυτά θρεπτικά στοιχεία το άζωτο και το κάλι, συνεργάζονται μέσα στο φυτό αρμονικά και ότι το ένα ενισχύει το άλλο. Ούτε γνωρίζαμε, πώς τις πιο πολλές φορές το κάλι δρά σαν αποτελεσματικό μέσο θεραπείας, που αντισταθμίζει και φρενάρει τα βλαβερά αποτελέσματα που προ-

καλεί η περίσσεια αζώτου.

Σήμερα όμως, από την πράξη είναι γνωστό ότι η λίπανση με άζωτο δεν είναι αποδοτική αν δεν υπάρχει στο έδαφος και αρκετό κάλι. Το ίδιο δε συμβαίνει και με τη καλιούχο λίπανση, όταν λείπει το άζωτο. Γι' αυτό όταν λιπαίνουμε με μεγάλες δόσεις του, θα πρέπει να χρησιμοποιούμε οπωσδήποτε και κάλι, εκτός αν υπάρχει αρκετό στο έδαφος. Γενικά, πρέπει να ξέρουμε ότι το κάλι έχει άμεση σχέση με το άζωτο και η αποτελεσματικότητά του ενός εξαρτάται από την ποσότητα του άλλου. Σήμερα δε που χρησιμοποιούμε ολοένα και μεγαλύτερες ποσότητες αζωτούχων λιπασμάτων, θα πρέπει να προσθέτουμε παράλληλα και πιο πολύ κάλι, όταν συμβαίνει να μη υπάρχει αρκετό στο έδαφος.

Θα πρέπει λοιπόν να μη ξεχνάμε, πώς για μια καλή θρέψη των φυτών που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δραστήρια λειτουργία τους σε ψηλά επίπεδα παραγωγής, χρειάζεται απ' όλα μια ισορροπη και επαρκής τροφοδοσία τους με άζωτο και κάλι. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, τότε τα φυτά δεν τρέφονται φυσιολογικά και σε πολλές περιπτώσεις δημιουργείται μια προδιάθεση για τις διάφορες ασθένειες. Έτσι, παρατηρήθηκε ότι το στάρι σε χωράφια που δέχονται από χρόνια πλούσια λίπανση αζώτου, χωρίς κάλι, προσβάλλεται περισσότερο από την σκωρίαση, το αμπέλι από το ωίδιο, ο καπνός από τη μωσαϊκή, το καλαμπόκι από τη σήψη, το τριφύλλι από το φουζάριο, η πατάτα από το μελάνωμα των κονδύλων, και το βαμβάκι από τις ανδρικοκώσεις. Δεν είναι δε λίγες οι περιπτώσεις, που προσθήκη καλίου βοήθησε τα φυτά να αποφύγουν τις προσβολές από τις ασθένειες αυτές. Γενικά, πρέπει να ξέρουμε ότι μια περίσσεια αζώτου στο φυτό είναι:

νας ισχυρός παράγοντας στην αύξηση της ασθένειας και χρειάζεται τότε το κάλι, που ονομάστηκε πολεμιστής της ασθένειας, για να κρατά το φυτό σε μια υγιεινή κατάσταση θρεπτικής ισορροπίας.

Το πλάγιασμα στα σιτηρά, που προκαλεί δυσκολίες κατά το θερισμό και σημαντικές απώλειες στην απόδοσή τους, προκαλείται πολλές

Του Αστεριου Σιμώνη Δ)ντου Ινστιτούτου Εδαφολογίας Θεσ)νίκης

φορές από μια ανισορροπη θρέψη των φυτών με άζωτο και κάλι. Σε σχετικά πειράματα με καλαμπόκι, βρέθηκε ότι, όταν το έδαφος ήταν πλούσιο σε άζωτο και φώσφορο, αλλά πτωχό σε κάλι, τα φυτά πλάγιαζαν κατά ένα ποσοστό 65%. Όταν όμως προστίθετο και αρκετό κάλι το πλάγιασμα μειωνόταν στα 16%. Παρατηρήθηκε δε, όταν το καλαμπόκι καλλιεργόταν μετά από τη μηδική, που ως γνωστόν εξαντλεί γρήγορα τις παρακαταθήκες σε κάλι του εδάφους, τότε τα φυτά πλάγιαζαν σχεδόν όλα και μόνο μετά από μεγάλες δόσεις καλίου, βρέθηκε να περιορίζεται σημαντικά το πλάγιασμα. Χρειάζεται λοιπόν, πολλές φορές για να αποφύγουμε το πλάγιασμα στα σιτηρά, μια επαρκή και ισορροπη αζωτοκαλιούχος λίπανση, που δυναμώνει τους βλαστοί και τα στελέχη των φυτών και αυξάνει έτσι την αντίστασή τους στο πλάγιασμα.

Η ποιότητα των γεωργικών προϊόντων επηρεάζεται επίσης από την αζωτοκαλιούχο λίπανση. Είναι αρκετά γνωστές σ' όλους μας οι δυσμενείς επιπτώσεις που έχουν τα αζωτούχα λιπάσματα στην ποσότητα των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων όταν χορηγούνται σε

Δημ

περιπτώσεις εκείνες που συμβαίνει: τα φυτά να είναι πεινασμένα από κάλι. Τότε, μπορεί να ζημιωθεί, τόσο η εμπορική αξία τους, όσο και η καταναλωσιμότητά τους.

Έτσι, πολλές φορές, με μία περίσσεια αζώτου, παράγεται: σιτάρι με μειωμένη βιολογική αξία, πατάτες με λιγότερο άμυλο και κακής ποιότητας που μαυρίζουν εύκολα, τεύτλα με λιγότερη ζάχαρη και τομάτες με ανώμαλο χρωματισμό που είναι κούφιας. Επίσης, τα σταφύλια γίνονται νερούλα, πιωγά σε ζάχαρη και δεν αντέχουν στις μεταφορές: τα πεπονοειδή άγλυκα και τα λαχανικά έχουν πιά λίγες βιταμίνες. Γενικά, παρατηρείται: μια αύξηση μί πρωτεϊνικού αζώτου στα φυτά που αυξάνει την πιθανότητα των θρεπτικών ανωμαλιών στα ζώα, οι δε καρποί των δένδρων είναι κακοσχηματισμένοι: πολλές φορές άνοστοι, ωριμάζουν αργά και δύσκολα διατηρούνται.

Ισόρροπη λοιπόν αζωτοκαλιούχος λίπανση, σημαίνει καλύτερη θρεπτική αξία στα γεωργικά προϊόντα, μεγαλύτερη κατανώσσή τους, ψηλότερη τιμή στην αγορά και τελικά περισσότερο κέρδος για τον γεωργό και καλύτερη τροφή για τον άνθρωπο.

Για πολλά φυτά, βρέθηκε επίσης όταν τρέφονται: ισόρροπα με επαρκείς ποσότητες αζώτου και καλίου, να αντέχουν καλύτερα στα κρύα του χειμώνα και γενικά στις κακές καιρικές συνθήκες. Το κάλι τότε, δρά σαν ένα αντιπηκτικό, που χαμηλώνει το σημείο πήξεως του κυτταρικού χυμού στα φυτά και συγχρόνως διευρύνει τα αγγεία των ριζών και έτσι: τα θρεπτικά στοιχεία μεταφέρονται πιά εύκολα στα διάφορα μέρη του φυτού.

Το άζωτο είναι το στοιχείο που περισσότερο από τα άλλα λείπει από τα εδάφη γι' αυτό θα πρέπει πάντοτε να το προσθέτουμε με τα λιπάσματα. Για το κάλι, επικρατεί

γενικά η άποψη, σύμφωνα με την οποία, το σύνολο σχεδόν των εδαφών μας, είναι πλούσια σε κάλι και: ότι τα περισσότερα από τα εδάφη μας δεν χρειάζονται: κάλι. Σήμερα όμως, που ολοένα και περισσότερο αναγκάζουμε τα φυτά να δίνουν συνεχώς και μεγαλύτερες αποδόσεις, τόσο και: πιά πολύ κάλι ανά μονάδα χρόνου και επιφάνεια εδάφους, απαιρείται με τις διάφορες καλλιέργειες από το έδαφος, με αποτέλεσμα να εξαντλούνται γρήγορα οι εφεδρείες τους σε κάλι και είναι σίγουρο ότι σύντομα θα δημιουργηθούν και: στα εδάφη μας όσο πλούσια και: αν είναι: αυτά σε κάλι, συνθήκες ελλείψεως καλίου.

Καλό είναι: να θυμόμαστε ότι το

άζωτο και: κάλι, σε σχέση με τα άλλα θρεπτικά στοιχεία του εδάφους, προσλαμβάνονται από τα φυτά στις μεγαλύτερες ποσότητες και: ότι: οι ποσότητες αζώτου και: καλίου που υπάρχουν στα διάφορα φυτά είναι σχεδόν ίσες.

Το πόσο κάλι θα πρέπει να προσθέσουμε στα εδάφη μας ώστε να εξισορροπήσουμε το άζωτο και: τα φυτά μας να τραφούν έτσι ισόρροπα, εξαρτάται από την ποσότητα αζώτου που προσθέτουμε, από τις απαιτήσεις του κάθε φυτού, ανάλογα με την απόδοσή του, σε κάλι, καθώς και: από την ποσότητα καλίου που υπάρχει στο έδαφος. Για όλα αυτά όμως, θα μιλήσουμε μιά άλλη φορά.

Κλάδεμα

Με τον όρο κλάδεμα εννοούμε την επέμβαση που γίνεται στο φυτό, με την αφαίρεση ή τροποποίηση κλημάτων του, της οποίας αντικειμενικός σκοπός είναι η επίτευξη: ικανοποιητικού σχήματος και: η ρύθμιση κατά επιθυμητό τρόπο της βλάστησης και: της καρποφορίας του.

Ειδικότερα με το κλάδεμα επιδιώκεται:

α) Η αποκατάσταση: ισορροπίας μεταξύ ριζών και: κόμης στα φυτά που μόλις εγκαταστάθηκαν

β) Η ρύθμιση της θέσης, του αριθμού και του σχήματος των βραχίωνων, κλάδων και κλαδίσκων

γ) Η ρύθμιση της θέσης, του αριθμού και του μεγέθους των καρ-

ποφόρων οργάνων

δ) Η απομάκρυνση κλημάτων του φυτού που είναι ξηρά, προσδλημένα σοβαρά από εχθρούς ή ασθένειες ή που προστρίβονται το ένα με το άλλο και: πληγώνονται

ε) Η ρύθμιση της θέσης, του μεγέθους και της κατεύθυνσης της νέας βλάστησης

στ) Η ρύθμιση του αριθμού του μεγέθους και: κατ' επέκταση της ποιότητας των καρπών

ζ) Η διευκόλυνση του φωτισμού και αερισμού της κόμης

η) Η διευκόλυνση της καταπολέμησης των εχθρών και ασθενειών των φυτών και:

θ) Η διευκόλυνση της κατεργασίας του εδάφους του οπωρώνα.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Υποκείμενα αχλαδιάς

Απ' όλες τις χώρες, του κόσμου στην καλλιέργεια της αχλαδιάς, η Ιταλία έρχεται πρώτη. Είναι μπροστά και από την Σοβιετική Ένωση και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Συζήτηση γίνεται για τη Κίνα που διεκδικεί τη πρώτη θέση. Στην Ιταλία υπάρχει πλούσια εμπειρία στη χρήση των διαφόρων υποκειμένων της αχλαδιάς. Η κυδωνιά είναι το πιο διαδεδομένο υποκείμενο. Το 95 % των αχλαδεώνων έχουν υποκείμενο τη Κυδωνιά. Αναφέρουμε τους κυριότερους τύπους της Κυδωνιάς που χρησιμοποιούνται στην Ιταλία.

Στις ποικιλίες αχλαδιάς που υπά

αχλαδιάς που έχει καλή βοτανική συγγένεια με τη κυδωνιά.

Ως γέφυρα χρησιμοποιούνται οι ποικιλίες Μπερέ Αρντί, Πάσα Κρασανα, Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο, Κιουράτο κλπ.,

Η Μπερέ Αρντί, που δοκιμάστηκε ως γέφυρα στα αγροκτήματα του Ινστιτούτου φυλλοβόλων δένδρων έδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα. Έτσι οι ποικιλίες αχλαδιάς, Αμπάτε Φέτελ, Σερπου, Κάιζερ Αλεξάντερ, Ουίλιαμς, Πρώιμη Κοσια, Ντόκτορ Γκιγιό, που εμβολιάστηκαν επί της Μπερε Αρντι, κι' αυτή επί της κυδω

τουλα, αυτές εξαιτίας της γέφυρας δεν έχουν την ζωνρή βλάστηση. Το «φρενάρισμα της βλάστησης είναι ορατό και επιθυμητό. Ίσως είναι έ-

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

νας δρόμος για να αποκτήσουμε βελονδρα ποικιλίες Κρυστάλι χαμηλού ύψους.

Υπάρχει τρόπος να γίνουν οι προβλεπόμενοι εμβολιασμοί στον ίδιο χρόνο σε δύο διαδοχικές φάσεις.

Α' Φάση. Ανοιξη, εμβολιασμός της ποικιλίας αχλαδιάς Μπερέ Αρντί επί της Κυδωνιάς.

Β' Φάση. Φθινόπωρο. Επί της απευπυγμένης Μπερε Αρντί, που θα παίζει το ρόλο της «γέφυρας» η προβλεπόμενη ποικιλία.

Για τον εμβολιασμό συστήνεται και ο ενοφθαλμισμός Τσιπ Μπάτιγκ. Στη περίπτωση του εμβολιασμού με Τσιπ Μπάτιγκ δεν απαιτείται έντονη κυκλοφορία των χυμών στο υποκείμενο. Έτσι επιμηκύνεται η περίοδος εμβολιασμού.

Κυδωνιά	Προέλευση
Κυδωνιά Α	EAST MALLING (Αγγλία)
BA29	I.N.R.A. (Γαλλίας)
S212	PANJIMIO ΠΙΖΑΣ (Ιταλία)
ADAMS (κλώνος του Α)	ΒΕΛΓΙΟ

χει πρόβλημα, λόγω κακής βοτανικής συγγενείας με τη κυδωνιά, συστήνεται ο ενδιάμεσος εμβολιασμός (γέφυρα). Η ποικιλία που θα αποτελέσει την γέφυρα, είναι ποικιλία

νιάς, έχουν ικανοποιητική βλάστηση και καρποφορία, κάτι που μας κάνει αισιόδοξους για τη τύχη των αναφερομένων ποικιλιών. Όσον αφορά τις ζωνρές ποικιλίες Κρυστάλλ, και Κον

2. Ποικιλίες μηλιάς

Παρακάτω δημοσιεύουμε μία λίστα ποικιλιών μηλιάς λαμβάνοντας υπόψη το χρόνο ωρίμανσης αρχίζοντας από τις πρώιμες και καταλήγοντας στις όψιμες.

Στη λίστα περιλαμβάνονται και μερικές ποικιλίες που είναι λίγο γνωστές ή άγνωστες στο τόπο μας. Τις αναφέρουμε, για να έχουν υπόψη οι δεντροκαλλιεργητές τον περιπου χρόνο ωρίμανσης.

1. Βιστα Μπέλα
2. Τζέρσεϊμακ. Ευπαθής στο φουζικλάδιο

3. Ακάνε
4. Πρίμα αυθεντική στο φουζικλάδιο
5. Σαμμαρέντ
6. Ερλυ Μπλέϊζ - Οζαρκ Γκόλντ
7. Πρίσμ ανθεκτική στο φουζικλάδιο
8. Τζονάθαν (κλώνοι Τζόναρεντ, Μπλάκζον - Τζόννε)
9. Ελσταρ
10. Γκάλα
11. Γκόλντεν Ντελίτσιους
- 11α. Σμούθι (κλώνος της Γκόλντεν) ανθεκτική στη σκουριά
- 11β. Γιέλουου σπουρ (κλώνος της Γκόλντεν)

12. Τζόναγκαλντ τριπλοειδής ποικιλία
13. Ομάδα Ρέντ Ντελίτσιους, Ευπαθής στο φουζικλάδιο
- 13α. Κλώνοι σπουρ της Ντελίτσιους (Σταρκριμσον, Ρεντ Τσιφ, Γουέλσπουρ)
14. Μουτσού. Τριπλοειδής ποικιλία
15. Ινταρεντ
16. Μελρόζ - Γκλόστερ 69
17. Κουερίνα (Φλωρίνα) ανθεκτική στο φουζικλάδιο
18. Φυρίκι
19. Γκράννη Σμιθ

3. Η COSCIA (κόσια) και το «βακτηριακό κάψιμο»

Η καλλίτερη αντιμετώπιση του «βακτηριακού καψίματος» είναι η δημιουργία ποικιλιών ανθεκτικών ή ανεκτικών στην αναφερόμενη ασθένεια. Ο πόλεμος με τα χημικά μέσα για την καταπολέμησή της δεν είναι καθόλου εύκολος.

Είναι δαπανερός και σε δύσκολες χρονιές (βροχοπτώσεις στη περίοδο της ανθοφορίας) δεν φέρνει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Μία ποικιλία αχλαδιάς που τα κατάφερε να αμυνθεί ικανοποιητικά

στο «βακτηριακό κάψιμο» είναι και η COSCIA (Κόσια). Αυτό ως το έχουν υπόψη τους, οι αγλαδοκαλλιεργητές. Αυτό το πλεονέκτημα ως το εκμεταλευθούμε. Αν σε ένα αγλαδewνα δεν επιθυμούμε να φυτεύσουμε την Κόσια σαν βασική ποικιλία, τουλάχιστον ως την χρησιμοποιήσουμε σαν επικονιάστρια ποικιλία. Έτσι έμμεσα συντελούμε «θετικά» στον περιορισμό της διάδοσης της ασθένειας. Η Κόσια ανθίζει πρώιμα και η ανθοφορία της συμπίπτει με

τη Τσακωνική, Αμπάτε Φετελ, Πάσσα Κρασσανα κλπ.

Η Κόσια παρουσιάζει τα εξής πλεονεκτήματα:

- α) Είναι ποικιλία παραγωγική
- β) Έχει καλή βοτανική συγγένεια με τη Κυδωνιά (BA 29)
- γ) Είναι ανθεκτική στο «βακτηριακό κάψιμο»

Οι καρποί της γίνονται πιό εύγεστοι εφόσον πριν τη συγκομιδή περιορισθούν τα ποτίσματα.

4. Καρπόδεση - Παρθενοκαρπία

Οι σπόροι των γυμστών οπωροφόρων δένδρων όπως και των άλλων φυτών σχηματίζονται εφόσον γονιμοποιηθεί το ωάριο της ωοθήκης του άνθους. Για να γονιμοποιηθεί το άνθος είναι απαραίτητο να μεταφερθεί η γύρη και να επικαθίσει στο στίγμα του. Στα ανεμόγαμα είδη η μεταφορά της γύρης γίνεται με τον άνεμο (καρυδιά, φουντουκιά, φυστίκα κλπ.) Στα εντομόγαμα είδη η μεταφορά της γύρης γίνεται από τα έντομα και κυρίως από την μέλισσα

Είναι αυτονόητο οι καρποί που περιέχουν σπόρους (σπέρματα)

προέρχονται από γονιμοποίηση (αυτογονιμοποίηση ή σταυρογονιμοποίηση). Και θα μιλάμε για αυτογονιμοποίηση όταν το ωάριο γονιμοποιείται από γυρεοκόκκους (γύρη κίτρινη σκόνη) της ίδιας ποικιλίας και για σταυρογονιμοποίηση όταν το ωάριο γονιμοποιείται από γυρεοκόκκους ανθέων άλλης ποικιλίας.

Κατά κανόνα η ανάπτυξη του καρπού προϋποθέτει επικονίαση και γονιμοποίηση του άνθους.

Το επιθυμητό ποσοστό καρπόδεσης διαφέρει από είδος σε είδος και από ποικιλία σε ποικιλία. Εξαρτάται α

πό τον αριθμό ανθέων που φέρει το οπωροφόρο δένδρο και από το μέγεθος των καρπών. Στις μηλιές αχλαδιές και ροδοκινιές ακόμη ένα σχετική χαμηλό ποσοστό καρπόδεσης (2-20%) είναι αρκετό για ικανοποιητική παραγωγή. Αντίθετα σε οπωροφόρα που παράγουν καρπούς μικρού μεγέθους όπως κερασιά, βυσσινιά, αμυγδαλιά καρυδιά, το επιθυμητό ποσοστό καρπόδεσης είναι αρκετά υψηλό. (βλέπε πίνακα 1)

Στή φύση συναντά κανείς επίσης καρπούς που προήλθαν χωρίς γονιμοποίηση του ωαρίου. Αυτοί οι καρποί λέγονται «παρθενοκαρποί». Οι καρποί της κατηγορίας αυτής φυσικά δεν φέρουν σπόρους (σπέρματα) Αναφέρουμε ορισμένα οπωροφόρα. Όπως ποικιλίες πορτοκαλιάς λεμονιάς μανδαρινιά, μπανανιάς και πολλές ποικιλίες συκιάς και λωτών που έχουν την ικανότητα να παρθενοκαρπούν κατά κανόνα χωρίς την επίδραση ειδικών εξωτερικών παραγόντων. —Ορισμένες ποικιλίες μηλιάς και αχλαδιάς παρθενοκαρπούν όταν τα άνθη τους υποστούν ζημιές από παγετό. Εδώ χρειάζεται μία διευκρίνηση. Όλα τα τμήματα του άνθους δεν έχουν την ίδια αντοχή στον παγετό. Αναλυτικότερα: Ο ύπερος που είναι το θηλυκό όργανο του άνθους αποτελείται από την ωοθήκη που φέρει

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Συνήθη ποσοστά καρπόδεσης στα οπωροφ. δένδρα

ΕΙΔΟΣ	ΚΑΡΠΟΔΕΣΗ %
1. Ακτινιδιά	50—80
2. Αμυγδαλιά	20—80
3. Αχλαδιά	3—11
4. Βερυκοκκιά	20—25
5. Βυσσινιά	20—75
6. Δαμασκηλιά (Ιαπωνική)	3—10
7. Δαμασκηλιά (Ευρωπαϊκή)	15—20
8. Καρυδιά	50—100
9. Κερασιά	20—60
10. Μηλιά	2—8
11. Ροδοκινιά	15—20
12. Φιστικιά	2—13

στο εσωτερικό της σπερμοβλάστες και τον στύλο που φέρει στην κορυφή του το στίγμα. Η σπερμοβλάστη περιέχει τον εμβρυόσακκο μέσα στον οποίο βρίσκεται το ωάριο, οι πολικοί πυρήνες, οι συνεργοί και οι αντίποδες. Πολλές φορές έχει παρατηρηθεί ακαρπία λόγω παγετού παρόλο που τα άνθη δεν παρουσιάζουν εμφανή συμπτώματα ζημιών. Την μικρότερη αντοχή στους παγετούς παρουσιάζει ο εμβρυόσακκος και ακολουθούν κατά σειρά με προοδευτικά αυξανόμενη ανθεκτικότητα η σπερμοβλάστη, τα τοιχώματα της ωοθήκης και οι ιστοί της ανθοδόχης. Έτσι αν ο παγετός καταστρέψει τον εμβρυόσακκο ή και την σπερμοβλάστη όχι όμως και τους ιστούς της ωοθήκης και της ανθοδόχης τότε η εφαρμογή αυξητικών ουσιών μπορεί

να προκαλέσει παρθενοκαρπική αύξηση των καρπών.

Η εφαρμογή αυξητικών ουσιών όπως είναι οι αυξίνες γιββεριλίνες και κυτοκινίνες, προκαλεί παρθενοκαρπική αύξηση καρπών ορισμένων ποικιλιών διαφόρων σπυροφόρων. Η χρήση των ουσιών αυτών όμως προκαλεί συνήθως παρενέργειες όπως μικρό μέγεθος καρπών, παραμόρφωση καρπών, δημιουργία ακανθών και μειωμένη διαφοροποίηση οφθαλμών. Για τους παραπάνω λόγους η εφαρμογή αυτών των ουσιών συνιστάται να γίνεται μόνον όταν αποδειχθεί ότι η καρπώδευση θα είναι μειωμένη όπως π.χ. εφαρμογή γιββεριλλιών στην αχλαδιά σε περίπτωση ζήμιας των ανθέων από παγετό.

Η ποικιλία αχλαδιάς Ουίλιαμς έ

χει μεγάλη τάση να παρθενοκαρπεί (καρποί χωρίς γονιμοποίηση). Η ποικιλία αυτή μελετήθηκε ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Η παρθενοκαρπία επηρεάζεται από τις κλιματικές συνθήκες της περιοχής. Βρέθηκε στη Καλιφόρνια στις μέν παραθαλάσσιες περιοχές τα δένδρα της Ουίλιαμς έχουν ανάγκη από σταυροεπικονίαση και η παρουσία της επικονιάστριας ποικιλίας είναι επιβεβλημένη και απαραίτητη, στις δε περιοχές του εσωτερικού η επικονιάστρια ποικιλία δεν είναι αναγκαία διότι τα δένδρα Ουίλιαμς εξασφαλίζουν αρκετή παραγωγή προερχόμενη σχεδόν από αχλαδιά παρθενοκαρπικά.

(Βλέπε Οδ. Ντινοπουλος ΝΙΑΟΥ-ΣΤΑ 1983. Η παρθενοκαρπία της αχλαδιάς Ουίλιαμς. Τεύχος 25 σελ. 170).

5. Οι κυριώτερες ποικιλίες Αχλαδιάς στην Ιταλία

Ο παρακάτω πίνακας είναι πολύ κατατοπιστικός.

Μας δείχνει τις ποικιλίες που καλλιεργούνται στη χώρα αυτή. Και την παρατηρούμενη τάση αύξησης ή μείωσης των καλλιεργουμένων στρεμμάτων των διαφόρων ποικιλιών. Διαπιστώνει κανείς ότι τις πρώτες θέσεις

κατέχουν οι ποικιλίες Πάσα Κρασαάνα, Ουίλιαμς, Αμπάτε Φέτελ, Κάιζερ Αλεξάντερ.

Ακολουθούν η Κόσια Κόνφερανς, Ντόκτωρ Γκιγιώ, Ντεκάνα ντελ Κομίσιο και η Σπαντόνα Εστίθα (η δική μας Κρυστάλλι).

Τα παραπάνω στοιχεία είναι δη-

μοσιευμένα στα Πρακτικά του διεθνούς δενδροκομικού συνεδρίου που οργάνωσε ο Σύλλογος Γεωπόνων Νομού Ημαθίας το 1985. Από τον πίνακα φαίνεται ότι οι ποικιλίες Πάσα Κρασαάνα, Ουίλιαμς και Κάιζερ Αλεξάντερ έχουν πτωτική τάση ενώ η Αμπάτε Φέτελ Κόσια κλπ. έχουν ανοδική τάση. Επισημαίνεται το γεγονός ότι η Σπαντόνα Εστίθα, το δικό μας Κρυστάλλι ελάχιστα καλλιεργείται. Ας μη φαίνεται περίεργο ότι μόνο στην Ελλάδα έχει μεγάλη διάδοση το Κρυστάλλι. Ένας σοβαρός λόγος είναι ότι δεν μάθαμε να καλλιεργούμε «σωστά» τις άλλες ποικιλίες και ούτε γνωρίζουμε τα μυστικά της τέχνης διατήρησης των καρπών αυτών.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Ποικιλίες αχλαδιάς	Ποσ. στο συν. παραγωγής	Τάση
Πάσα Κρασαάνα	20,2	—
Ουίλιαμς	16,2	—
Αμπάτε Φέτελ	13,9	+
Κάιζερ Αλεξάντερ	13,3	—
Κόσια	5,5	+
Κόνφερανς	5,3	+
Ντόκτωρ Γκιγιώ	4,4	+
Ντεκάνα Ντελ Κομίσιο	3,5	+
Σπαντόνα Εστίθα (Κρυστάλλι)	2,3	+
Μπουτίρα Τζιφάρ	1,8	+
Μπουτίρα Πρεκόζε Μορεστίνι	1,7	+
Σπαντοσίνα	1,6	+
Σαντα Μαρία Μορεττίνι	1,3	+
Τζεντίλε Μπιάνκα	1	—
* Άλλες	8	+

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τὰ κοκκοειδῆ (ψώρες) καὶ πῶς καταπολεμοῦνται

Δὲν πρέπει νὰ λείπει ἀπὸ κανένα ἀγροτικὸ σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε νὰ τὸ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα

τοῦ Ἀγροτικοῦ Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑ·Ι·ΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΤΕΡΤΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΣΕΡΒΙΑ 1917

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΣΥΜΦΩΝΗΜΑ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας